

juni 1964
4e jaargang no. 2

AFRIKA-STUDIECENTRUM • LEIDEN • NEDERLAND

Kroniek
van
afrika

UNIVERSITAIRE PERS LEIDEN

Kroniek van Afrika

INHOUD

CHRONOLOGISCH OVERZICHT.	67
ASPECTEN: Het FLN-Congres - Regionale hergroeperingen in West-Afrika? — Nigerië na de volkstelling — Zuid-Rhodesië: De laatste dagen van een koloniale samenleving	87
BIJDRAGEN:	
The Transkei — Problems and Prospects, D. Hobart Houghton	99
Het recht in Afrika, H. W. J. Sonius.	109
Proeve ener beschouwing van enkele omwentelingen in West-Afrika, J. van der Meulen en F. L. van Holthoon	113
Trends in African Nationalism in Southern Rhodesia, J. van Velsen	139

CHRONOLOGISCH OVERZICHT*

A. Algemeen

CONFERENTIE DER VERENIGDE NATIES OVER HANDEL EN ONTWIKKELING

Deze conferentie van 123 landen werd geopend op 23 maart en zal duren tot 15 juni. Onderwerpen van de besprekingen zijn: de vormen van hulp aan en de regeling van de handel met de ontwikkelingslanden, in de hoop de verschillen in rijkdom tussen ontwikkelings- en ontwikkelde landen te verkleinen.

AFRO-AZIATISCHE SOLIDARITEITSCONFERENTIE

Van 24 tot 27 maart werd de zesde Afro-Aziatische Solidariteitsconferentie te Algiers gehouden met vertegenwoordigers (geen officiële regeringsdelegaties) uit vijftig landen. De Russische en communistisch Chinese afgevaardigden gebruikten de conferentie om elkaar heftig aan te vallen. In de door de conferentie opgestelde resoluties wordt onder meer het beginsel van vreedzame coëxistentie van staten met verschillende sociale en politieke systemen onderschreven, steun toegezegd aan de vrijheidsstrijd in de koloniaal bestuurde landen en spoedige terugtrekking geëist van de troepen der Verenigde Naties in Congo-Léopoldville.

Op de conferentie volgde in Kaïro een bijeenkomst van het permanente secretariaat van de Solidariteitsbeweging. Het Algerijnse lid verklaarde dat zijn land zich uit de beweging zal terugtrekken, indien de Russen en Chinezen voortgaan hun geschillen op de conferenties der beweging uit te vechten.

VAKBEWEGING

Begin april werd te Addis Abeba een conferentie gehouden van Afrikaanse vakverenigingen, aangesloten bij het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen. De conferentie sprak zich uit voor een meer actieve deelneming van de arbeiders aan de economische planning van hun land, voor de bevrijding van het hele continent en voor de eenheid van de Afrikaanse vakbeweging, zonder dat dit leidt tot het opgeven van de banden met het Internationaal Vakverbond. (De door de Casablanca-

* Deze kroniek werd 10 mei afgesloten.

groep geïnspireerde Union Syndicale Panafricaine stelt als voorwaarde tot deze eenheid het loslaten van alle banden met de internationale vakcentrales, dit in tegenstelling tot de door de Monrovia-groep geïnspireerde Confédération Syndicale Africaine).

ORGANISATIE VAN AFRIKAANSE EENHEID (OAU/OUA)

Te Lagos vergaderden van 24 februari tot 1 maart de ministers van buitenlandse zaken van alle 34 bij de OAU aangesloten staten. Vertegenwoordigers van Njasaland en van de Angolese regering in ballingschap werden als waarnemers toegelaten.

Hoofdpunten van de besprekingen vormden, en de daarmee verband houdende aanbevelingen of beslissingen waren:

1. Het grensgeschil tussen Somalië en Ethiopië. Ethiopië ging niet akkoord met een voorstel tot het instellen van een gedemilitariseerde zone. De conferentie beval beide partijen aan, de wapenstilstand te handhaven en directe onderhandelingen te beginnen.
2. Schepping van een Afrikaans oppercommando. Dit Ghanese plan werd verwezen naar de conferentie van staatshoofden.
3. Afrika, een atoomvrije zone. Op advies van Egypte is een hiertoe strekkend voorstel niet aanvaard. Volgens Egypte zou aanvaarding ervan het continent bij een aanval zonder verdedigingsmogelijkheid laten.
4. Strijd tegen de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika. Een commissie werd ingesteld, belast met het samenstellen van een zwarte lijst van firma's en banken, die handel drijven op Zuid-Afrika.

Er werd geen beslissing genomen inzake een gezamenlijke verklaring over de politiek van het niet-verbonden-zijn der Afrikaanse staten. Wel werd op voorstel van Ghana een commissie in het leven geroepen, waarin elf landen zitting hebben, en die tot taak heeft het onderzoeken van middelen, die de Afrikaanse eenheid en solidariteit kunnen bevorderen. Afgevaardigden van de verschillende vrijheidsbewegingen uit de koloniaal bestuurde landen hebben hun teleurstelling uitgesproken over de langzame werkwijze van de dekolonisatiecommissie. Geen overeenstemming werd bereikt omtrent de benoeming van een algemeen secretaris van de organisatie en de zetel van het secretariaat.

AFRIKAANS-MADAGASSISCHE UNIE (UAM)

De staatshoofden — of hun vertegenwoordigers — van de 14 landen aangesloten bij de UAM hebben van 7 tot 10 maart te Dakar vergaderd. Het

belangrijkste agendapunt vormde de aanpassing van de UAM aan de Organisatie van Afrikaanse Eenheid. *Besloten werd de Unie als politieke organisatie te ontbinden*, maar de economische, technische en culturele samenwerking voort te zetten in een lichaam, dat de Union Africaine et Malgache de Coopération Economique (UAMCE) zal heten. De zetel van de UAMCE komt in Jaoundee, waar ook het algemeen secretariaat van de Organisation Africaine et Malgache de Coopération Economique (het economisch orgaan van de UAM), dat gehandhaafd blijft, is gevestigd. De president van de UAMCE, het Mauretaanse staatshoofd Moktar Ould Daddah, deelde in het slotcommuniqué mee, dat het defensieorgaan van de UAM in zijn huidige vorm zal ophouden te bestaan.

Op de conferentie werd het geschil tussen Niger en Dahomey bijgelegd. (zie onder Niger en Dahomey). De ministers van buitenlandse zaken van de landen der UAMCE kwamen 28 april te Nouakchott bijeen om een handvest op te stellen. Ivoorkust, Niger, Boven-Volta en de Centraal-afrikaanse Republiek waren niet vertegenwoordigd. De ondertekening van het handvest zal plaats hebben op een in december te Tananarive te houden vergadering van staatshoofden der UAMCE-landen.

B. Regionaal en Territoriaal

NOORD-AFRIKA

Maghreb

Onder auspiciën van de regionale sub-commissie voor Afrika van de Verenigde Naties hebben begin april in Tanger ambtenaren uit Marokko, Algerije, Tunesië en Libië gesproken over een op elkaar af te stemmen industriële ontwikkeling van de vier landen.

Marokko en Tunesië zullen weer, voor het eerst sinds de Tunesische erkenning van Mauretanië in 1960, ambassadeurs uitwisselen.

Eind februari werd in de gemengde militaire commissie een akkoord bereikt omtrent de gedemilitariseerde zones tussen Algerije en Marokko. In april werden krijgsgevangenen uitgewisseld.

Marokko

In het proces tegen hen die terecht stonden op beschuldiging van het plegen van een aanslag op het leven van de koning en op de veiligheid van de staat in juli 1963, heeft het hof 14 maart elf personen — waarvan acht bij verstek — ter dood veroordeeld; vijfendertig beklaagden zijn vrijgesproken.

13 april werd op initiatief van de minister van buitenlandse zaken,

Reda Guedira, een nieuwe partij, de Parti Socialiste Démocrate, opgericht. De leiders van deze partij komen voort uit twee kleine, zwak gestructureerde partijen met een liberale inslag. Het eveneens door Guedira opgerichte Front pour la Défense des Institutions Constitutionnelles blijft volgens de oorspronkelijke opzet als federatie van de regeringspartijen bestaan. De andere regeringspartner, de berber- en boerenpartij, de Mouvement Populaire, dreigt de samenwerking in het FDIC te beëindigen, indien zij niet meer invloed krijgt in de regering.

Algerije

Eind maart vond te Algiers het congres plaats van arbeiders in de gesocialiseerde industriële bedrijven. Het congres steunde de sociaal-economische politiek van de regering.

Van 16 tot 21 april werd het congres van het Front de Libération Nationale gehouden (zie onder Aspecten).

Op de terugweg van Joegoslavië naar Algerije heeft Ben Bella de 13e maart een ontmoeting gehad met de Gaulle. Volgens het communiqué is gesproken over de samenwerking tussen beide landen en over verschillende aspecten van de internationale situatie.

Eind april bezocht Ben Bella Rusland, van daaruit is hij op 6 mei in Bulgarije aangekomen. Hierna zal hij Tsjechoslowakije en Egypte bezoeken.

Tunesië

Eind februari zijn economische en financiële akkoorden met Frankrijk gesloten. Dit jaar zal de Franse hulp ongeveer 190 miljoen Franse franken bedragen. Op 10 mei maakte president Bourguiba bekend dat het grondbezit (ruim 400.000 ha.) van buitenlanders (voornamelijk Fransen en Italianen) op korte termijn zal worden genationaliseerd. (Volgens een in maart 1963 met Frankrijk gesloten verdrag zou deze nationalisatie zeer geleidelijk geschieden). Indien de regering bij dit besluit blijft zal Frankrijk de financiële hulp aan Tunesië staken.

Een midden maart met Egypte gesloten verdrag voorziet in de vergroting van het handelsvolume tussen beide landen van 4 tot 9 miljoen dollars en in de uitwisseling van televisieprogramma's.

De wettelijke maatregelen tegen de polygamie zijn verscherpt. De huwbare leeftijd voor mannen en vrouwen is verhoogd respectievelijk van 18 en 14 tot 20 en 17 jaar. Er worden 12 centra voor gezinsplanning opgericht. Het ministerie van volksgezondheid overweegt het gratis verstrekken van anticonceptiemiddelen.

Op 3 maart werd het dertigjarig bestaan van de Néo-Destourpartij herdacht.

Libië

De Kamer van Afgevaardigden heeft de regering in maart een termijn gesteld van twee maanden om door onderhandelingen opheffing te verkrijgen van de militaire bases van de Verenigde Staten van Amerika en Engeland in Libië. (De bases leveren de schatkist ongeveer 20 miljoen dollars per jaar op).

Koning Idriss is 23 maart, door toedoen van regering en volk, teruggekomen op zijn twee dagen tevoren genomen besluit, wegens gezondheidsredenen af te treden.

Mauretanië

De president, Moktar Ould Daddah, verklaarde 7 april dat zijn land bereid blijft 'betrekkingen van samenwerking' met Marokko aan te gaan. Hij toonde zich verheugd over de door de Marokkaanse koning in Senegal gedane uitspraken, dat 'het tijdperk der veroveringen voorbij is' en dat 'inmengingen in de binnenlandse aangelegenheden van een staat het grootste gevaar vormen'.

Verenigde Arabische Republiek

Op 10 maart werden algemene verkiezingen gehouden voor de wetgevende vergadering. Voor de 350 zetels stelden zich 1749 personen kandidaat. Ongeveer 7 miljoen burgers brachten hun stem uit. De uitslag was als volgt:

114 zetels voor de boeren

74 zetels voor de arbeiders

162 zetels voor andere beroepsgroepen.

Op 26 maart had de eerste zitting van de nieuwe wetgevende vergadering plaats.

Soedan

Op 22 februari veroordeelde het stadstribunaal van Wau, provincie Equatoria, een zuid-Soedanees wegens subversieve acties tot de dood. Enkele andere opstandelingen kregen langdurige gevangenisstraffen opgelegd.

Tijdens een achtervolging van zuid-Soedanese vluchtelingen overschreden Soedanese soldaten op 30 maart de Kongolese grens. Bij de hierop volgende schermutselingen verloren dertig Kongolese dorpelingen het leven.

Op 17 maart kregen 272 buitenlandse geestelijken van de minister van binnenlandse zaken, generaal Ahmed Irwa, de aanzegging het land zo spoedig mogelijk te verlaten.

Op 25 maart opende president Abboud de onderhandelingen over het grensgeschil tussen Somalië en Ethiopië.

Ethiopië-Somalië

Van half februari tot 25 maart kwam het herhaalde malen tot ernstige botsingen tussen de Ethiopische en Somalische grensstrijdkrachten. Op initiatief van president Abboud van Soedan werd op 25 maart een conferentie in Khartoem geopend ter bespreking van het grensgeschil tussen beide landen. Na enkele dagen vergaderen kwamen de partijen tot het volgende voorlopig akkoord: er zal een gedemilitariseerde zone van 10—15 km breedte aan weerszijden van de grens worden ingesteld, een gemengde commissie zal hierop toezicht houden, en beide landen zullen zich verder onthouden van (radio- en pers-) propaganda. Op 31 maart werd het staakt-het-vuren afgekondigd, doch reeds de volgende dag vonden nieuwe grensincidenten plaats. Op 9 april werd een begin gemaakt met de terugtrekking van de troepen uit de gedemilitariseerde zone.

Somalië

President Abdullah Osman verklaarde op 20 april naar aanleiding van de benoeming van een Franse ambassadeur, dat hij hoopte, dat Frankrijk spoedig aan haar Somalische onderdanen in Frans-Somaliland zou toestaan zichzelf te regeren.

WEST-AFRIKA

Senegal

Een deel der leden van de enige legale oppositiepartij, de Parti du Regroupement Africain, is in februari overgegaan naar de regeringspartij, de Union Progressiste Sénégalaise. De PRA had voor de gemeenteraadsverkiezingen van 24 februari geen kandidatenlijst ingediend. De lijst van de UPS kreeg 95 % van de stemmen.

De koning van Marokko bezocht eind maart Senegal. Hij wijdde in Dakar de Grote Moskee in, die met Marokkaanse hulp is gebouwd. Hij ontving een ere-doctoraat van de Universiteit van Dakar. Het gezamenlijk communiqué maakte melding van een zeer grote toenadering tussen beide landen.

Midden april bezocht president Senghor Nigerië. Hij ontving een ere-doctoraat van de Universiteit van Ibadan. Er is onder andere gesproken over een economische samenwerking tussen beide landen.

In februari werd te Dakar de eerste Senegalese olieraffinaderij (capaciteit 600.000 ton per jaar) in werking gesteld.

Conferentie van Bouaké

De staatshoofden van Ivoorkust, Boven-Volta, Niger, Guinee en Mali (allen leiders van de voordien interterritoriale partij, de Rassemblement

Démocratique Africain), hebben 9 april te Bouaké (Ivoorkust) vergaderd. Volgens het slotcommuniqué is er voornamelijk gesproken over het nemen van maatregelen tegen subversieve acties in de vijf landen.

Mali

Bij verkiezingen voor de Nationale Vergadering op 12 april heeft de enige partij in Mali, de Union Soudanaise-RDA, bijna 100 % van de stemmen gekregen; 88 % van de kiezers brachten hun stem uit.

Guinee

Van eind maart tot begin april heeft president Sékou Touré officiële bezoeken afgelegd aan Algerije en Tunesië. Marokko, dat ook op het reischema stond, zal later worden bezocht. De president heeft wel een privé-bezoek gebracht aan Bonn. Met Algerije en Tunesië zijn technische bijstands-, culturele uitwisselings- en consulaire akkoorden gesloten. Een economisch verdrag met Algerije is in voorbereiding.

Ivoorkust

De 13e april heeft president Houphouët-Boigny op een speciaal daarvoor bijeengeroepen vergadering van ministers, diplomaten, politieke en religieuze leiders een soort politiek testament voorgelezen van de voormalige minister en ex-president van het Hooggerechtshof, Boka, die op 6 april in de gevangenis zelfmoord zou hebben gepleegd. In dit 'testament' bekent Boka dat hij de hoofdschuldige is van de complotten van januari en september 1963 en dat hij met magie en vergif de president heeft trachten te doden.

Boven-Volta

In april maakte president Yaméogo melding van het feit, dat in sommige legeronderdelen opstandige ideeën worden verkondigd. Hij stelde vier Fransen van het militaire bijstandskorps hiervoor verantwoordelijk. Enige tijd later waarschuwde hij de missie zich niet in te laten met politieke zaken. Hij zei voorstander te zijn van afrikanisatie van de missie.

Niger en Dahomey

Op de UAM-conferentie van maart hebben de twee landen overeenstemming bereikt inzake het probleem van de in Niger wonende Dahomeyers. De verbannen Dahomeyse ambtenaren, die in Nigerijnse staatsdienst waren, zullen van de regering van Niger een vergoeding krijgen. Dahomeyers, die in Niger werkzaam zijn in de particuliere of semi-overheidssector kunnen blijven. Voor de regeling van het grensgeschil is een paritaire commissie ingesteld.

Dahomey

Midden maart ontstonden onlusten in de stam van ex-president Maga, de Bariba. Een vroegere naaste medewerker van Maga, Chabi Mama, werd op beschuldiging hierin de hand te hebben gehad, gearresteerd.

De regering streeft naar nauwere economische banden met Togo en Nigerië. Op 25 april werd te Idiroka begonnen met de bouw van een gemeenschappelijk Dahomeys-Nigeriaans douanekantoor.

Togo

Begin maart was president Grunitzky voor besprekingen in Parijs. In tegenstelling tot zijn voorganger, Olympio, die een zekere evenwichtspolitiek tussen Frankrijk, Engeland en Duitsland probeerde te voeren, streeft Grunitzky naar nauwe banden met Frankrijk. Een maand later bezocht hij Israël, waarna hij een kort privé-bezoek aan Nederland bracht.

De president zette in april de grote lijnen uiteen van het Togolese ontwikkelingsplan. De nadruk komt te liggen op modernisering van de landbouw en diversificatie in de agrarische productie. Togo hoopt met hulp van de Verenigde Naties en in samenwerking met de buurstaten te komen tot een regionale industriële ontwikkeling.

Portugees-Guinee

Tussen 10 en 16 februari vonden in het zuiden weer hevige gevechten plaats tussen nationalistische en Portugese strijdkrachten. Aan beide zijden vielen doden. Kort daarop deelde een woordvoerder van de Afrikaanse Onafhankelijkheidspartij voor Guinee en de Kaapverdische eilanden (PAIGC) mee, dat de nationalisten op het ogenblik 40 % van het grondgebied van deze Portugese overzeese provincie beheersen en dat de strijd tot het bittere einde zal worden voortgezet.

Sierra Leone

Op 28 april overleed Sir Milton Margai (68), premier van Sierra Leone sedert 1954. Sir Milton was oprichter en leider van de regeringspartij, de Sierra Leone People's Party. De volgende dag werd de broer van de overledene, Dr. Albert Margai, tot op dat ogenblik minister van financiën, benoemd tot premier. De nieuwe eerste minister zal ook de portefeuilles van defensie, volksgezondheid en sociale zaken beheren.

Liberië

Kolonel David Thompson, voormalig commandant der nationale strijdkrachten, werd op 22 maart wegens zijn poging in februari 1963 tot omverwerping van de regering veroordeeld tot tien jaar dwangarbeid. (zie Kroniek van maart 1963, p. 16).

Ghana

19 februari namen de minister van financiën en zijn beide plaatsvervangende ministers hun ontslag. Men neemt aan, dat hun ontslag samenhangt met het rapport van een rechter van het hoogste gerechtshof, waarin deze malversaties aan het daglicht brengt in verband met het verstrekken van import-licenties. Ten gevolge van dit rapport zijn vier hoge ambtenaren en een employé van de Ghana Commercial Bank op staande voet ontslagen. Eerst 2 mei werd een nieuwe minister van financiën benoemd.

25 februari werd de nieuwe Chief Justice Julius Sarkodee-Adoo benoemd. De Chief Justice, die 55 jaar oud is, was sinds 1958 rechter van het 'High Court'.

De Internationale Commissie van Juristen heeft 27 februari een verklaring gepubliceerd, waarin zij het bewind van Ghana als een dictatuur betitelt. Ghana beroept zich — aldus de verklaring — bij zijn maatregelen, die de rechtstaat ondermijnen, op het feit, dat het Afrikaanse en socialistische principes toepast. De recente ontwikkeling toonde echter het bekende patroon van een dictatuur, die met deze principes niets had uit te staan. De verklaring zei, dat de handelingen van de Ghanese regering de pogingen dwarsbomen van hen, die in Afrika de strijd voeren tegen een politiek van kolonialisme en ongelijkheid van ras.

2 maart zijn drie rechter van het 'High Court' ontslagen. Een van hen was rechter in het hoogverraadsproces. 17 maart volgde wederom het ontslag van een rechter van het 'High Court'.

11 maart maakte president Nkrumah in het parlement Ghana's zeven-jaren-plan bekend. Het plan zal £ 1.016 miljoen kosten, waarvan de regering £ 476 miljoen voor zijn rekening zal nemen en de resterende £ 540 miljoen zullen voort moeten komen uit particuliere investeringen. Hij zei, dat buitenlandse financiers welkom waren, indien zij een afgesproken deel van hun winsten aan de Ghanese regering laten voor de bevordering van de welvaart van het Ghanese volk.

Nigerië

Eind februari zijn de voorlopige cijfers van de nieuwe volkstelling bekend gemaakt. De totale bevolking telt 55.653.821. De noordelijke deelstaat heeft 29.777.986 inwoners, de oostelijke staat 12.388.646, de westelijke 10.278.500, en de staat van het midden-westen 2.533.437. De federale hoofdstad Lagos telt 675.352 inwoners. (zie 'Aspecten').

Tijdens het begrotingsdebat in maart heeft de federale minister van financiën de nieuwe begroting bekend gemaakt. De minister was optimistischer dan vorig jaar over de toezeggingen van buitenlandse hulp voor het lopende nationale ontwikkelingsplan. De uitgaven van de begroting

worden geschat op £ 62.250.000, £ 4 miljoen meer dan in 1963. Het ontwikkelingsplan loopt over de jaren 1962—1968. Nodig voor het plan zijn £ 670 miljoen (waarvan £ 200 miljoen uit de privé-sector moeten komen en £ 300 miljoen door de staat zullen moeten worden opgebracht). Volgens de minister is men verzekerd van £ 172 miljoen aan buitenlandse hulp, terwijl £ 24 miljoen in het vooruitzicht zijn gesteld. Een van de belangrijkste projecten van het plan is de bouw van een dam in de Niger. Hieraan zal de Wereldbank £ 28 miljoen, de Verenigde Staten en Engeland beide £ 5 miljoen en Nederland £ 2 miljoen bijdragen.

In de westelijke deelstaat werd 10 maart de fusie bekend gemaakt tussen de United People's Party (de partij van de premier van de westelijke deelstaat, Akintola) en een groot gedeelte van de National Council of Nigerian Citizens. De nieuwe partij zal de naam van Nigerian National Democratic Party dragen. De overblijvende 15 leden van de NCNC in het westelijk parlement zullen waarschijnlijk een coalitie aangaan met de 27 Action Group-leden. De NNNDP beschikt over 52 parlamentszetels.

MIDDEN-AFRIKA

Kameroen

De verkiezingen hebben een ruime overwinning voor de regeringspartijen opgeleverd. In Oost-Kameroen behaalde de Union Camerounaise 93,6 % van de geldige stemmen en in West-Kameroen de Kamerun National Democratic Party 76 %, terwijl aldaar de partij van de oppositie, de Cameroon People's National Convention de overige 24 % kreeg.

De cijfers waren:

voor de Union Camerounaise	1.863.614
voor de Parti des Démocrates Camerounais	129.117
aantal stemmen in Oost-Kameroen	2.007.092
voor de Kamerun National Democratic Party	192.081
voor de Cameroon People's National Convention	60.485
aantal stemmen in West-Kameroen	252.566

Tsjaad

22 februari heeft de regering besloten het minimum uurloon te verhogen. De verhogingen bedragen van 46 % tot 68 % van het oude loon. Het land is in twee loonzones ingedeeld. In de belangrijkste stedelijke centra en de districten van het uiterste noorden wordt het minimumloon 22 franken (CFA). In de rest van het land bedraagt het 20 franken (CFA). Landarbeiders krijgen 18,50 franken (1 frank = ± f 0,015).

29 april nam de nationale vergadering een resolutie aan, waarin de

terugtrekking gevraagd wordt van de Franse troepen in Tsjaad. De terugtrekking, die ongeveer 3000 man betreft, zou binnen drie maanden voltooid moeten zijn. De bases in Tsjaad vormen een centraal punt in de legering van de ongeveer 15.000 man Franse troepen in Afrika.

Centraalafrikaanse Republiek

In de verkiezingen van 15 maart heeft de enige partij, de MESAN, 99 % van de geldige stemmen behaald. De opkomst bedroeg 81,7 % van de geregistreerde kiezers.

Gaboen

Als achtergrond van een bijdrage handelend over de revolutie in Gaboen verwijzen we naar de volgende feiten:

- 7 februari: President Mba ontbindt het parlement.
- 17 februari: Het regiem van Mba wordt omvergeworpen door een groep militairen, die de oppositieleider Aubame de leiding van een voorlopige regering opdragen. Bij kortstondige gevechten vallen ongeveer 24 doden, twee aan Franse kant.
- 19 februari: Franse parachutisten interveniëren ten gunste van Mba. Een neef van de president, Germain Mba, adjunct secretaris-generaal van de UAM treedt af uit protest tegen de Franse interventie.
- 22 februari: Het uitvoerend comité van Gaboense studenten in Frankrijk protesteert tegen de Franse interventie.
- 27 februari: Het uitvoerend comité van de Fédération des Etudiants d'Afrique Noire en France sluit zich bij dit protest aan. Bovendien oefent het critiek uit op de houding van Afrikaanse staatslieden, die de interventie goedgekeurd hebben. (Het aantal studenten uit voormalig Frans zwart-Afrika bedraagt circa 7500).
- 2 maart: Relletjes in Libreville. Er wordt een commissie van onderzoek naar de rebellie ingesteld.
- 7 maart: Bij onlusten in Libreville worden 50 personen gearresteerd.
- 26 maart: Na incidenten worden de vakscholen te Ndende in de streek Ngounié gesloten.
- 12 april: De verkiezingen voor de nationale vergadering worden gehouden.

- 14 april: De tegenstanders van Mba roepen een staking uit om te protesteren tegen het succes van de regeringspartij bij de verkiezingen in Libreville (het Bloc Démocratique Gabonais won de zeven zetels aldaar met 20.753 stemmen tegen 19.826).
- 16 april: In een artikel in *Le Monde* schrijft Ph. Decraene, dat de toestand in Gaboen zeer gespannen is. In deze gespannen toestand had de oppositie een opmerkelijk succes, ondanks het feit, dat de voornaamste oppositieleiders gevangen zaten en de Franse troepen strategische punten van Gaboen bezet hielden.
- 20 april: De officiële resultaten van de verkiezingen zijn bekend gemaakt. Het BDG won 31 zetels, de UDSG (de oppositiepartij van Aubame) en de DD (Défense de la Démocratie, een nieuwe oppositiepartij van Otandault) beide 8. De BDG won 48,76 % van de stemmen. Onafhankelijken met de BDG verbonden 6,62 %. De UDSG 25,4 % en de DD 19,15 %.
- 22 april: Een militair en twee burgers zijn in staat van beschuldiging gesteld voor hun deelname aan de mislukte staatsgreep. (Op een niet genoemde datum, waarschijnlijk in maart, zijn de voornaamste aanstichters van de staatsgreep, vijf militairen en drie politici, waaronder Aubame, in staat van beschuldiging gesteld).
- 25 april: Mba maakt de samenstelling van de nieuwe regering bekend. Er zijn in het kabinet geen vertegenwoordigers van de oppositie-partij te vinden, wel heeft Mba enkele jongeren in het kabinet opgenomen.

Congo-Brazzaville

22 februari hebben de regeringen van Congo en de volksrepubliek China besloten diplomatieke betrekkingen aan te knopen op het niveau van ambassadeur. 17 maart knoopte Brazzaville betrekkingen aan met de Sovjet-Unie op hetzelfde niveau.

29 februari is een decreet gepubliceerd, waarin de bevoegdheden van de premier zijn omschreven. Hij leidt de regering in de uitvoering van de politiek, die door de president is uitgestippeld. Hij coördineert de activiteiten van de ministers. Hij doet de lopende zaken af bij onstentenis van de president.

Congo-Léopoldville

20 maart hebben de eerste ministers van België en Congo een accord gesloten over de regeling van de Congolese staatsschuld en de toekomst van de Belgische hulp. Volgens niet-officiële bronnen zou België \$ 240 miljoen van de schuld in buitenlandse valuta op zich nemen, Congo \$ 400 mln in binnenlandse valuta en de rest (ongeveer \$ 280 mln) zou gezamenlijk beheerd worden. Het communiqué over het akkoord maakte verder bekend, dat België geleidelijk zijn belangen in Congolese maatschappijen zal overdragen aan de Congolese regering. De Congolezen gaan een lening van \$ 20 miljoen aan voor de aankoop van consumptiegoederen in België. In een ander akkoord heeft België erin toegestemd de militaire bases Kitona en Kamina en de marinebasis te Banana over te dragen.

Begin april gaf de voorzitter van de grondwetscommissie een uiteenzetting over het ontwerp voor een nieuwe grondwet. Het ontwerp voorziet in een parlement met twee kamers: een huis van afgevaardigden en een senaat. De kamer van afgevaardigden zal volgens algemeen kiesrecht gekozen worden, de senaat door de provinciale raden. De president heeft de leiding van de regering, hierin bijgestaan door een premier, die aan het hoofd van een kabinet van ten hoogste 15 ministers en 3 staatssecretarissen staat. De president wordt door een kiescollege gekozen, dat bestaat uit het parlement en de provinciale raden. De provinciale raden, die volgens algemeen kiesrecht verkozen zullen worden, zullen een grote mate van autonomie bezitten.

2 april werd te Léopoldville bekend gemaakt, dat de legerleiding een complot tegen de regering heeft ontdekt. Het plan was om de voornaamste Congolese regeringsfunctionarissen te vermoorden. Het zou beraamd zijn door leden van de Nationale Bevrijdingsbeweging vanuit Brazzaville. Ongeveer 12 mensen (waaronder één parlamentslid) zijn gearresteerd.

13 maart hebben de Conakat, de Balubakat, en de Atckar op een congres te Jadotville besloten zich aaneen te sluiten om zo hun regionale belangen met kracht op nationaal niveau te kunnen verdedigen. De naam van de fusie zal ABC zijn. Het besluit is volgens waarnemers niet met eenstemmigheid genomen.

Rwanda

De voorzitter van de nationale vergadering, Anastase Makusa, verklaarde op 2 februari, dat het aantal Toetsi-slachtoffers, dat als gevolg van de recente onlusten de dood vond, niet hoger ligt dan duizend. Intussen spreekt een speciale vertegenwoordiger van secretaris-generaal U Thant, Max Dorsinville, in zijn rapport de mening uit, dat de recente wreedheden

tegen de Toetsi vanuit de hoofdstad Kigali werden geleid. (zie Kroniek, maart 1964, De wraak van de Hoetoe). Op 4 april verklaarde president Grégoire Kayibanda dat vluchtelingen, die naar Rwanda wensen terug te keren, dit ongestoord kunnen doen, mits zij zich onder de nieuwe omstandigheden kunnen schikken.

Boeroendi

Tijdens zijn eind januari aan Kenia afgelegde bezoek verklaarde premier Ngendandumwe, dat zijn land graag wil toetreden tot de East African Common Services Organisation, en in de toekomst tot de East African Federation.

Begin april ontsloeg de koning vier ministers. Volgens geruchten hield dit verband met hun aanmoediging van de tegenstelling tussen de Toetsi- en Hoetoe-bevolkingsgroepen. Op 7 april aanvaardde de koning ook het ontslag van premier Ngendandumwe.

Oeganda

Op 22 februari werden verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden van Kampala, Jinja en Mbale. Van de 14 zetels voor de gemeenteraad van Kampala won de oppositie, de Democratic Party (DP), er 11; van de 7 zetels voor de raad van Mbale gingen er 6 naar de Uganda People's Party (regeringspartij) en 1 naar de DP, terwijl de oppositie alle 6 zetels van de gemeenteraad van Jinja kreeg.

Na het vertrek van minister Duncan Sandys, eind februari, deelde premier Obote mee, dat de Britse troepen, die bij het uitbreken van de januari-onlusten naar Kampala en Jinja waren gestuurd, binnenkort Oeganda zullen verlaten. Engeland beloofde hulp te verlenen bij de verdere opbouw van het nationale leger.

Op 1 april besloot de regering veiligheidsmaatregelen te nemen in het grensgebied met Soedan en Congo-Léopoldville in verband met de steeds toenemende onrust onder de aldaar vertoevende vluchtelingen.

Kenia

Op 5 februari maakte de Nederlandse ambassadeur in Kenia, de heer W. P. L. G. de Boer, bekend dat het Koninklijk Instituut voor de Tropen een medisch centrum in Nairobi zal oprichten. Voor dit doel zal de Nederlandse regering fl. 1 miljoen uittrekken.

Naar aanleiding van het bezoek van minister Duncan Sandys verklaarde premier Jomo Kenyatta op 23 februari, dat de laatste Britse troepen tegen het einde van dit jaar vertrokken zullen zijn. Engeland zal zowel technisch

als financieel behulpzaam zijn bij de opbouw van het uit drie duizend man bestaande nationale leger van Kenia.

Op 26 februari gaf de nationale vergadering haar goedkeuring aan het regeringsvoorstel om de reeds op 31 december van het vorige jaar afgekondigde noodtoestand voor het Northern Frontier District met twee maanden te verlengen. Dit als gevolg van de aanhoudende infiltraties van Somaliërs, waardoor het reeds verschillende malen tot ernstige botsingen kwam met patrouilles van het leger.

Tanganjika

Medio februari verklaarde president Nyerere, dat het nieuwe leger uitsluitend uit dienstplichtigen zal worden samengesteld. De aanstaande officieren zullen voortaan hun opleiding ontvangen aan de Militaire Academie van Ethiopië.

Op 22 februari werd een overeenkomst gesloten met Nigerië, waarbij het laatste land zich bereid verklaarde gedurende een half jaar ter vervanging van de Britse troepen zes honderd man ter beschikking van Tanganjika te stellen. Toen in de loop van maart de Nigeriaanse eenheid aankwam, vertrokken de laatste Engelse troepen.

Op 23 februari nam het parlement een wet aan, krachtens welke mitterrij bij leger en politie gestraft kan worden met de dood.

Op 22 april besloten de regeringen van Tanganjika en Zanzibar een unie te vormen. Enkele dagen later keurde het parlement van Tanganjika dit goed. Julius Nyerere werd president van de unie. Tanganjika zal zorgdragen voor buitenlandse zaken, defensie en politie.

Zanzibar

Engeland en de V.S. erkennen op 22 februari, nadat enkele dagen tevoren de diplomatieke vertegenwoordigers van beide landen waren uitgewezen, het nieuwe bewind van de volksrepubliek.

Op 9 maart maakte president Karume bekend, dat alle grond — voor het grootste deel in eigendom van de grootgrondbezitters, d.w.z. van de Arabieren — in de nabije toekomst zal worden genationaliseerd.

John Okello, één der leiders van de januari-opstand, verklaarde op 11 maart in Dar es Salaam, Tanganjika, dat hij niet langer welkom is op Zanzibar. Enkele dagen later vertrok hij naar Kenia.

Op 22 april ondertekenden Abeid Karume en Julius Nyerere een verdrag, waardoor Zanzibar en Tanganjika voortaan een unie zullen vormen, waarvan Nyerere president en Karume vice-president is geworden. Volgens het verdrag zullen beide landen de eerstkomende maanden nog over een eigen uitvoerende en wetgevende macht beschikken.

Spaans-Guinee

Op 15 december 1963 hebben de kiezers van Spaans-Guinee (Rio Muni en het eilandje Fernando Po) zich met een tamelijk kleine meerderheid bij referendum uitgesproken voor een zekere mate van zelfbestuur. De tegenstemmers in Rio Muni willen aansluiting bij Gaboen of bij Kameroen en die in Fernando Po, waar veel Spanjaarden zijn gevestigd, wensen continuering van het koloniale bewind.

In maart zouden er gemeenteraadsverkiezingen worden gehouden, maar hierover zijn nog geen berichten binnen gekomen.

ZUIDELIJK AFRIKA

Angola

Begin januari intensiveerden de vanuit Congo-Léopoldville opererende nationalistten hun subversieve activiteiten in Noord-Angola. Korte tijd later maakte Roberto Holden, premier van de revolutionaire regering van Angola, in Léopoldville bekend dat de volksrepubliek China aan de nationalistten hulp had aangeboden.

In de eerste week van februari kwamen 2.000 Portugese soldaten uit het moederland in Luanda aan. Direct daarna deelde Holden per brief de Verenigde Naties mee, dat zijn 'regering' spoedig een delegatie naar China zal zenden. Dit besluit werd genomen, nadat Portugal troepenversterkingen had gestuurd zonder dat daartegen was geïnteressereerd door de NATO-bondgenoten.

Noord-Rhodesië

De regering heeft een plan van £ 3 miljoen bekend gemaakt om aan 50.000 werkloze jonge mensen een vakopleiding te geven. De jongens zullen speciaal worden opgeleid tot bouwvakarbeiders.

6 maart is het spoorwegverkeer lamgelegd door een staking onder de Afrikaanse spoorwegarbeiders. De aanleiding vormde de weigering van de directie een blanke arbeider te ontslaan, die twee Afrikaanse arbeiders in een dispuut had beledigd. De staking groeide uit tot een krachtmeting tussen de regering en de vakbond. Na 4 dagen werd de staking bijgelegd.

Begin april vloog Kaunda naar Nairobi voor een bespreking met de drie Oostafrikaanse leiders over het vraagstuk van de Zuidrhodesische vertegenwoordiging op de komende Gemenebest-conferentie. Tevens werd de mogelijkheid besproken de twee Afrikaanse politieke groeperingen van Zuid-Rhodesië weer samen te brengen.

Op 22 april droeg de Gouverneur zijn bevel over de politie aan de Noordrhodesische regering over.

Zuid-Rhodesië

13 april diende Field zijn ontslag in als premier wegens een 'ernstig meningsverschil binnen de partij'. De minister van binnenlandse zaken en 'local government' Howman volgde zijn voorbeeld. Het kabinet, dat de nieuwe premier Smith de daaropvolgende dag bekend maakte, bevatte drie nieuwe namen; hetwelk dus een uitbreiding van het kabinet met één minister betekent.

24 april nam het Zuidrhodesische parlement een motie aan, waarin de Engelse Kroon verzocht wordt de Zuidrhodesische grondwet in die zin te wijzigen, dat Engeland van zijn in de grondwet vastgestelde bevoegdheden alleen gebruik kan maken met 'toestemming en op verzoek' van de Zuidrhodesische regering.

In maart vernietigde de 'Chief Justice' twee vonissen over Joshua Nkomo, leider van de People's Caretaker Council, en bracht een derde van acht tot zes weken gevangenisstraf terug. Op 16 april beperkte vervolgens de minister van justitie, krachtens de juist geamendeerde Law and Order (Maintenance) Act, de bewegingsvrijheid van Nkomo en drie andere leidende figuren van de PCC voor 12 maanden tot een afgelegen district.

10 maart werd de 'Preventive Detention Act' met algemene stemmen voor een periode van 5 jaar hernieuwd.

Nadat de 'Constitutional Council' in zijn rapport gepleit had voor afschaffing van de discriminerende 'Land Apportionment Act' (een wet, die de raciale gebiedsscheiding in stand houdt) heeft het parlement 10 maart een motie van de oppositie tot afschaffing van deze wet verworpen met 31 tegen 27 stemmen.

Gedurende de maanden februari, maart en april zijn de Afrikaanse woonwijken van Salisbury het toneel geweest van een stroom van relletjes en pogingen tot intimidatie, die voor een belangrijk deel voortkwamen uit de rivaliteit tussen de twee Afrikaanse, nationalistische groeperingen. Twee kinderen werden in februari van deze politieke strijd het slachtoffer, toen zij met ernstige brandwonden in het ziekenhuis moesten worden opgenomen. In maart vielen enkele gewonden bij een staking in de Wankiekolenmijnen. Tegen het einde van de maand ontplofte een bom in het stadion van Bulawayo tijdens een bezoek van premier Field; niemand werd hierbij ernstig gewond. Eveneens in maart brak een staking uit onder de leerlingen van de lagere scholen in een deel van Salisbury. Zogenaamd als reactie op de verhoging van de schoolgelden, in feite echter als het gevolg van politieke factoren. Na de arrestatie van Nkomo was Salisbury wederom het toneel van grote demonstraties en onlusten, waarbij 260 mensen werden gearresteerd. In Bulawayo viel bij soortgelijke demonstraties één Afrikaanse dode te betreuren. Een schok ging door de blanke

gemeente van Salisbury toen op 18 april een Afrikaanse bende blanke klanten in een warenhuis mishandelde.

Njasaland

De minister van 'Commonwealth Relations' heeft zich bereid verklaard het aantal voor blanken gereserveerde zetels van 5 op 3 te laten terugbrengen, omdat slechts 814 Europeanen zich hebben laten registreren voor de komende verkiezing.

De premier heeft de raad van 'Young Pioneers' ontbonden, omdat zij zich onafhankelijk beschouwden van de Malawi Congress Party. Hij heeft zelf de jeugdbeweging onder zijn hoede genomen.

Zuid-Afrika

SANCTIES. 4 december nam de Veiligheidsraad unaniem een resolutie aan tot de benoeming van een commissie van deskundigen, die de maatregelen zou moeten onderzoeken om het Zuidafrikaanse probleem tot een oplossing te brengen. De commissie bracht 20 april haar rapport uit. Zij stelde voor, dat een laatste poging moet worden gedaan om de Zuidafrikaanse regering ertoe te brengen een vergadering van alle Zuidafrikaanse rasgroepen te beleggen voor het vinden van een vreedzame constitutionele regeling. Zo de Zuidafrikaanse regering dit weigert, moet de Veiligheidsraad niet aarzelen economische sancties tegen Zuid-Afrika te nemen, aldus het rapport. De Zuidafrikaanse regering heeft geweigerd op de voorstellen van dit rapport in te gaan.

De conferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid te Lagos heeft op 2 maart besloten, dat de aangesloten landen maatregelen zullen nemen tegen schepen en vliegtuigen, die Zuid-Afrika aandoen. Voorts zal een speciale commissie een zwarte lijst van maatschappijen en banken opstellen, die zaken doen in Zuid-Afrika.

Van 13 tot 17 april is te Londen een internationale conferentie gehouden, waarop de mogelijkheden van economische sancties tegen Zuid-Afrika zijn besproken. Experts bespraken de economische gevolgen en de juridische aspecten van een sanctie. De algemene slotsom was, dat een stopzetten van de olietoevoer naar Zuid-Afrika als sanctie de beste resultaten zou hebben. Hiervoor was de instemming van Engeland en de Verenigde Staten nodig, die tevens voor een militaire blokkade zouden moeten zorgen om de sanctie effectief te maken.

11 maart heeft Zuid-Afrika zich teruggetrokken uit de Internationale Arbeidsorganisatie. De regering verklaart dit besluit genomen te hebben als reactie op de voortdurende vijandschap, die Zuid-Afrika ondervonden heeft binnen de organisatie. Gezien de statuten van de organisatie wordt

Zuid-Afrika's uittreden eerst effectief in 1966. Zuid-Afrika nam deel aan de stichting van de organisatie in 1919.

Op 19 maart heeft een algemene vergadering van de Wereld Gezondheidsraad Zuid-Afrika zijn stemrecht afgenomen. Dit besluit werd met 66 tegen 23 stemmen en 6 onthoudingen genomen. West-Europa, de Verenigde Staten en Canada waren tegen deze beslissing. Zuid-Afrika heeft verklaard zich niet uit de Gezondheidsraad te zullen terugtrekken.

PROCESSEN. 12 april werden 4 blanke politiemannen veroordeeld tot straffen, die variëren tussen 9 en 3 jaar voor het folteren van 2 Afrikanen, waardoor een van hen is overleden. De rechter zei bij zijn uitspraak, dat als de getuigenis van de verdachten waar was, dat deze praktijken gebruikelijk zijn in alle politiebureaus, deze een ernstige smet werpen op de Zuidafrikaanse politie. De folteringen waren toegepast om aan de twee Afrikanen een bekentenis van diefstal te ontlokken.

15 april werden 11 gemengdbloedigen (onder wie Dr. Alexander) veroordeeld door het Hoogste Gerechtshof van de Kaapprovincie tot straffen variërend van 10 tot 5 jaar. In zijn vonnis zei de rechter, dat het Hof de verdachten schuldig had bevonden aan het beramen van sabotage-handelingen. Tegen dit vonnis is de verdediging in beroep gegaan.

10 februari heeft de openbare aanklager in het 'Rivonia-proces' aan het Hof een plan voor een algemene guerilla in Zuid-Afrika voorgelegd. Het plan voorziet in landingen van guerillastrijders, het verspreiden van wapens en een massieve propaganda tot boycot en interventie in het buitenland. Tegen het einde van april nam het proces een sensationele wending, toen twee van de beklaagden, Sisulu en Mandela, toegaven, dat zij plannen hadden beraamd om door geweld een einde te maken aan de onhoudbare situatie, die ontstaan is door de rassenspolitiek van de regering (men kan de indrukwekkende toespraak van Mandela tot het Hof lezen in de Observer van 26 april).

MISCELLANEA. 29 april verklaarde de regering, dat zij haar beslissing over het Bantoestan-plan voor Zuid-West-Afrika heeft opgeschort tot het Internationale Hof van Justitie een uitspraak heeft gedaan in de zaak, die Liberië en Ethiopië tegen Zuid-Afrika aanhangig hebben gemaakt. Wel zal een begin worden gemaakt met het ontwikkelingsplan voor Zuid-West-Afrika. Volgens goed ingelichte bronnen is deze beslissing het gevolg van een waarschuwing van de zijde van de Verenigde Staten en Engeland.

16 maart maakte de minister van financiën de begroting voor 1964 bekend. De uitgaven worden op R 1019 miljoen (ca. f 5.145.950.00), de inkomsten op R 1027 miljoen (ca. f 5.186.350.000) geraamd. Voor defensie is R 220 miljoen (ca. f 1.111.000.000) gereserveerd, R 52 miljoen meer

dan vorig jaar, voor de ontwikkeling van Zuid-West-Afrika R. 20 miljoen (ca. f 101.000.000) en voor de Transkei R. 13 miljoen (ca. f 65.650.000).

De export van Zuid-Afrika is in 1963 toegenomen met ongeveer 4 %. Mais, diamanten, koper en wol waren de producten, die de grootste uitvoerstijgingen vertoonden. De handelsbalans vertoonde een tekort van £ 153.500.000, dat door de gouduitvoer gedekt wordt.

Midden maart is 'Chief' Poto negen van zijn aanhangers en de wetgevendende vergadering van Transkei aan 'Chief' Matanzima kwijt geraakt. In de Transkei hebben en Poto en Matanzima hun aanhangers in partijen gegroepeerd. Poto's partij heet Transkei Democratic Party, die van Matanzima Transkei National Independence Party.

Basoetoland

800.000 Basoeto's worden met hongersnood bedreigd, doordat de maisoogst mislukt is tengevolge van de aanhoudende droogte.

Naar de Observer van 3 mei meldt, heeft de delegatie van Basoeto-chiefs en politici met de Engelse regering overeenstemming bereikt over de datum van onafhankelijkheid voor Basoetoland. De overeenstemming zou bereikt zijn, nadat de vertegenwoordigers van Basoetoland de garantie hadden gegeven, dat zij Basoetoland niet zouden laten gebruiken voor subversieve acties tegen Zuid-Afrika.

Mozambique

Het nationale bevrijdingsfront voor Mozambique, FRELIMO, opende in maart recruteringscentra in Noord-Rhodesië, aldus Uria Simango, een der bestuursleden. Simango voegde hieraan toe, dat het volk van Mozambique spoedig tegen het Portugese bewind in opstand zal komen.

Half april kondigde de gouverneur van Mozambique de noodtoestand af voor het noorden van zijn provincie. Nog diezelfde week werden 2.500 Portugese soldaten naar het noorden gedirigeerd.

ASPECTEN

HET FLN-CONGRES

Van 16 tot 21 april, bijna twee jaar na de verwerving van de onafhankelijkheid, is het grote congres van de enige legale partij in Algerije, het Front de Libération Nationale, gehouden. Waarom werd hiermee zo lang gewacht? Deze vraag klemt des te meer indien men bedenkt, dat op dit congres zulke essentiële zaken als opbouw, samenstelling en programma van het FLN aan de orde moesten komen. Dit betekent, dat vóór het congres, het FLN onmogelijk voldaan kon hebben aan zijn in de grondwet omschreven taak: de politiek van de Natie te definiëren en de handelingen van de regering te bezielen.¹

Uit de openingsrede van Ben Bella², president van de republiek en algemeen secretaris van het Politieke Bureau van het FLN, blijkt dat men gewacht heeft tot een aantal tegenstellingen, die direct voor en na de onafhankelijkheid het politieke leven in Algerije beheersten, in intensiteit waren afgenomen. Deze thans door machtsverschuivingen en de veranderde situatie afgezwakte tegenstellingen zijn, onder andere, die tussen Ben Bella en Ben Khedda, de ex-premier van de voorlopige regering, met hun wederzijdse aanhang; tussen het in Marokko en Tunesië gevormde geregelde leger en de binnenlandse guerillatroepen; tussen voor- en tegenstanders om van het FLN een massapartij te maken en tussen traditionalisten en modernisten. Nu, nadat ook de opstandige beweging van het Front des Forces Socialistes, geleid door Ait Ahmed en geconcentreerd in Kabilië, door de desertie van een aantal burgerlijke en militaire leiders is verzwakt, en nadat de twee congressen van boeren en arbeiders, werkzaam in de genationaliseerde ondernemingen, waarover zijzelf het beheer voeren, het sociaal-economische beleid van de regering hebben gesteund, achtte men het mogelijk dit congres te houden.

Aan het congres namen 1700 personen deel. Onder hen bevonden zich vertegenwoordigers van het leger, de voormalige guerillastrijders, de vak-, vrouwen- en jeugdverenigingen en de plaatselijke FLN-organisaties (waaronder die uit Frankrijk, waar ongeveer 500.000 Algerijnen leven), alsmede enige leden van de uit de periode van 1958—1962 daterende voorlopige regering, het voltallige kabinet en de leden van de Nationale Vergadering. Een aantal oppositionele politici, waaronder de twee ex-premiers van de voorlopige regering, had de uitnodiging niet aanvaard,

¹ Algerijnse grondwet artikel 24.

² *Révolution Africaine*, nr. 64, 18-4-1964.

omdat zij geen voldoende garantie aanwezig achtten voor een open discussie. De voormalige militaire leider van het opstandige FFS was er wel.

Het congres heeft het door de commissie van voorbereiding opgestelde ontwerp-programma besproken en vrijwel in zijn geheel aanvaard. In dit programma¹ wordt onder meer een historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van de nationale beweging en van de na de onafhankelijkheid uitgebroken politieke strijd, het geeft een analyse van de sociaal-economische toestand van het land, de structuur en samenstelling van de partij worden erin vastgelegd en de grondslagen van de buitenlandse politiek aangegeven.

Het FLN wordt gedefinieerd als een voorhoede-partij, de leden zullen voornamelijk bestaan uit arme boeren en arbeiders. De organisatie van de partij wordt bestempeld als democratisch centralisme, dat wil zeggen, dat alle partijorganen gekozen zijn, dat de hogere organen kennis moeten nemen van de opvattingen der lagere, die voor hun activiteiten verantwoording en gehoorzaamheid schuldig zijn aan de hogere organen en dat de bij meerderheid genomen besluiten bindend zijn. Het congres is de hoogste partij-instantie, deze kiest het tachtig leden tellende Centrale Comité, het hoogste orgaan, uit welks midden het Politieke Bureau voortkomt. Ben Bella werd door het congres gekozen tot algemeen secretaris van de partij en door het Centrale Comité herkozen tot algemeen secretaris van het Politieke Bureau.

De nadruk in het sociaal-economische deel van het partij-programma ligt op het stelsel van de door boeren en arbeiders zelf geleide bedrijven. Ben Bella gaf echter te kennen dat een aantal bedrijven onder staatsbeheer zal komen. De buitenlandse handel, de banken en de bodemrijksdommen moeten worden genationaliseerd. Voorts wordt de afschaffing geëist van alle bijzondere voorrechten, die verbonden zijn aan bepaalde posities in het economische leven. Gewaarschuwd wordt tegen het ontstaan van een geprivilegerde kaste van staatsfunctionarissen. Natuurlijk staat het rapport ook stil bij de gevaren van het neo-kolonialisme in de vormen van hulp en economische invloed.

Terzijde zij hier opgemerkt, dat de regering het effect van dit neo-kolonialisme tracht te verminderen door de min of meer monopolistische Franse positie wat betreft hulp en economische invloed terug te dringen. Het ontvangen van hulp uit andere landen en het gunnen van bijvoorbeeld de aanleg van de derde oliepijpleiding aan een Engelse maatschappij en niet aan het hiervoor in aanmerking komende internationale industriële consortium, de TRAPAL, waarin de Franse belangen overheersen, moet mede in dit licht worden gezien. Dit is echter de politiek op korte termijn; op lange termijn wordt gestreefd naar een volledig gesocialiseerde maat-

¹ *Révolution Africaine*, nr. 63, 11-4-1964.

schappij, waaruit alle buitenlandse belangen en invloeden zijn verdwenen.

Het vermoeden, dat op het congres het conflict tussen het leger en de commandanten van de militaire districten ten tijde van de Frans-Algerijnse oorlog weer zou oplaaien, werd niet bewaarheid. Overigens is het wel opvallend, dat enige van deze commandanten, die in de periode van de machtsstrijd (april tot juli 1962) de gevaarlijkste tegenstanders van Ben Bella waren, nu een plaats hebben gekregen in de hoogste partijorganen. Hieruit zou men kunnen afleiden dat Ben Bella bij hen steun zoekt tegen de grote invloed van het leger, dat onder leiding staat van de eerste vice-premier en minister van defensie, Boumedienne.

Onverwacht was de invloed, die de traditionalisten nog steeds blijken te hebben. Zij zijn verantwoordelijk voor de in een resolutie neergelegde uitspraak, dat de inspiratie-bron van het Algerijnse socialisme de Islam is. In het ontwerp-programma werd slechts gesproken over het socialisme of het wetenschappelijke socialisme.

v. d. M.

REGIONALE HERGROEPINGEN IN WEST-AFRIKA?

Enkele gebeurtenissen, die zich in de afgelopen maanden in West-Afrika hebben voorgedaan, doen vermoeden dat in dit deel van het continent zich een politieke en economische hergroepering van de verschillende landen aan het voltrekken is.

Het meest geruchtmakend in dit verband was wel de conferentie van de vijf staatshoofden van Ivoorkust, Boven-Volta, Niger, Mali en Guinee, die op 9 april te Bouaké werd gehouden. Hoewel het communiqué, naar aanleiding van de conferentie uitgegeven, slechts melding maakt van de besprekingen over subversieve acties en de te nemen maatregelen daartegen, menen politieke waarnemers dat ook andere zaken aan de orde zijn gesteld¹. Daar alle vijf de staatshoofden een leidende rol hebben gespeeld in de interterritoriale partij, de Rassemblement Démocratique Africain, werd door sommigen aangenomen dat gesproken zou zijn over een poging de RDA nieuw leven in te blazen. Erg waarschijnlijk klinkt dit niet: de RDA-partijen in de vijf landen lopen wat betreft structuur en programma nogal uiteen. Gezien de activiteiten, die de regeringen van Senegal en Dahomey ontplooiën om tot economische samenwerking met hun buurlanden te komen, mag worden aangenomen dat de vijf staatshoofden ook over hun onderlinge economische relaties hebben gesproken.

Volgens het weekblad *Jeune Afrique* zou Senghor, president van Senegal, tijdens het bezoek van de koning van Marokko voorgesteld hebben om

¹ *Jeune Afrique*, nr. 180, 20-4-1964.

met Marokko, Mauretanië en Senegal een regionale groep te vormen. Ongetwijfeld wenst Senghor, blijkens het belang dat hij hecht aan de samenwerking tussen de oeverstaten van de Senegalrivier (Mali, Guinee, Mauretanië en Senegal), hierbij ook Mali en Guinee te betrekken.

In een toespraak¹, gehouden voor de Nationale Raad van de regeringspartij, zei Senghor, dat nu de markt van de Entente-landen (Ivoorkust, Niger, Boven-Volta en officieel ook nog, Dahomey) zich steeds meer afsluit voor de producten uit Senegal, het noodzakelijk is de handelsbetrekkingen met Mali en Guinee te intensiveren. Hij voegde hieraan toe dat de markten van de Engelssprekende Afrikaanse landen moeten worden onderzocht. Hij wees er op dat reeds economische besprekingen met Nigerië zijn gevoerd.

Tegen deze achtergrond gezien zou het overleg in Bouaké wel eens een poging van de Entente-staten, echter zonder Dahomey, kunnen zijn om met Mali en Guinee niet alleen in de bestrijding van subversieve activiteiten, maar ook op economisch gebied te gaan samenwerken. Mali en Guinee zijn buurstaten zowel van Senegal als van Ivoorkust (het belangrijkste land van de Entente). Laatstgenoemde zijn industriëel de meest ontwikkelde landen van het voormalige Frans-West-Afrika en hebben dus beide belang bij een bevoorrechte positie op de markten van Guinee en Mali.

Dat Dahomey niet op de conferentie van Bouaké was vertegenwoordigd is begrijpelijk. De huidige regering van Dahomey is immers door middel van een staatsgreep aan het bewind gekomen en in ieder geval was een deel van de conferentie juist gewijd aan het voorkomen van staatsgrepen. Vermoedelijk is Dahomey geen lid meer van de Entente. Een aanwijzing hiervoor is dat Dahomey streeft om samen met Nigerië, Togo en Ghana te komen tot een regionale ontwikkeling. Een streven dat moeilijk te combineren valt met het lidmaatschap van de Entente.

Op dit moment is het nog te vroeg om te kunnen voorspellen hoe de regionale groepen in West-Afrika er in de toekomst uit zullen zien. Wel kan geconstateerd worden dat de uit de koloniale periode stammende strijd tussen Senegal en de Ivoorkust om het verwerven van invloed in de landen van het voormalige Frans-West-Afrika, niet is verminderd. De enige mogelijkheid om deze strijd te beëindigen, of althans de schadelijke invloeden ervan te verminderen, ligt waarschijnlijk in het vormen van een regionale groep van alle landen van West-Afrika, maar voorlopig is het nog niet zover.

v. d. M.

¹ *Afrique Nouvelle*, nr. 873, 1-7/4-1964.

NIGERIË NA DE VOLKSTELLING¹

De voorlopige resultaten van de volkstelling, die eind februari gepubliceerd werden, hebben grote beroering veroorzaakt. Van ruim 30 miljoen in 1953 is de bevolking toegenomen tot meer dan 55 miljoen. Hoewel deze bevolkingsgroei leidende Nigeriërs met zorg moet vervullen is niet het absolute bevolkingsgetal, maar de relatieve bevolkingsgrootte der deelstaten het feit, dat de Nigeriërs bezig houdt.

De laatste volkstelling heeft een lange — financieel kostbare — voor geschiedenis. Al in 1962 heeft men een telling gehouden. De resultaten hiervan werden door de regering niet aanvaard en men besloot tot een tweede telling na het nemen van tal van maatregelen, die een waarborg moesten geven voor een objectief resultaat. Deze werd j.l. november gehouden. Door de verdeling van de politieke krachten binnen de Nigerische federatie zijn de bevolkingsgetallen van de deelstaten onmiddellijk vertaalbaar in de realiteit van het dagelijks bestuur over de federatie. In iedere deelstaat is één partij oppermachtig: de NPC in het noorden steunt op het gezag van de sultanaten en de hiermee verbonden feudale hiërarchie; de NCNC in het oosten is de partij van de Ibo; de nieuwe NNDP in het westen de partij van de Yoruba. Alleen in de onlangs opgerichte staat van het midden-westen is het beeld anders: de NCNC is oppermachtig, maar steunt niet op één, in aantal overwegende stamgroep. Iedere deelstaat vormt dus een aaneengesloten politiek blok, en door de identiteit van partij, stam en deelstaat-regering bepaalt het bevolkingsgetal van een deelstaat het gewicht van zijn politieke stem in de federatie.

Door zijn demografische overmacht is het gezag van het noorden in de federale regering doorslaggevend. En tegen deze demografische situatie hebben stemmen in het zuiden al sinds lang protest aangetekend. De protesterende Zuiderlingen (dus van de oostelijke en westelijke deelstaten) hoopten, dat de nieuwe telling hen gelijk zou geven in hun argument, dat de vorige telling het bevolkingsgetal van het dunbevolkte noorden schromelijk had overdreven. Hun hoop is door de resultaten van de laatste telling vervlogen: de bevolkings suprematie van het noorden heeft zich procentueel gehandhaafd.²

¹ Berichten voor dit overzicht werden ontleend aan *West-Africa* van 29-2-'64, 14-3-'64, 28-3-'64, 2-5-'64; *The Guardian* van 29-2-'64.

	census 1953 (duizend)	percent. v. totaal	census 1963	percent.
Noord	16.454	54,7 %	29.777.986	53,5 %
Oost	7.229	24 %	12.388.646	22,3 %
West	6.144	20,4 %	10.278.500	18,5 %
Midwest			2.533.337	4,5 %
Lagos	277	0,9 %	675.352	1,2 %
Totaal	30.104		55.653.821	

De staat van het midden-westen is afgesneden van de westelijke deelstaat. De terugval in bevolkingsgetal is echter beneden de verwachtingen gebleven.

Hoewel de teleurstelling in het zuiden algemeen moet zijn geweest — de politieke tegenstelling tussen noord en zuid wordt gevoed door tal van sociale en culturele factoren — is het kenmerkend voor de politieke situatie vandaag aan de dag, dat alleen de regeringen van de oostelijke deelstaat en de staat van het midden-westen de resultaten van de telling verworpen hebben. Het westen en het noorden en ook de federale regering hebben de resultaten aanvaard. In politieke feiten vertaald betekent dit, dat alleen de NCNC de volkstelling heeft verworpen.

Sinds 1959 wordt Nigerië geregeerd door een coalitie van de NPC en de NCNC. Men kan zich dus afvragen of de NCNC op federaal niveau achter de uitspraak van de federale premier — zelf een vertegenwoordiger uit het noorden — staat, dat de federale regering de resultaten van de volkstelling heeft geaccepteerd. Een breuk tussen coalitiepartners behoort zeker tot de toekomstige mogelijkheden van de Nigerische politiek. De NCNC-overwinning in de staat van het midden-westen, die een grote teleurstelling voor de NPC was, heeft de partijen verder uit elkaar gebracht. En er gaan geruchten over besprekingen tussen de westelijke NNNDP en de NPC. In de toekomst zou de NPC dus wel eens van coalitie-partner kunnen wisselen.

Deze intrige is de uiting van een tendentie eigen aan de Nigerische politiek. De NCNC heeft in het afgelopen jaar de pretentie getoond uit te willen groeien tot een grote nationale partij. Naast haar overwinning in het midden-westen heeft zij geprofiteerd van het conflict tussen de Yoruba-leiders Akintola en Awolowo door een niet onaanzienlijke aanhang onder deze stam te verwerven¹. Maar zoals in de tijd, dat de Action Group onder Awolowo nationale pretenties had, is de reactie op deze pretentie onmiddellijk gevolgd. De geheime besprekingen tussen NPC en NNNDP zijn er een uiting van, maar ook binnen de oostelijke staat heeft de NCNC door deze reactie een echech geleden. De Yoruba hebben hun eenheid hervonden. Eind februari kwam een fusie tot stand tussen de culturele Yoruba-verenigingen, de Egbe Omo Yoruba en de Egbe Omo Oduduwa, onder de naam van Egbe Omo Olofin. Bij terugblik lijkt deze fusie de voorbereiding tot een politieke hereniging van de Yoruba. Na een felle onenigheid tussen de westelijke regeringspartners de UPP en de NCNC over de resultaten van de volkstelling ging een groot deel van de NCNC-Yoruba parlementsleden in maart over naar Akintola's partij, die bij deze gelegenheid werd ongedoopt in Nigerian National Democratic Party². Dat deze afval een strekking had, tot buiten de grenzen van de

¹ Voor dit conflict zie het artikel van Prof. Dr. J. Keuning in *Kroniek van Afrika* IV 42 e.v.

² Derde deelgenoot in de fusie was het onbetekende Southern People's Congress. In de westelijke staat regeerde een coalitie van NCNC en UPP. Na de afval van vele NCNC-leden, waaronder op zijn minst de vice-premier van de coalitie 'Chief' Fani-Kayode en 2 andere ministers, mag verwacht worden dat de NNNDP de regering alleen zal gaan voeren.

westelijke deelstaat, bleek uit een witboek, dat de regering van het westen publiceerde en dat mede ondertekend was door de afvallige NCNC-parlementsleden.¹ Het witboek beschuldigde de NCNC-leiders, dat zij Ibo's voortrokken bij benoemingen voor belangrijke ambten. Bij deze aanval op de positie van de NCNC bleef het niet. De NPC publiceerde een pamflet, waarin zij waarschuwde voor de aspiraties van een stam, die gericht waren op de heerschappij over geheel Nigerië. Het pamflet noemde geen namen, maar iedereen wist, dat de NPC de Ibo-stam op het oog had met deze beschuldiging. Uit de laatste tijd stamt het bericht, dat de NCNC-regering van het midden-westen een onderzoek instelt naar een eventueel complot om de regering omver te werpen.

Een witboek als van de westelijke regering is typerend voor het politieke leven in Nigerië. Het stambewustzijn garandeert in de deelstaten nog steeds het éénpartijstelsel. En iedere poging van een partij — zoals de NCNC — om buiten de grenzen van de eigen deelstaat aanhang te werven, wordt op den duur afgestraft. En de actualiteit van de resultaten der volkstelling is dus, dat zij de politieke ontwikkeling van het moment bevestigt. Het politieke leven in Nigerië, immer agressief en vitaal, is toch niet ontdaan van een gezond instinct tot het behoud van de federatie.

Eind van deze maand zal de federale premier de resultaten van de volkstelling met de premiers van de deelstaten bespreken. Zal hij de oostelijke premier kunnen bewegen de resultaten van de telling te aanvaarden? Het is mogelijk, dat de ontknoping in de westelijke deelstaat de bereidwilligheid van de oostelijke NCNC-regering hiertoe heeft vergroot na een zo belangrijke echee voor hun nationale aspiraties.

v. H.

ZUID-RHODESIE

DE LAATSTE DAGEN VAN EEN KOLONIALE SAMENLEVING

In deze maanden waarin de stemming om Zuid-Afrika is uitgegroeid tot een ware hetze, en verstandigen, die beter moesten bezinnen, van een bedreiging van de wereldvrede door toedoen van de Zuidafrikaanse rassenpolitiek spreken, is de politieke situatie van Zuid-Rhodesië tot een tragedie in miniatuur uitgegroeid. De tragedie uit zich niet in klare contrasten van politiek gelijk. Het standpunt van de Zuidrhodesische regering

¹ 'Witboek' kan men gevoelig tussen aanhalingstekens zetten. Niet alleen om de inhoud maar ook formeel. Onder de ondertekenaars uit de afvallige NCNC-groep waren ook namen van personen, die helemaal geen lid waren van de voormalige coalitie-regering NCNC-UPP. Een wat vreemd regeringsgeschrift dus.

is boven twijfel verheven: zij wenst geen verandering van de politieke rechten der Afrikaanse meerderheidsbevolking. Maar de Engelse regering verhindert iedere confrontatie door officieus haar standpunt te laten doorschemeren maar verder officieel te zwijgen.¹ Stilzwijgen aan de Engelse, provocatie aan de Zuidrhodesische kant markeren het politieke spel. En de politieke betrekkingen hebben zich tot een onontwarbaar net verstrikt, omdat we bij het tot standkomen van een oplossing niet alleen met de beide tegenpolen Zuid-Rhodesië en Engeland rekening hebben te houden, maar ook met de onderlinge betrekkingen tussen de landen van het Britse Gemenebest.

We schrijven nog steeds over het Zuidrhodesische probleem als een impasse, maar er zijn tekenen, dat een ontknoping nadert. Premier Field heeft zijn ontslag genomen en de minister van financiën Smith is hem in zijn ambt opgevolgd. In een korte rede, waarin hij zijn ontslag bekend maakte, zei Field, dat meningsverschillen binnen zijn partij hem tot heengaan dwongen. Het laat zich raden, dat dit meningsverschil de taktiek tot het verkrijgen van de onafhankelijkheid betreft. Field won vorig jaar de verkiezingen met een krappe meerderheid van 5 zetels. Het mandaat van de kiezers hield bij implicatie in, dat, indien de Federatie ontbonden zou worden, Field moest trachten voor de Zuidrhodesische blanken de onafhankelijkheid te verwerven zonder een (wezenlijke) verandering in de status quo der kiesrechten van zwart en blank.²

Al na de eerste poging bleek dat Engeland hier niet toe bereid was. Toen ontwikkelde zich het merkwaardige spel, dat de Engelse regering zich in de openbaarheid beperkte tot vaagheden en de kranten liet speculeren, welke voorwaarden zij Field voor het verkrijgen van onafhankelijkheid gesteld had, terwijl de Zuidrhodesische regering haar tot een officiële verklaring trachtte te provoceren door te dreigen met een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring.

Als de Engelse regering op deze provocatie was ingegaan en openlijk had gesteld, dat zij als voorwaarden voor de onafhankelijkheid een democratisch kiesrecht voor alle Zuid-Rhodesiërs wenst, dan had Field zich op de absolute onaanvaardbaarheid van deze voorwaarden kunnen be-

¹ Heeft de Engelse regering van het in de tijd van de 'Geheime Diplomatie' geliefde politieke middel gebruik gemaakt door de *Observer* te inspireren tot enkele van zijn hoofdartikelen? Zie b.v. de *Observer* van 29-3-1964, waarin Colin Legum schrijft, dat de Engelse regering Field twee oplossingen heeft voorgesteld:

1. onafhankelijkheid met binnen 5 jaar een Afrikaanse meerderheid en een onmiddellijke inruiming van $\frac{1}{3}$ der zetels voor de Afrikanen;
2. Bij de onafhankelijkheid krijgen de beide rasgroepen ieder de helft der zetels. Deze plannen zou Home in Nigerië besproken hebben.

² Zie naschrift.

roepen om eenzijdig de onafhankelijkheid te proclameren. Maar de provocatie faalde en Field heeft zijn ontslag genomen.¹

Het is de vraag of het dreigen met de onafhankelijkheid voor Field ooit meer is geweest dan een handgreep in het politieke spel. Voor zijn opvolger en diens volgelingen in de partij zou het dreigement wel eens ernst kunnen worden. Zowel Field als Smith wensen de onafhankelijkheid met handhaving van de status quo. Field zou niet bereid zijn tot een eenzijdige opzegging van de band met Engeland; Smith en de meerderheid van de regerende partij (de Rhodesian Front) echter wel.

De haast, die Zuid-Rhodesië met zijn eis tot onafhankelijkheid maakt, is te begrijpen. Njasaland en Noord-Rhodesië worden in de loop van dit jaar onafhankelijke staten. Zuid-Rhodesië zou in zijn halfslachtige positie van zelfstandige kolonie onderworpen blijven aan de voortdurende druk van de Verenigde Naties en de leden van het Gemenebest tot wijziging van zijn kiesstelsel. En die druk begint bij zijn buurstaten, waarmee het niet op voet van gelijkheid kan handelen.

De wens van de Zuidrhodesische blanken om voor hun land de 'Dominion'-status te krijgen is al oud, maar de haast en de nadruk van hun eis zijn nieuw. Is het omdat het voorbeeld van Zuid-Afrika hen geleerd heeft, dat zij alleen kans hebben de status quo te handhaven in het isolement van de onafhankelijke staat? Tegenover deze haast is het spel van de Engelse regering in grote lijnen duidelijk. Home, de Engelse premier, heeft de verkiezingen uitgesteld tot het laatst mogelijke tijdstip van oktober. In de tijd, die hem nog rest moet hij het conservatieve bewind trachten te rehabiliteren, dat in een reeks van tussentijdse verkiezingen veel stemmen verloren heeft. Het ziet er naar uit, dat zij een oplossing van het Rhodesische probleem als deel van deze rehabilitatie ziet.

Haar trouwvaille lijkt te zijn dat zij de oplossing wil laten ontstaan in het overleg van de Gemenebest premiers, die in juli naar Londen komen. Slaagt deze conferentie erin een redelijk compromis te vinden dan kan de Engelse regering het prestige en de redelijkheid van dit compromis gebruiken om de Rhodesische 'Lobby' in Westminster te overtuigen.

Dezelfde beslissing kan dienst doen als troef tegen 'Labour'. En passant kan zij de Engelsen laten zien, dat het Gemenebest nog een werkelijkheid is.

Door van het Zuidrhodesische probleem een zaak voor het Gemenebest te maken is het echter nog onoverzichtelijker geworden. In februari vloog Home voor een plotseling bezoek naar Nigerië. Men speculeert, dat hij de Nigerische regering heeft willen winnen voor een gematigde oplossing, die binnen een zeker tijdsbestek volledige politieke rechten voor de Zuidrhodesische Afrikanen zou garanderen. Een commissie, waarin naast Nigerië b.v. Australië en Canada vertegenwoordigd zouden zijn,

¹ Zie naschrift.

zou toe moeten zien op het naleven van de overeenkomst met Zuid-Rhodesië, dat in ruil voor deze concessie oafhankelijk zou kunnen worden. Of dit meer is dan een bespiegeling van Colin Legum weten we niet, maar het is tekenend, dat Home naar Nigerië vloog en niet naar b.v. Ghana, dat de voorvechter is van de Afrikaanse Gemenebestlanden, die een radicale democratische oplossing in Zuid-Rhodesië wensen. Voegt men hierbij het feit, dat de verhouding tussen Nigerië en Ghana allesbehalve hartelijk is, dan is het duidelijk, dat in juli meer op het spel staat dan een oplossing van het Zuidrhodesische probleem alleen. Zal het Gemenebest een façade blijken, waar de politieke tegenstellingen omineus achter te voorschijn komen? Of zal het Gemenebest als wereldforum de eenheid tot handelen vinden, die zin geeft aan zijn bestaan?

Of Zuid-Rhodesië al dan niet aan de conferentie zal mogen deelnemen heeft deze vragen reeds nu actueel doen worden. Tanganjika, Ghana en India hebben verklaard, dat zij tegen deelname van Zuid-Rhodesië zijn. Als kolonie, zegt de Ghanese verklaring, is het van deelname uitgesloten. De praktijk van de vorige Gemenebest-conferenties¹ was om de Zuidrhodesische premier niet als vertegenwoordiger van zijn land maar persoonlijk uit te nodigen. Zal Engeland deze figuur gebruiken om de deelname van Zuid-Rhodesië te verwezenlijken? Dit zouden wij kunnen afleiden uit het bericht, dat zij het Zuidrhodesische verzoek tot deelname teruggestuurd heeft met de 'uitnodiging' dit verzoek enigermate te wijzigen.²

Keren wij terug tot de vraag of de regering van Smith de banden met het Britse moederland zal verbreken. Nu hij om deelname aan de conferentie verzocht heeft, lijkt die kans voorlopig klein. Deze vraag wordt weer actueel als de conferentie tot een voor de Zuidrhodesische blanken ongunstige oplossing besluit. Maar de binnenlandse positie van Smith is uiterst wankel. Zijn redding is, dat het parlement tot juli op reces is, want hoe betrouwbaar is de meerderheid van 5 stemmen in het parlement geworden na het heengaan van Field en Howman? De komende tijd zou de Engelsen nog deze winst in het politieke spel kunnen brengen: de val van de regering Smith en de komst van oppositieleider Whitehead. Van hem kunnen de Engelsen verwachten, dat hij bereid is een gematigde oplossing te aanvaarden.

Het klinkt alles nogal banaal als het spel van de dagelijkse politieke

¹ D.w.z. voor 1953-1963, de federale periode.

² Sinds dit geschreven werd heeft Home in het Lagerhuis verklaard, dat hij Smith had voorgesteld om 'volgens de gebruikelijke' procedure de leden van de komende conferentie te raadplegen over Zuid-Rhodesië's deelname. Smith had hem geantwoord, dat Zuid-Rhodesië geen prijs stelde op deze raadpleging, omdat Zuid-Rhodesië van ouds het recht had deze bijeenkomst bij te wonen. Nadat Home dit verklaarde werd in Salisbury bekend gemaakt, dat Zuid-Rhodesië wel met deze raadpleging van de andere Gemenebest-premiers door Engeland akkoord gaat, indien hieruit een uitnodiging van Zuid-Rhodesië resulteert.

intrige. Wij noemden het niettemin een tragedie. Colin Leys schreef al jaren geleden: ten aanzien van de emancipatie der Afrikanen vallen de standpunten van oppositie en regeringspartij samen.¹ Whitehead, Field en Smith worden op dit punt slechts door inzichten van tactiek en politiek realisme gescheiden. Wanneer Whitehead — overigens in uiterst voorzichtige en vage termen — over de politieke gelijkgerechtigdheid van de Afrikanen spreekt, wordt zijn visie bepaald door de onstuitbaarheid van deze ontwikkeling, niet door zijn overtuiging, dat de Afrikanen rijp zijn voor de democratie.

Alleen een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring kan de bevoorrechte politieke positie van de Zuidrhodesische blanken redden. Maar voor hoe lang? Het perspectief van het isolement naar het voorbeeld van Zuid-Afrika is uitzichtloos; hiervoor ontbreekt het Zuid-Rhodesië aan economische opbouw en menselijke krachten. Wederom zullen we getuigen zijn van de liquidatie van een koloniale samenleving. Van een politiek dominante groep, die zichzelf kan zijn door het feit van haar dominantie, zijn de blanken voorbeschikt tot vreemden te worden in een land van Afrikanen. Dit is de tragedie achter het spel. En de tragedie krijgt een extra klemtoon door de strijd tussen de twee fracties van Zuidrhodesische nationalisten. Waar zijn in Zuid-Rhodesië onder de Afrikanen de politieke voormannen, die de leiding van de staat over kunnen nemen?

v. H.

NASCHRIFT:

Een politiek waarnemer in Zuid-Rhodesië oefent critiek uit op de opmerking in het Aspect over Zuid-Rhodesië in de vorige Kroniek (Kroniek IV 1, p. 25 e.v.), als zouden de verkiezingen van december 1962 (niet 1963: Mea culpa v. H.) de onafhankelijkheid van Zuid-Rhodesië als inzet hebben gehad. Hij schrijft 'it is most emphatically not true that there were ever any elections fought on S.R. independence and certainly not with a firm date, i.e. 1964'. Dit is juist en in zover was mijn vorige verslag misleidend. Maar dat deze kwestie de gemoederen bezig hield ten tijde van de verkiezingen en dus als het ware 'onderaards' als inzet in de verkiezingen meespeelde, bewijzen de 'Rhodesian Front's draft policy statements: Als de federatie zal worden ontbonden dan zal de Rhodesian Front 'sovereign independence within the Commonwealth for Southern Rhodesia' trachten te krijgen. In de aanhef van deze zin zit m.i. de crux. Zolang de federatie nog een kans op voortbestaan had — al was die kans midden 1962 (de tijd van dit citaat) al klein — dan zou een openlijk standpunt ten aanzien van Zuid-Rhodesië's onafhankelijkheid eigenlijk betekenen, dat de Zuidrhodesische politici zich bij de ontbinding van de federatie

¹ Colin Leys, *European Politics in Southern Rhodesian*, Oxford 1959, pag. 292.

hadden neergelegd. Dit wilden zij ten alle tijde vermijden, maar het is toch wel tekenend, dat het geciteerde partij-manifest zich al bij voorbaat zeker stelt in het geval, dat deze federatie ontbonden zou worden. In ieder geval, nadat de federatie ontbonden was werd de onafhankelijkheid een werkelijk politiek gegeven in de Zuidrhodesische politiek.

Ten aanzien van het ontslag van Field heeft deze waarnemer een andere versie dan wij uit de kranten hebben kunnen lezen. Hoewel we zijn voorstelling van de gang van dit ontslag niet volledig delen is deze het waard in het kort aangehaald te worden. Welensky, zo schrijft hij, heeft het balletje van de onafhankelijkheid aan het rollen gebracht. Hij stelde Field voor een *fait accompli*, dat deze tegen zijn zin heeft moeten aanvaarden. De rede van zijn ontslag is, dat Field niet in het nut van een onafhankelijkheid voor Zuid-Rhodesië geloofde en hierdoor in conflict geraakte met zijn collega's. Ten slotte nog een punt uit deze zeer interessante brief (de voorstelling van zaken komt voor onze rekening, het zou te ver voeren de schrijver in zijn zeer subtiële argumentatie te volgen). De tegenstelling tussen het politiek emotionele moment aan de ene kant, en economische overwegingen aan de andere kant is te eenvoudig. Beide overwegingen zijn bij de twee partijen aanwezig, maar de economische factor weegt voor beide partijen niet even zwaar. De Rhodesian National Party steunt op handels- en industrie-belangen, het Rhodesian Front op boeren-belangen en de belangen van de kleine burgerij (artisans). Bij een eenzijdige verbreking van de band met Engeland lopen de handels- en industriebelangen gevaar, niet de boerenbelangen, die zeker zijn van de afzet van hun tabak. Om deze reden is het Rhodesian Front minder bang voor de onafhankelijkheid. De angst van de zakenwereld en de industrie wordt vergroot, doordat Zuid-Rhodesië om der wille van zijn economisch voortbestaan dan economisch een aansluiting moet zoeken bij Zuid-Afrika. In dat geval zou vooral de industrie het gevaar lopen opgeslokt te worden door de Zuid-afrikaanse industrie, die in de Witwatersrand goedkoper kan produceren dan in Zuid-Rhodesië. Hoewel de brieveschrijver dit niet met zoveel woorden stelt krijgen we de indruk, dat hij de emotionele overwegingen in de politieke strijd om de onafhankelijkheid niet zo zwaar weegt. We blijven evenwel bij ons standpunt, dat de politiek emotioneel gerichte afkeer om de band met Engeland eenzijdig te verbreken een belangrijk politiek gegeven is in de Zuidrhodesische situatie. Anders kunnen we het conflict tussen Field en Smith niet verklaren. Dus het economische argument weegt voor de voormannen van de Rhodesian National Party zwaarder dan voor de nu aan het bewind zijnde leiders van het Rhodesian Front, ertussen door speelt het emotionele element, waarvan het belang binnen de beide kampen voor alsnog moeilijk is af te wegen.

F. L. van Holthoon

BIJDRAGEN

THE TRANSKEI — PROBLEMS AND PROSPECTS

As a result of the decision in 1962 to grant a measure of local selfgovernment to the Xhosa people, the Transkei has suddenly become an object of special interest to many people both within the Republic of South Africa and in the world at large. The strong emotional reactions to the policies of the South African government unfortunately make an objective appreciation of the experiment difficult at the present time, and the close interaction of economic and political forces make any assessment of its prospects uncertain.

Nevertheless the attempt is here made to set out briefly and simply the main facts upon which an informed judgement about the future development of the Transkei must be based.

THE ECONOMIC AND POLITICAL BACKGROUND TO TRANSKEI SELF-GOVERNMENT

All judgements about the Transkei must be framed within the context of the general economic and political development of Southern Africa as a whole. This the author has attempted to do in his recent book *The South African Economy*¹, but a few salient points must be mentioned here. The first white settlers arrived at the Cape from the Netherlands as early as 1652, but although there was a small trickle of immigrants including some five thousand British settlers in the 1820's, the white population of South Africa only reached the 200,000 mark after two centuries. When the white settlers arrived they found no black African people at the Cape which was then occupied by yellow skinned Hottentots and the stoneage Bushmen; but South Africa was also being colonized from the North, and the vanguard of the Bantu people were already settled in Natal and the Transkei.² The expansion of the white settlement was in a north-easterly direction from the Cape; that of the Bantu was south-westerly from Natal, and they met along the line of the Fish River towards the end of the nineteenth century.

A hundred years of conflict ensued, and by the end of the nineteenth cen-

¹ Oxford University Press, Cape Town 1964.

² Monica Wilson, 'The early history of the Transkei and Ciskei', *African Studies* XVIII 4 (1959).

Kroniek van Afrika, juni 1964.

ture all southern Africa was under white rule. There were the two British colonies of the Cape and Natal, the two Boer Republics of the Transvaal and the Orange Free State, the British protectorates of Bechuanaland, Basutoland, and Swaziland.

After the defeat of the Boer Republics by the British, the Cape, Natal, the Transvaal and the Orange Free State came together to form the Union of South Africa.

South Africa received the status of a self-governing Dominion after the first World War, but in 1960 it declared itself a republic and seceded from the British Commonwealth. Although the three wholly African protectorates, Basutoland, Bechuanaland, and Swaziland, did not join the Union in 1910, large areas of land in African occupation were included. These were known as 'native reserves' and were areas in which the traditional tribal system survived. The Transkei was the largest single area of 'native reserve'.

The economic development of South African was very slow during the first two hundred years of white settlement, and in the middle of last century it was predominantly a poor agricultural country with little to attract foreign capital or enterprise. The discovery of diamonds at Kimberley in the 1860's and of the Witwatersrand goldfields twenty years later altered the whole economic position. The mineral discoveries led to large urban concentrations of population which made farming more market-oriented and stimulated manufacturing industry, and an industrial revolution is at present in full swing.

South Africa is the only country in the whole continent which has 'taken off' successfully and moved into a modern industrial economy. Rostow¹ describes the take-off as 'the great watershed in the lives of modern societies . . . when the blocks and resistances to steady growth are finally overcome. The forces making for economic progress . . . expand and come to dominate society. Growth becomes its normal condition'. During this last half century South Africa has attained the status of a modern industrial nation capable of sustained economic progress and able to offer ever higher standards of living to its population. It has been estimated² that by the end of this century, if the past rate of growth is maintained, South Africa will be to provide an average standard of living for the whole of its population equal to that in Britain in 1960.

This dynamic forward drive of the economy has progressively drawn people out of the traditional subsistence sector into the modern industrial exchange sectors, and a larger proportion of Africans have made this

¹ W. W. Rostow, *The Stages of Economic Growth*, Cambridge University Press, 1961, p. 7.

² S. P. Viljoen, 'Higher productivity and higher wages of Native labour in South Africa', *South African Journal of Economics* XXIX 1 (1961).

necessary transition than in any other part of the continent. Almost the whole of this phenomenal progress has been due to the capital, skill, drive and initiative of the whites.

Unfortunately this phenomenal economic growth has been patchy. Concentrated in the four main industrial areas of the Witwatersrand, Cape Town, Durban and Port Elizabeth, and their adjacent areas, it has left many rural areas, and especially the Bantu areas where traditional subsistence farming still predominates, virtually untouched by the general progress.

Conditions in these areas have been described in various official reports.¹ In general it is one of low-productivity subsistence farming, destruction of pasture through overstocking and of soil through bad husbandry, and widespread poverty similar to that prevailing in many parts of the African continent.

Nevertheless the Bantu areas of the Republic have been spared the full impact of a population explosion in a static traditional economy, because for almost a century the pressure of population in the reserves has been relieved by migration — both permanent and temporary — to the labour market offered by the mining and industrial centres.

This labour has played its part in accelerating growth in the modern sectors of the economy, and at the same time the wages earned and remittances home have relieved distress in the traditional sector. Migratory labour, in some respects, can be regarded as mutually beneficial; but it has grave defects. A full discussion of these is not possible here, but they may be briefly listed as: (I) that it denudes the Bantu areas of their most active male adults, and instead of stimulating the development of these areas it accelerates their decline; (II) that as long as this poverty-stricken subsistence sector is allowed to persist, the efflux will continue to depress African wage-levels throughout the Republic; and poverty will inhibit the growth of an effective domestic market for the expanding manufacturing industries; (III) that migratory labour, being intermittent, never become fully committed to an industrial way of life; and (IV) that it destroys family life and has other grave social defects.

Labour migrations are almost invariably a symptom of economic imbalance. In economic growth, success breeds success. The large industrial complex of the Southern Transvaal, which already produces almost half the total manufacturing output of the Republic, tends to attract ever more enterprises to itself. It has mineral and other resources, but the real attraction for many industrialists is the large urban concentration and the rich market

¹ Native Economic Commission Report U.G. 22/1922. *The Native Reserves and their place in the Economy of the Union of South Africa*, S.E.P.C. Report No. 9 U.G. 32/1946. Tomlinson Commission Report Summary U.G. 61/1955.

on their doorstep. The alternatives are clear. If industrial location is to be left solely to private incentive governed by the profit-motive, then one must expect the industrial areas to continue to attract people from the depressed rural areas, and the rural areas will continue to stagnate. This is particularly true of these areas in African occupation where numbers exceed carrying capacity of the land.

The alternative is for the state to intervene and attempt to bring about a greater geographical dispersion of industry. The principle of bringing the factories to the people, rather than bringing the people to already congested areas, has gained wide acceptance in many countries. This is sometimes confused with the wholly false notion that as many people as possible should be kept on the land. The population of the Republic is increasing at about 330,000 per annum, of whom Africans account for over a quarter of a million. Employment in mining and farming is unlikely to expand greatly; therefore it is to manufacturing and services that we must look to employ these people.

People should be encouraged to move out of farming — especially low-productivity peasant agriculture — and move into industry; but this does not necessarily mean they should migrate to the present industrial centres. Some industries may only be successful in a certain location, but others can be established in a variety of areas with the prospect of profitable operation, if not immediately, at least in due course when a viable industrial complex has been established in the area. Decentralization of industry should apply to the whole country, but on the principle of bringing the factories to the people, the Bantu areas are an obvious priority because population density is greater there than in white rural areas.

Many economic arguments can be advanced for and against the greater dispersal of industry, and the ultimate economic viability of new industrial areas must always be kept in mind.

The real controversy about the policy of Bantu homeland development is, however, not basically economic. It was largely political in its motivation, and stems from the population structure of the Republic.

In the 1960 census the population was recorded as:

Whites	3,088,000
Africans	10,908,000
Coloureds (i.e. of mixed origin)	1,509,000
Asians	477,000
Total population	15,982,000

Even if the Whites, Coloureds and Asians are taken together they number only about 5 million and are outnumbered by two to one by the Africans.

Were they to be granted full political rights, on the principle of one-man-one-vote, they would dominate the political life of the country, and the majority of whites firmly believe that this would place the whole of their past achievements in developing the country in jeopardy. Events in the newly independent African states in the continent have tended to reinforce these fears.

On the other hand, it is widely recognized that the denial of all political rights to Africans is contrary to natural justice and that opportunities to exercise their political aspirations must be provided. This the government hopes to achieve by its policy of separate development in the establishment of Bantu homelands of which the Transkei is the first positive example. There would appear to be a conflict between economic and political arguments, for the economic progress of the whole community demands the increasing integration of the African into the modern industrial way of life and the resistance of any fragmentation of the national economy.

There are those who see the possibility of a common society of all racial groups in which each man, regardless of the colour of his skin, is accorded rights as an individual. Liberals tend to ignore racial differences and to speak as if awareness of them were merely prejudice. Others believe that group loyalties and nationalist sentiment in Africa are at present so strong that people are unable to act as individuals, and will be under such group pressure as to make them work for the dominance of their group. With the preponderance of Africans in the Republic this would lead to black dominance. Such a clash of nationalisms is perhaps to be seen in Cyprus at the present time, and to avoid a similar situation in South Africa the policy of separate racial development is propounded. The Government plan is to set aside areas for each of the major African ethnic groups, in which they will exercise political rights and some measure of self-government. The ultimate status of these Bantu homelands has not been clearly established. The Minister of Bantu Administration and Development stated in 1959¹ 'In effecting this development, there can be no question of bringing about the dismemberment of our economy. The Union will remain an economically integrated entity, but this unity will be associated with the increased activity and differentiation of its constituent parts. This is the way in which social development has always taken place'. More recently, however the Prime Minister has spoken as if ultimate independence were a possibility. In a speech on April 23, 1964 he said²: 'It was no use balking at the idea of separate Bantu states. Such states would in any case be created in Rhodesia and the High Commission

¹ Speech delivered by the Hon. Dr. M. D. C. de Wet Nel to the 42nd annual conference of Federated Chambers of Industries 5th Nov. 1959.

² Quoted in *Eastern Province Herald*, 24th April, 1964.

territories. One should therefore accept that this must follow in the Transkei and the Zulu homeland as well. In that process of separation, an attempt must be made to build up good neighbourliness and co-operation. White South Africa and the Bantu areas lie close enough together to have common interests which must be maintained in political independence and not political assimilation.' The danger as seen by many is that this may lead to the dismemberment of the common market of some 472,000 square miles which the present Republic represents and this could not but have adverse economic consequences for all. Africans have already become so integrated into the national economy that completely separate development of the various racial groups would seem to be impossible of attainment in the foreseeable future. The majority of Africans are today to be found not in the Bantu areas, but in the so-called 'white areas' where, in 1960, 3,952,000 of them were economically active in agriculture, mining and manufacturing and services, and where they constituted 65 per cent of the labour force. What is to be the political future of these people? Will they be satisfied with political rights only in their homelands? A further difficulty is that, except for the Transkei (and perhaps Zululand), most of the Bantu areas are not large enough to form viable entities without considerable consolidation involving the removal of large numbers of whites and perhaps ultimately a major partition of the country.

Although the programme of separate development is beset with numerous difficulties, in the absence of any effective alternative, it may perhaps be regarded as a measure to alleviate racial tensions, providing for the time being, some outlet for African aspirations. If successful it might eventually evolve into some form of federal association, possibly after the Swiss pattern. We turn now from the general background to the specific case of the Transkei.

THE TRANSKEI

In South Africa rainfall is relatively high in the east and south and it is markedly reduced as one moves west to the semi-desert conditions of the north-west. The Transkei is an area of about 16,400 square miles lying between Basutoland and the sea, bounded on the south by the Kei river and by the Mtamvuna river on the north. It lies wholly within the higher rainfall area of South Africa. Three-quarters of the area enjoys a rainfall of more than 30 inches per annum, and no portion receives less than 20 inches. There are five excellent rivers. The land, however, falls fairly rapidly from 10,000 feet on the Basutoland border to sea level, so that the soil is susceptible to damage by erosion, if badly farmed; and areas suitable for irrigation are limited. The Transkei is about one-and-a-third times

as large as the Netherlands or Belgium and nearly as large as Denmark. In 1960 its recorded population was:

Africans	1,366,315
Whites	14,156
Coloureds	10,451
	1,390,922

To the African figure there should be added some two to three hundred thousand persons who were domiciled in the Transkei, but absent at the time of the census, working in the industrial areas of the Republic.

The Transkei is thus predominantly African, and it has the further advantage of a large measure of ethnic homogeneity as the whole African population is Xhosa-speaking. This makes for an ease of communication which is lacking in most other parts of South Africa. Moreover, the Transkei has had over half-a-century's experience of local self-government, which evolved from the village councils of the Glen Grey system to the Transkeian Territories General Council (or Bunga, as it was called). The latest constitutional developments are the result of Act No. 48 of 1963 of the South African parliament, which provides for a single-chamber legislative body of 109 members (4 paramount chiefs, 60 chiefs and 45 elected members). It is given fairly wide legislative powers over finance, justice, land, agriculture, forestry, education, welfare, and labour; but external affairs, defence, and internal security are excluded.

The two principal contenders for political power are Chief Kaiser Matanzima, whose Transkei National Independence Party (T.N.I.P.) accepts the policy of separate development for the Xhosa people, and Chief Victor Poto, whose Democratic Party favours a multi-racial policy in South Africa. Matanzima, as Chief Minister, will head the government when the Transkei Legislative Assembly meets for its first session at Umtata on 5th May, 1964, because, although Poto secured the support of the majority of the elected members, Matanzima has a small majority in the Assembly as a whole. Political developments will be watched with keen interest both within the Transkei and elsewhere.

ECONOMIC DEVELOPMENT

The ultimate political future of the Transkei must depend largely upon the ability to develop a sound economy for the area. To the question, whether the Transkei is *at present* economically viable, only a negative answer can be given. This is well recognised by all. The economy is at present based almost entirely on peasant subsistence farming, which is of

such low productivity that only about half of the incomes of the people, low as they are, is obtained from the land. The population is only able to survive by the remittances from emigrant workers in the mines and industrial areas of the Republic. Even the administration of the Transkei will for the present have to be heavily subsidized by the South African treasury.

The really important question is whether the Transkei can *eventually* be developed to a stage where it will be capable of giving a reasonable standard of living to the whole of its increasing population, and any answer to this question must be largely conjecture. Moreover, the adequacy of the available natural resources can be treated in different ways. To the question whether the land area of the Transkei could be made to give adequate support to a population of two or three times its present size, if it were in the hands of an industrious, skilled and enterprising people, like the Japanese for example, the writer would give an emphatic 'yes'. With sound pasture management many parts of the Transkei could become the finest cattle ranching areas in South Africa; semi-tropical crops could be grown in the northern coastal belt; fruit farming could be carried on in many areas, and large-scale forestry with its associated industries could be developed on the mountain areas. Moreover, although the territory has not been systematically prospected for minerals, there are known to be large deposits of low-grade coal, of marble at Port St. John's, and there is the possibility of nickel. Except for the plant at Umtata the hydro-electric potential has scarcely been touched.

The really significant question is, however, whether the present African population is capable of expanding the economy, even with considerable support and assistance from the government of the Republic, at a rate greater than the rate of population growth. It is perhaps useful to recall Hl a Myint's distinction between *economically underdeveloped* and *economically backward*,¹ the former referring to the use made of natural resources and the latter to the cultural development of the people. Using his terms, the Transkei today is both underdeveloped and backward. The greatest problems in the future are likely to arise from the difficulty of bringing about the necessary changes in the culture and attitudes of the people, notable in the system of land tenure, and in the custom of *ukulobola*², and in replacing tribal inertia by individual initiative. The Tomlinson

¹ Hl a Myint, 'An Interpretation of Economic Backwardness', *Oxford Economic Papers*, June 1957.

² The practice of giving cattle on marriage which has such an adverse effect upon the quality of the stock: See H. M. Robertson, '150 Years of economic contact between black and white', *South African Journal of Economics* 1934 and 1935.

Commission dealt at length with the reasons for the low productivity in subsistence Bantu agriculture.¹

Seeing no hope of improvement as long as the vast majority of the adult males were migrant workers, alternating between subsistence farming in the reserves and industrial employment in the main urban centres of the Republic, in neither of which activities could they develop a high standard of efficiency, the Commission recommended a bold policy of development.

This was that approximately half of the population should be encouraged to become efficient full-time farmers and be given land holdings adequate for this. The other half of the population would have to be removed from the land and find employment in manufacturing and service activities.

The pre-condition for better farming in the Transkei would therefore seem to be the provision of alternative employment for half the population, and the Commission recommended the establishment of industrial urban centres in the Transkei, and the encouragement of white capital, enterprise and skill in the establishment of factories there. The government², however, rejected this recommendation on the ground that the resulting influx of whites would be contrary to the notion of separate development and that the Bantu should be free to develop their own industries without white competition. Provision has been made through the Bantu Investment Corporation for assistance to African entrepreneurs, but development is bound to be slow. As an alternative the government put forward the policy of encouraging white industrialists to establish industries in white areas on the periphery of the Bantu areas (the policy of border industries), and various economic inducements have been offered to those prepared to go to these areas. Three main areas for border industrial development have been selected — in Natal inland from Durban, in the Transvaal north of Pretoria, and in the Eastern Cape on the railway line from East London to the interior. The response has been satisfactory in the first two areas because they are well situated to serve the main market of the Southern Transvaal, but in the East London area, which is the one which vitally concerns the Transkei, the response has so far been disappointing.

The policy of border industries, as compared with industrial development in the interior of the Transkei, makes sound economic sense; because, in the border areas selected, there is already the necessary infrastructure of transport, power, water, etc. and to provide these in the heart of the Transkei would have cost vast sums of money. The slow development

¹ *Summary of the Report of the Commission for the Socio-economic development of the Bantu areas within the Union of South Africa*, U.G. 61/1955, Chap. 19.

² White paper on the government's attitude towards the recommendations of the Tomlinson Commission WP.F. — 1956.

in the East London area which, although it is less favourably situated relative to the main market than those in Natal and the Transvaal, is a much better location than anywhere in the Transkei, reinforces this point. Nevertheless, the border industries policy raises some serious difficulties in relation to the policy of separate development. These industries, located outside but close to the Bantu areas must, for the present at least, be a major part of the economic life of the adjacent Bantu areas, and workers from there will be integrated with white capital, skill and enterprise in the growing industrial complexes. In the case of the East London area, workers from the Transkei will form a part of the labour force and incomes of many in the Transkei will be generated outside the Xhosa homeland. If the Transkei moves towards greater separation, there will be conflict between political aspirations for independence and the economic ties that have been forged. The hope has been expressed by some of those responsible for the implementation of the border industry policy that the industrial development will spill over into the Bantu areas proper, and that skills and perhaps entrepreneurial know-how acquired in the border factories may stimulate industrial growth within the Bantu homelands. On the other hand, some whites in the East London area fear the ultimate incorporation of their area within the Transkei, and Chief Matanzima has already suggested that he might have aspirations of this sort.

The effect of self-government of the Transkei upon its economic growth is difficult to forecast. Much will depend upon the quality of the leadership that emerges there. In favourable circumstances a strong nationalist sentiment may release new energies, and the sense of being responsible for their own destinies may evoke latent powers of organization and enterprise. A Xhosa government may be able to transform Xhosa cultural life to meet the requirements of the industrial age more effectually than even the most benevolent white authority. On the other hand, if those in control are inadequately aware of the foundations of economic progress, stagnation may result. Compared with other similar territories in Africa, the Transkei has the great advantage of being close to the expanding economy of the Republic, and as long as it remains part of the Republic, or has close economic ties with it, it can produce for the South African market, and attract capital and enterprise from a close neighbour.

From the economic point of view, the policy of *separate development* would seem more likely to succeed the more the emphasis is placed on *development*, and the less it is placed on *separate*.

D. Hobart Houghton

HET RECHT IN AFRIKA

INTEGRATIE VAN DE RECHTSPRAAK IN TANGANJIKA

Tanganjika heeft een *tweede* en zeer belangrijke stap gezet op de moeilijke weg die voert naar de volledige opheffing van het dualisme in de rechtspraak, een doelstelling die in vele Afrikaanse staten als een bij uitstek nationale wordt gezien en die men in fasen van integratie — *integration of the judiciary* — hoopt te bereiken.

De desbetreffende uitvoerige regeling is vervat in de *Magistrates' Courts Act 1963*.¹

De eerste stap in de bedoelde richting deed Tanganjika in 1961. Een *Local Courts (Amendment) Ordinance* opende de mogelijkheid, dat uitspraken van de zogenaamde *local courts* — dat zijn de kleine inheemse rechtbankjes, gevormd door tribale hoofden of oudsten, rechtsprekend volgens het gewoonterecht (waaronder stilzwijgend soms begrepen enig Mohammedaans recht) — door tussenkomst van een schiftend rechterlijk ambtenaar, in hoogste instantie van appèl aan het oordeel van het *High Court* onderworpen werden.²

Tevoren was dat niet mogelijk geweest. Tussen de rechtspleging van *High Court* en *Magistrates*, rechtsprekend volgens (aangepast) Engels recht en met inachtneming van Engelse procedure-regels, zij het dat in daartoe geëigende gevallen *native law and custom* tot 'richtsnoer' genomen kon worden, en de rechtspraak van de *local courts* in de volkssfeer, met afzonderlijke beroepsinstanties, lag een diepe kloof; een kloof die de bevolking van Tanganjika niet alleen formeel- maar ook materieel-rechtelijk gescheiden hield in twee lagen, volgens het beginsel: recht naar ras.

1961 bracht dus een eerste overbrugging. Het *High Court* kon nu in hoogste instantie kennis nemen van in eerste aanleg door de *local courts* behandelde zaken; was daarbij dan ontslagen van ten aanzien van het gewoonterecht irrelevante procedureregels en genoot vrijheid in de vorming van zijn oordeel omtrent aard en inhoud van regels van gewoonterecht.

In de eerste helft van 1962 werden 185 aanvragen om appèl-behandeling bij het *High Court* ingediend, waarvan er 61 — waaronder veel grondzaken — werden doorgelaten en 44 hangende bleven.

De *Magistrates' Courts Act* van 1963 gaat nu veel verder. Deze wet, die op een nader te bepalen tijdstip in werking zal treden (en dat zal veel voorbereiding vereisen), brengt Tanganjika, in aansluiting op zijn constitutie,

¹ *Supplement No. 1 to The Tanganyika Gazette* XLIV 68 (27 dec. 1963).

² Besproken in *Gewoonterecht en Nationaal recht in Afrika*, op aanvraag verkrijgbaar bij het Afrika-Studiecentrum. Zie voorts 'Some Recent Developments in the Tanganyika Judicial System' van E. Cotran, in *Journal of African Law* VI (1962), 622-626.

een enkelvoudige rechterlijke macht in drie geledingen, namelijk *High Court*, *district courts* (met eventueel daarnaast *resident magistrates*) en *primary courts*.

Primary courts vervangen de *local courts* en spreken recht over justiciabelen zonder onderscheid van ras. In strafzaken passen zij *statute law* (geschreven recht) toe, voorzover betreft een groot aantal bij de wet aangewezen delicten. Het gewoonterechtelijke strafrecht is geheel afgeschaft. Tot het behandelen van burgerlijke zaken zijn de *primary courts* bevoegd wanneer gewoonterecht (*customary law*) of Mohammedaans recht van toepassing is¹. Uitgezonderd zijn onder andere zaken betreffende geregistreerde grond en, wat het Mohammedaanse recht betreft, zaken waarin dat recht van toepassing is krachtens de *Marriage, Divorce and Succession (Non-Christian Asiatics) Ordinance*.

In elk district van Tanganjika komt één *primary court*. De rechtspraak geschiedt door een daartoe aangestelde *magistrate*. In grote districten kunnen meer *magistrates* bij één *court* worden aangesteld. Volledig rechtskundig opgeleide krachten zullen nog lang niet altijd beschikbaar zijn; voorlopig neemt men daarom genoegen met personen, die aan gematigde eisen voldoen. Aan de opleiding wordt overigens hard gewerkt. Opdat de *primary courts*, in tegenstelling tot de oude *local courts*, voorzover mogelijk, onafhankelijk zullen zijn van de uitvoerende macht, moet de benoeming hunner *magistrates* plaats hebben met de instemming van de *Judicial Service Commission*.² De taal van de *primary courts* is het *Kiswahili*.

Van de uitspraken van de *primary courts* is hoger beroep mogelijk bij de zogenaamde *district courts*, twee-talige (*Kiswahili* en Engels) rechtbanken, voorgezeten door een *district magistrate*. Ook van deze rechtbanken is er in elk district één aanwezig. Van de uitspraken van de *district courts* kan tenslotte in hoger beroep worden gegaan bij het *High Court*, het hoogste gerechtshof in het land, dat voor de behandeling van burgerlijke appèlzaken afkomstig van *primary courts* een afzonderlijke afdeling krijgt, bestaande uit één of meer *judges*, die zitting houden met een *associate judge*, die voor de behandeling van dit soort (gewoonterechtelijke) zaken de nodige deskundigheid bezit en de twee vereiste talen beheerst.

Zowel de *district courts* als het *High Court* hebben naast de appèl-bevoegdheid, bevoegdheid tot *revision*. Deze bevoegdheid houdt in, dat te allen tijde proces-stukken (*records*) van lagere rechtbanken kunnen worden opgevraagd en onderzocht, opdat zo nodig her-behandeling overeenkomstig die in appèl kan geschieden. Het *High Court* heeft overigens de supervisie over alle rechtbanken en kan waar nodig inspectie uitvoeren.

District courts spreken recht in eerste aanleg in die gevallen waarin de

¹ In welke gevallen gewoonterecht van toepassing is, wordt hieronder uiteengezet.

² *Constitution*, section 52.

wet dat voorschrijft. In eerste aanleg van burgerlijke zaken passen deze rechtbanken *common law* en *statute law* toe. Naast de *district courts* kan de *Chief Justice* voor bepaalde gebieden zogenaamde *resident magistrates* aanstellen, die rechtspreken wanneer dat door de wet wordt opgedragen.

Belangrijk is ook de bepaling, dat een *primary court*, indien de *magistrate* dat wenselijk acht, een zaak kan overdragen aan een *district court* of een *resident magistrate*. Bovendien kan tot zulk een overdracht van boven af order worden gegeven.

Een teer punt vormt de vraag, of een *advocate* of *public prosecutor* als zodanig mag verschijnen en handelen voor een partij in *primary court*. Voorlopig is dit verboden, omdat men deze rechters daar niet tegen opgewassen acht. Men hoopt echter dat het verbod spoedig zal kunnen worden opgeheven.

Is met de bovenbedoelde regeling het discriminerend karakter voor een groot deel uit de rechtspraak geëlimineerd, van ingrijpend belang is daarenvens, dat aan de werkingssfeer van het gewoonterecht uitbreiding is gegeven. Ingevolge gelijktijdige wijzigingen in de *Judicature and Application of Laws Ordinance* no. 57 van 1961¹ zal de toepasselijkheid van het gewoonterecht zich nu uitstrekken:

- a. tot burgerlijke zaken tussen leden van een gemeenschap, waarin regels van gewoonterecht, welke op die zaken betrekking hebben, bestaan en aanvaard zijn, of tussen een lid van een gemeenschap en een lid van een andere gemeenschap, indien de regels van gewoonterecht in beide gemeenschappen gelijke voorzieningen voor de zaak in kwestie bevatten;
- b. tot alle zaken betreffende de status en de erfopvolging (*succession*) van een persoon die lid is of was van een gemeenschap, waarin terzake toepasselijke regels van gewoonterecht gelden;
- c. tot iedere zaak waarin wegens het verband van enig relevant geschilpunt met enig gewoonterechtelijk recht of enige gewoonterechtelijke verplichting, het passend te achten is, dat de zich verdedigende partij (*defendant*) behandeld wordt als lid van de gemeenschap waarin zulk een recht of verplichting opkomt en het voorts juist en rechtvaardig te achten is dat de zaak behandeld wordt overeenkomstig het gewoonterecht in plaats van het recht dat anders van toepassing zou zijn.

Deze regels zijn in de *ordinance* nog verder uitgewerkt, maar voor de behandeling daarvan schiet hier de plaatsruimte te kort. Duidelijk is evenwel dat de toepasselijkheid van het gewoonterecht niet meer bepaald

¹ *Supplement No. 1 to the Tanganyika Gazette* XLIV 68 (27 dec. 1963), 346-347.

wordt door een eng rascriterium, maar verschoven is naar een ruimer sociologisch criterium: *recht naar rechtsbehoefte*. Potentieel zullen niet-autochtonen zich onderworpen kunnen zien aan regels van het gewoonterecht. Onder andere zal dat het geval zijn, wanneer zij lidmaat geworden zijn van een gemeenschap, waarin gewoonterecht geldt (a), maar sprekender nog is het geval, dat op rechten behorend tot het gewoonterechtelijk stelsel inbreuk wordt gemaakt door personen die normaliter niet aan het gewoonterecht onderworpen zijn: zij zullen dan kunnen ervaren dat niettemin recht gedaan wordt overeenkomstig het gewoonterecht (c). En daarvan zal niet kunnen worden afgeweken door enige handeling of transactie, welke ten doel heeft deze consequentie met onzuivere oogmerken te vermijden, zegt de wet nog.¹

In dit korte bestek kon uit de aard der zaak van volledigheid geen sprake zijn. Het ging er om een ontwikkeling te signaleren, die de aandacht ten zeerste waard is.

H. W. J. Sonius

¹ De aan deze bepalingen ten grondslag liggende gedachte vormt voor Afrika geen novum. In *Nigerië* geldt als algemene regel, dat in geschillen tussen *natives and non-natives* Engels recht wordt toegepast, maar dat als uitzondering hierop gewoonterecht kan worden toegepast, indien het Engelse recht tot ernstige onrechtvaardigheid ten opzichte van een der partijen zou leiden. Voormalig Frans *West-Afrika* kende reeds in 1931 de bepaling dat geschillen tussen Franse en inheemse justiciabelen krachtens overeenkomst tussen partijen voor *tribunaux indigènes* konden worden gebracht.

PROEVE ENER BESCHOUWING VAN ENKELE OMWENTELINGEN IN WEST-AFRIKA

1963 is voor West-Afrika een onrustig jaar geweest. Vrijwel alle staten langs de Guinese bocht hebben in dit jaar een gewelddadige wisseling van de macht gezien of pogingen daartoe. Wat is de betekenis geweest van deze gebeurtenissen? Is de generatie van politieke leiders, die West-Afrika sinds de onafhankelijkheid geleid heeft, in discredit geraakt en wenste een jongere 'equipe' de macht? Of is de revolutiegeest ontstaan door het autoritaire bestuur in deze landen en hebben onderdrukte groepen hun enig overblijvende uitweg naar de macht gezocht? Of was het eenvoudigweg een machtsstrijd tussen leger, vakvereniging en politieke partij?

Voor een antwoord op deze vragen is het nog te vroeg, omdat we over de achtergrond van deze recente gebeurtenissen nog te slecht zijn ingelicht. De schrijvers bedoelen met hun hierna volgende beschouwing allereerst een betere 'definitie' van het tijdsgebeuren, om zo de weg tot de boven gegeven vragen te effenen. Hiertoe hebben ze zich beperkt tot een zes-tal landen: Senegal, Togo, Ivoorkust, Congo-Brazzaville, Dahomey en Gaboen. Deze keuze, min of meer toevallig bepaald door het feit, dat de schrijvers over deze gebieden de meeste gegevens hadden, kende de overweging, dat deze gebieden eens hebben behoord tot het Franse koloniale wereldrijk, en meer in het bijzonder tot de regionale blokken Frans-West-Afrika, en Frans-Equatoriaal-Afrika. Men kan dus het koloniale legaat als ruwweg constant stellen, daar zijn invloed in de zes gebieden dezelfde was.

Een belangrijke overweging bij de selectie van uitsluitend Franse gebieden was juist dit legaat. Nadat Frans-West-Afrika en Frans-Equatoriaal-Afrika bij het onafhankelijk worden der staten als regionale eenheden opgehouden hadden te bestaan, hebben deze staten steeds een mate van overleg en contact gekend, die onbekend is in de voormalig Britse gebieden. Deze twee punten (de gelijksoortige ontwikkeling onder Frans bestuur en de onderlinge politieke betrekkingen voor en na de onafhankelijkheid) maken deze vergelijking interessant.

Onze vraag is allereerst: wat is er gebeurd? Voor een antwoord zullen we in de komende paragrafen dit tijdsgebeuren nog eens de revue laten passeren. In een conclusie, die niet veel meer kan zijn dan een nawoord zullen we door onderlinge vergelijking de vraag nagaan, welke voorlopige betekenis we aan de gebeurtenissen kunnen hechten.

Senegal

In december 1962 mislukte een poging van de regeringsleider, Mamadou Dia, om door middel van een staatsgreep de macht in de staat en de partij

voor zichzelf en zijn aanhangers te reserveren. De staatsgreep bracht een reeds lang sluimerend conflict tussen Mamadou Dia en Léopold Sédar Senghor, president van de republiek en algemeen secretaris van de enige regeringspartij, de Union Progressiste Sénégalaise (UPS), in de openbaarheid. De loop der gebeurtenissen was als volgt:

Na een congres van de UPS werd in november 1962 het kabinet gewijzigd. Hoewel Mamadou Dia nu het premierschap combineerde met het ministerschap van defensie en binnenlandse veiligheid, betekende de wijziging toch een terreinwinst voor de aanhangers van Senghor, die in de nieuwe regering belangrijkere portefeuilles beheerden dan in de vorige. Een maand hierna werd in de Nationale Vergadering een motie van wantrouwen tegen de regering Dia ingediend. De ondertekenaars van de motie verweten de regering onder andere gebrek aan eerbied voor de prerogatieven van het parlement. De stemming over de motie zou de 17e december plaatsvinden, maar voor de Nationale Vergadering bijeenkwam, liet Mamadou Dia het parlaments- en het regeringsgebouw door gendarmen bezetten. Doch dit belette de parlementariërs niet om te vergaderen. Zij kwamen bijeen ten huize van hun voorzitter, waar de motie met grote meerderheid werd aanvaard. De aanhangers van Senghor traden uit de regering. Senghor plaatste het leger onder zijn directe bevelen en gaf het opdracht de door gendarmen bezette gebouwen te omsingelen en alle hoge plaatselijke bestuurders, die weigerden een schriftelijke verklaring van trouw aan het staatshoofd te ondertekenen, onmiddellijk af te zetten. Na enige aarzeling en zonder dat er een schot was gelost, kozen ook de gendarmen de zijde van Senghor. De volgende dag werden Mamadou Dia en de hem trouw gebleven ministers gevangen genomen.

Decraene, een bekend Frans journalist en deskundige op het gebied van de politieke ontwikkelingen in de voormalige Franse gebieden ten zuiden van de Sahara, constateerde de volgende bijzonderheden omtrent de gebeurtenissen van 17 december:¹

1. een gebrek aan belangstelling van de zijde van het volk;
2. de ondergeschikte rol van leger en gendarmerie, die beide slechts op bevel van de politieke leiders actief zijn opgetreden;
3. de afwezigheid van buitenlandse invloeden.

Als vierde punt kan hieraan worden toegevoegd dat alles zonder bloedvergieten is verlopen.

Wat waren de oorzaken van de politieke crisis? Op het eerste gezicht lijkt het alsof de crisis bestond uit een conflict tussen regering en parlement,

¹ Ph. Decraene, *Réflexion sur les récents événements de Sénégal*, *Comptes Rendus Mensuels des Séances de l'Académie des Sciences d'Outre-Mer*, Tome XXII, février 1963, II.

waarbij het laatste met hulp van president Senghor als overwinnaar te voorschijn is gekomen. Indien dat zo was, zou men mogen verwachten dat de macht van het parlement na de mislukte staatsgreep was toegenomen of tenminste gelijk gebleven. Dit is echter niet het geval: de grondwet, die in maart 1963 bij referendum werd goedgekeurd, beperkt de macht van het parlement. De ministers zijn verantwoording schuldig aan de president (art. 43) en niet meer, zoals voorheen, aan het parlement (weliswaar staat hiertegenover dat het parlement niet door de uitvoerende macht ontbonden kan worden, maar dit vormt een magere compensatie voor het verlies van zijn bevoegdheid de regering ter verantwoording te roepen). Bovendien bezit de president het recht om ieder wetsvoorstel, zonder voorafgaande goedkeuring van het parlement, aan een referendum te doen onderwerpen (art. 46).

Volgens Senghor¹ lag de oorsprong van de crisis in de staatsrechtelijke opbouw van het land en wel in het feit van de tweehoofdige leiding van de nitvoerende macht. Deze uitspraak valt nog wel iets nader te preciseren. Een deel der moeilijkheden sproot voort uit de discongruentie tussen de in de grondwet vastgelegde en de werkelijke machtsposities van staatshoofd en regeringsleider. Grondwettelijk lag het zwaartepunt van de uitvoerende macht bij de regeringsleider; het staatshoofd kon — op een enkele uitzondering na, waarvan hij de 17e december gebruik heeft gemaakt — niets ondernemen zonder de voorafgaande goedkeuring van de premier. Senghor's populariteit onder het volk en zijn positie in de UPS, waarvan hij onbetwistbaar de voornaamste leider is, gaven hem echter een invloed, verre uitgaand boven zijn grondwettelijke positie. Deze invloed betekende een beknotting van de macht van Mamadou Dia, die hier geen genoegen mee heeft genomen.

Behalve deze machtskwestie, waren er ook enkele ideologische geschillen tussen beide staatslieden. Zo was Dia in tegenstelling tot Senghor een voorstander van de prioriteit van de partij boven de staat. De motie van wantrouwen verklaarde hij dan ook niet ontvankelijk, omdat hij naar zijn mening niet door zijn partijgenoten in het parlement ten val kon worden gebracht zonder dat deze daartoe door een partijcongres waren gemachtigd. Ook wat de opbouw van de maatschappij betreft liepen de meningen van de beide staatslieden uiteen. Dia wilde veel verder gaan dan Senghor in de onteigening en nationalisering van het private bezit.

Als voorlopig oordeel lijkt het juist het zwaartepunt van het conflict te zoeken bij de machtsstrijd tussen Dia en Senghor en niet bij hun ideologische geschillen. Deze laatste zijn vermoedelijk wel mede bepalend geweest voor de steun, die de twee staatslieden van verschillende groepen

¹ Rede van Senghor op 19 december 1962 voor de Assemblée nationale, in *l'Unité Africaine* van 26-12-1962.

kregen. Dia steunde vooral op de marxistisch georiënteerde jonge elite in de UPS en Senghor op de boerenbevolking en de kleine, maar belangrijke groep van bezitters van grote aardnotenplantages. Naar het schijnt heeft het verschil in godsdienst — Senghor is christen en Dia islamiet — geen enkele rol gespeeld.

Het resultaat van de crisis is, dat het uitvoerend gezag thans onder een eenhoofdige leiding staat en versterkt is ten kosten van de wetgevende macht.

Ivoorkust

1963 is voor president Houphouët-Boigny een moeilijk jaar geweest. Door de ontdekking van twee tegen zijn bewind gerichte samenzweringen, de een in januari en de ander in september, werd het bestaan van subversieve bewegingen aangetoond. Volgens Houphouët-Boigny¹ stonden beide complotten met elkaar in verband. Hij suggereerde dat de tweede poging zijn bewind omver te werpen was veroorzaakt door het betonen van een te grote clementie jegens de schuldigen aan het eerste complot, hoewel tegen 13 van de 85 beschuldigten de doodstraf werd uitgesproken.

Alleen van het eerste complot is iets over de feitelijke toedracht bekend gemaakt. Een officier van de douane zou met een aantal volgelingen van plan zijn geweest een vergadering van ministers, parlementsleden, partijleiders en hoge functionarissen te overvallen. Het plan mislukte omdat de autoriteiten ervan op de hoogte waren. De overvallers zouden medewerking hebben gekregen van verschillende ministers en andere hoogwaardigheidsbekleders. Zij zouden een rode vlag hebben meegevoerd, waarop symbolen van een oud inheems koninkrijk (het rijk der Sanwi) waren aangebracht. De actie werd in verband gebracht met de weigering van Boigny toe te stemmen in de oprichting van een communistische partij. Een aantal jongeren, waaronder zelfs leden van de Parti Démocratique de Côte d'Ivoire, de enige partij van de Ivoorkust, zou om deze toestemming hebben gevraagd. (Als dit waar is, zijn deze jongeren wel erg naïef geweest: de communistische partij is sinds lang verboden en Boigny is behalve voorstander van het één-partijstelsel een felle tegenstander van het communisme).

In verklaringen van Boigny en Philippe Yacé,² algemeen secretaris van de PDCI en voorzitter van de Nationale Vergadering, wordt slechts in algemene termen over de oorzaken van de subversieve bewegingen ge-

¹ Rede van Boigny voor de georganiseerde aanhankelijkheidsbetoging van het volk aan het staatshoofd, in *Fraternité* 4-10-1963.

² Verschillende verklaringen en redevoeringen van Boigny en Yacé, in *Fraternité* 1-1-1963, 15-1-1963, 30-8-1963 en 4-10-1963.

sproken. Zij maken gewag van communistische en buitenlandse invloeden, van strevingen van ethnische groepen naar grotere invloed of naar autonomie en van persoonlijke machtsaspiraties vooral onder de jeugdigen. Het is mogelijk, dat deze oorzaken een rol hebben gespeeld. Hieronder volgt een korte bespreking van enige daarvan.

De communistische invloed. Linkse politieke ideeën — vaak wat al te gauw als communisme bestempeld — blijken een grote aantrekkingskracht te bezitten op Afrikanen, die in het buitenland studeren of hebben gestudeerd. In Frankrijk zijn velen van hen, waaronder studenten uit Ivoorkust, lid van de *Fédération des Etudiants de l'Afrique Noire en France*, een vereniging met een uitgesproken voorkeur voor het 'revolutionaire Afrika' (Guinee, Mali, Algerije en Ghana) en met weinig sympathie voor 'reactionairen' als Boigny. De communistische invloed in Ivoorkust heeft nog een andere bron: de RDA, waarvan de PDCI de territoriale afdeling was, heeft van 1946 tot 1951 in het Franse parlement samengewerkt met de Franse communistische partij. Voor de leiders van de PDCI, die voornamelijk tot de burgerlijke milieus behoren, betekende dit slechts een marriage de raison en toen de partij vanwege deze band moeilijkheden kreeg met het Franse bestuur, beëindigden zij dan ook de samenwerking. De breuk met de communistische partij is echter voor sommigen, vooral jongere leden van de PDCI, moeilijk te verteren geweest.

De jeugdbeweging. Toen in 1958 eindelijk toestemming werd verkregen om een jeugdorganisatie op te richten, dachten enkele leden van deze Jeunesse-RDA.CI een soort linker vleugel in de PDCI te kunnen vormen. Dit lag allerminst in de bedoeling van de partijleiding, die in de J.RDA.CI niets anders zag dan een organisatie, die jeugdige personen moest opvoeden tot volwaardige leden van de partij. Van een zekere zelfstandigheid binnen de partij, de aanvankelijke opzet van de oprichters, is geen sprake: de J.RDA.CI kan geen enkele activiteit ontplooiën zonder voorafgaande toestemming van de partij.

Het tribalisme. Binnen de grenzen van Ivoorkust leven meer dan 60 verschillende ethnische groepen. Het voordeel van dit grote aantal is dat ieder van deze groepen te klein is om een zelfstandige staat te kunnen vormen. Zij zullen dus eerder streven naar een grotere invloed binnen het staatsverband dan naar zelfstandigheid. Een uitzondering hierop zijn de Sanwi, die een koninkrijk vormen, dat in het midden van de vorige eeuw een protectoraatsverdrag sloot met Frankrijk. De Sanwi eisten in 1959 onafhankelijkheid voor hun koninkrijk. Boigny, die lid is van de Baoulé, een de Sanwi vijandige stam, liet de koning en enkele van zijn volgelingen arresteren. De koning werd in 1960 veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf, maar werd het volgende jaar weer in vrijheid gesteld. Hij vestigde zich in Ghana, waaraan het gebied van de Sanwi grenst, en voegde zich

daar bij de reeds in 1959 gevormde Sanwi-regering in ballingschap.

De buitenlanders in Ivoorkust. In 1958 werd het aantal buitenlanders geschat¹ op $\frac{1}{4}$ van de totale bevolking (ongeveer 3 miljoen). De Ivoorkust is een van de meest ontwikkelde landen van West-Afrika en oefent daarom een grote aantrekkingskracht uit op de inwoners van de buurlanden. Nog een overblijfsel uit de koloniale periode is dat Fransen, Senegalezen, Togolezen en Dahomeyers allerlei posities bezetten in het onderwijs, het bedrijfsleven en in het ambtelijk apparaat. Leden van de oorspronkelijke bevolking, die vooruit willen komen zien deze buitenlanders als hinderpalen voor hun carrière. Indien aan deze drang om hogerop te komen niet kan worden voldaan, zullen uitbarstingen van xenofobie wel niet uitblijven.

De schaarse beschikbare gegevens maken het niet mogelijk een definitieve uitspraak te doen over de oorzaken van de subversieve bewegingen. Hebben de in de Ivoorkust aanwezige buitenlanders er de hand in gehad? Mag de verbanning van vier Fransen hiervoor als voldoende bewijs gelden? Misschien heeft de overheid slechts een zondebok gezocht en die in de buitenlanders gevonden. Wat wordt er bedoeld met buitenlandse invloeden? Steun van Ghana aan de Sanwi of van communistische mogendheden aan links-revolutionaire bewegingen? Wat is het aandeel van de Sanwi in de komplotten geweest? Moet men uit het feit, dat een partij-militie in het leven is geroepen en die tot taak heeft de binnenlandse veiligheid te verzekeren, een taak, die voorheen aan het leger toeviel, afleiden, dat het leger betrokken is geweest bij de subversieve activiteiten? Het lijkt wel waarschijnlijk. Op al deze vragen moet bij gebrek aan gegevens het antwoord uitblijven. Zeker is in ieder geval dat velen, vooral jongeren, weinig ingenomen zijn met de politiek van partij en staatshoofd, die zij te reactionair en te pro-Frans vinden. Het streven van de partij naar een volledige beheersing van het openbare leven, hetgeen onder andere blijkt uit de scherpe controle van de PDCI op jeugd-, studenten-, en vakvereniging, roept vanzelfsprekend weerstanden op. Deze weerstanden zijn zo groot, omdat de democratische beginselen, die officieel de grondslag vormen van het partijprogramma, niet worden nageleefd.² Open discussies over politieke problemen schijnen niet mogelijk te zijn en de gewone leden hebben geen enkele invloed op beslissingen van partijleiders. Het autoritaire gezag van Boigny die buiten regering, parlement en partijleiding om, besluiten kan nemen, is op zichzelf al een bron van ontevredenheid. De arrestaties van de drie jongste ministers uit het kabinet die allen belangrijke posities hebben bekleed in de J.RDA.CI kan worden opgevat

¹ Côte d'Ivoire, Ministère du Plan, *Troisième plan quadriennal*, Abidjan 1958. Geciteerd in A. R. Zolberg, *One-party Government in the Ivory coast*, Princeton 1964, 41.

² Zolberg, 314 e.v.

als een aanwijzing, dat het vooral de jongeren zijn die zich verzetten tegen het bewind van Boigny.

De complotten zijn mislukt, maar de voorwaarden die tot hun ontstaan hebben geleid zijn niet weggenomen. Staat en partij zijn niet gedemocratiseerd, integendeel, de macht van Boigny is nog toegenomen, hij is nu behalve staatshoofd en minister-president ook minister van defensie, van landbouw, van buitenlandse en binnenlandse zaken.

Togo

De staatsgreep in Togo, in januari 1963, luidde een jaar van omwentelingen in Afrika in. Als gangmaker in dit jaar was het door zijn geaardheid een passend prototype. 'Staatsgreep' is eigenlijk een te zwaar woord voor wat niet meer was dan de handgreep van een groep ontevreden militairen, die de eisen voor een betere bezoldiging van een 700 veteranen uit het Franse leger, die op wachtgeld gesteld waren, kracht wilden bijzetten door een 'demonstratie'. Bij deze demonstratie werd president Olympio bij vergissing gedood.

Tevoren vernam men nimmer van een wijdverspreide oppositie en ontevredenheid over het regiem van Olympio; men wist slechts, dat er een latente tegenstelling bestond tussen noord- en zuid-Togo en dat oppositionele figuren, zoals Grunitzky en Meatchi als balling in het buitenland waren. Pas na het *initiatief* van de militairen zag men een verschuiving in de machtsverhoudingen. Grunitzky en Meatchi keerden terug naar Togo. Hun partij, de UDPT (Union Démocratique des Populations Togolaises), die ten tijde van Olympio niet aan de verkiezingen deel had kunnen nemen, kreeg ruim baan; een andere partij, de Juvento, die in 1962 door Olympio ontbonden was, kon weer in de openbaarheid verschijnen, en de regerende partij onder Olympio, de CUT (Comité de l'Unité Togolaise) werd in haar macht en zetels beknot. Enkele opstandige officieren kregen promotie en daarmee had de revolutie afgedaan. Wat betekende de revolutie meer dan een wisseling van figuren?

Grunitzky is evenals Olympio (wiens zwager hij is) een vertegenwoordiger van de kust-elite. Als sterk pro-Franse figuur had hij de Togolese regering geleid in de jaren vlak voor de onafhankelijkheid. In de eerste verkiezingen na het referendum, dat een grote meerderheid voor een aansluiting bij het toenmalige Franse wereldrijk opleverde, nam Olympio het mandaat van de kiezers over. Tevoren had hij in een afwijzende houding tegenover Frankrijk volhard en hoewel dit in 1956 natuurlijk werd uitgelegd als een anti-Franse houding, was het meer een uiting van het Ewe-nationalisme. Olympio's oorspronkelijk politieke streven was een fusie tussen Brits-Togo en Frans-Togo tot stand te brengen. De achtergrond

van zijn streven was, dat hij door deze fusie zijn stam, de Ewe, die nu aan weerszijden van de Ghanees-Togolese grens wonen, kon samenbrengen in een politieke eenheid. In een referendum van 1956 kwam Brits-Togo bij de toenmalige Goudkust (nu Ghana), doordat het noorden van Brits-Togo de afwijzende Ewe-stemmen in het zuiden overstemde.

Als tegenzet tegen dit Britse referendum organiseerden de Fransen een referendum in Frans-Togo, waarbij de Togolese kiezers de keus werd gelaten tussen een aansluiting bij Frankrijk of een verder voortbestaan als trustschapsgebied van de Verenigde Naties. De kiezers kozen het eerste. Van af dit moment beperkte Olympio zijn politieke activiteiten tot Frans-Togo. Bij de eerste verkiezingen na het referendum beloofde hij de kiezers een spoedige onafhankelijkheid en kreeg hij een overweldigende meerderheid aan stemmen. Toch bleef hij voor alles een Ewe-leider. Omdat de Ewe-bevolking aan de kust politiek en sociaal de rest van de bevolking ver vooruit was leek hun elan het nationale elan te zijn. Maar de volgende jaren toonden, dat er een verschil was. In 1961 werd de politicus uit het noorden, Meatchi, gearresteerd. Daardoor kwam de oppositie van de noordelijke stamhoofden in de openbaarheid, die gericht was tegen de 'Ewe-regering' van Olympio. Meatchi vluchtte later uit Togo. Van deze noordelijke oppositie liep een verbinding naar Grunitzky, die tijdens zijn regering kans had gezien de noorderlingen aan zijn partij te binden.

Dit is er dus gebeurd: Een leider is 'bij vergissing' vermoord, die wel het nationale elan achter zich had, maar niet de nationale representativiteit. Een aggregaat van noordelijke en 'van de macht afgehouden' kust-persoonlijkheden heeft de wacht afgelost; een regiem zonder het elan maar met de representativiteit. 'Van de macht afgehouden' is een vage term, die we nauwelijks verder kunnen preciseren. Grunitzky en Olympio hebben dezelfde sociale afkomst. Wat precies de conflictpunten tussen deze twee politieke leiders waren is niet bekend geworden. Misschien was het enig punt van conflict het feit, dat ze beiden *leiders* waren met hun eigen web van machtsconcentratie en de daarbij behorende intriges.

Op dit beeld is één kanttekening van node: het bestaan van de Juvento. Oorspronkelijk was de Juvento als jeugdbeweging verbonden met Olympio's CUT. Maar allengs groeide zij uit tot een autonome politieke beweging. Van een politiek programma is nooit iets bekend geworden. Evenmin is het duidelijk waarom begin 1962 een aantal leiders door Olympio gearresteerd werd en waarom de Juvento later ontbonden werd. Is hier sprake geweest van een generatie-conflict? En gold de radicaliteit der 'jongeren' alleen de bestaande machtsstructuur? Men is geneigd aan te nemen, dat zij niet meer dan opname in deze machtsstructuur zochten, als men ziet hoe gemakkelijk de Juvento zich op liet nemen in de nu bestaande conservatief getinte coalitie.

Is er sprake geweest van een buitenlandse interventie? De verhouding tussen Olympio en Nkrumah van Ghana was weinig hartelijk. Vooral in de laatste tijd voor zijn moord was de wederzijdse verhouding ontaard in vrijwel open vijandschap. Eén van de schrijvers was toen in Ghana en hij herinnert zich nog goed, dat toen na weken van spanning en wederzijdse verdachtmakingen het bericht van de Togolese staatsgreep Accra bereikte, dit bericht als een bom insloeg. De psychologische spanning was toen zo, dat in een eerste moment velen in het publiek overtuigd waren dat Ghana hierin de hand had gehad. Later werd dit door betrouwbare berichtgevers ten stelligste ontkend en de verdere ontwikkeling, die toonde, dat Nkrumah niet bereid was om van de verwarde situatie in Togo profijt te trekken, hebben dit feit wel bevestigd. Nog steeds is de verhouding, ondanks verzekeringen van het tegendeel, niet genormaliseerd en zover onze gegevens gaan is de Togolees-Ghanese grens nog steeds niet open voor het gewone publiek.

De vraag was of de Ewe zich zonder meer in deze machtwisseling zouden schikken. De verkiezingsuitslag heeft deze vraag bevestigend beantwoord. Bij het referendum in mei 1963 stemden 98.5 % van de kiezers voor de nieuwe grondwet. Alleen in de hoofdstad Lomé was sprake van enige tegenstemmen. Deze grondwet bracht het ambt van vice-president als nieuwigheid en door deze kleine ingreep kon de grondwet aan de tweehoofdige leiding van Grunitzky en Meatchi worden aangepast.¹

Bij een verkiezingsuitslag als bovengenoemde vraagt men zich af wat de Togolese kiezers bewogen heeft. Moeten we aannemen, dat de Ewe in het fait accompli van Olympio's dood hebben berust of was het aanzien van Olympio bij zijn eigen stamgenoten al voor zijn dood getaand? Ook na de staatsgreep in Brazzaville hebben we die plotselinge 'omslag van het mandaat' gezien. Youlou placht zijn verkiezingen met klinkende cijfers te winnen. Niet zodra was hij onttroond of het mandaat ging op zijn opvolgers over. Voegt men bij deze twee voorbeelden de treffende cijfers van vrijwel alle andere Afrikaanse verkiezingen dan is men geneigd aan te nemen, dat zich in Afrika een ontwikkeling voltrekt, waarbij verkiezingen de functie krijgen de *bestaande* macht te sanctioneren. Deze uitwijding daargelaten (we komen op dit punt in onze algemene beschouwing terug), de verkiezingen hebben in ieder geval aangetoond, dat de staatsgreep weinig nieuws gebracht heeft; de nieuwe politieke leiders hebben zich aangepast aan de bestaande machtsverhoudingen. Duidelijke oppositie is er niet geweest, ondanks de agitatie van de gevluchte rechterhand van Olympio, Mally. Grunitzky heeft in het begin wel enkele moeilijkheden moeten

¹ *Chronologie Politique Africaine* IV 3 (mei-juni 1963). Het noorden stemde en bloc voor de nieuwe grondwet. In Lomé stemden 13.000 van de 52.000 geregistreerde kiezers niet en 4.140 stemden tegen.

overwinnen. De grootste moeite had hij met de onttroonde partij van Olympio, die ontevreden was over haar ondergeschikte positie in de coalitie. In april werden enkele van haar leiders gearresteerd na een beschuldiging van samenzwering tegen de staat. Echter na een moeilijke start lijkt het ons toe, dat Grunitzky door een bedachtzame coalitie-politiek en een minimum aan pressie tegenover oppositionele figuren, de politici van Togo tot zijn coalitie- en eenheidsstreven heeft bekeerd. Begin 1964 werden de gevangenen CUT-leiders weer vrijgelaten.

In het kort: veel is er niet veranderd en misschien is dat wel de meest kenmerkende karaktertrek van deze staatsgreep geweest.

Congo-Brazzaville

Volksbewegingen in Brazzaville hebben gedurende de dagen van 13—15 augustus 1963 een einde gemaakt aan het regiem van president Youlou. Het begon met demonstraties tegen de arrestatie van enkele vooraanstaande vakverenigingsleiders. Na drie dagen van wilde demonstraties, die geleid en geïnstigeerd werden door de twee grote vakverenigingscentrales de CGAT en de CFTC interveniëerde het Congolese leger, dat tot op dat moment de president in zijn paleis beschermd had en dwong het de president zijn ontslag te nemen. Direct na dit ontslag keerde de rust in Brazzaville terug en kon een groep van 'techniciens' de taak van de voorlopige regering op zich nemen onder leiding van Massemba-Debat. Na de verkiezingen, die eind 1963 gehouden werden, bleef de voorlopige regering praktisch gehandhaafd onder dezelfde leiding. De omwenteling was dus kort en bloedeloos.

De directe aanleiding tot de gang der gebeurtenissen was een meningsverschil tussen Youlou en de vakbondleiders over het stichten van een eenheidspartij. Tegen dit plan van Youlou verzetten zich de vakbondleiders. De drie partijen, de UDDIA, (Union Démocratique de Défense des Intérêts Africains) de MSA (Mouvement Socialiste Africain) en de PPC (Parti Progressiste Congolais) hadden in april unaniem de beslissing tot het stichten van een eenheidspartij genomen. Deze beslissing weerspiegelde de gang van de politiek in de laatste drie jaren. Tot 1960 werd de politiek beheerst door de rivaliteit tussen de UDDIA van Youlou en de MSA van Opangault en deze rivaliteit was gedurende de jaren 1956—1960 de achtergrond voor verscheidene bloedige onlusten. Door een mengsel van repressie en verleiding — zoals Wagret dit noemt¹ — wist Youlou zijn tegenstander voor zich te winnen, die in 1960 tot zijn kabinet toetrad. Sinds 1960 is kennelijk deze coalitie steeds hechter geworden en in 1963 heeft Youlou

¹ J. M. Wagret, *Histoire et Sociologie Politiques de la République du Congo (Brazzaville)*, Parijs 1963, 99.

de kroon op zijn werk willen zetten door deze coalitie in één partij — zijn partij — samen te vatten. Had hij de kans gekregen zijn plan ten uitvoer te brengen dan had dit aan de politieke situatie geen nieuw aspect toegevoegd. Wagret constateert in zijn voortreffelijke analyse van de Congolese politiek, dat de kiezers eerder voor een man stemmen dan voor een principe, ook al omdat de principiële verschillen in uitgangspunt tussen de partijen eigenlijk ontbreken.¹ En daar de 'barons locaux' bleven bestaan, handhaafde de coalitie zich volgens hetzelfde principe. Het is dan ook waarschijnlijk dat het verzet van de vakverenigingsleiders niet zozeer het principe van de eenheidspartij gold als de plaats, die zijzelf in dit politieke forum kregen toebedeeld. Wat zich precies achter de schermen heeft afgespeeld in de dagen, die aan de 13e augustus vooraf zijn gegaan, weten we niet. Youlou beging de fout, die hem zijn presidentschap kostte, door enkele vakverenigingsleiders, die een algemene staking hadden aangekondigd voor de dag, waarop de eenheidspartij zou worden afgekondigd, gevangen te laten zetten. Dit bracht de stedelingen van Brazzaville op de been.

De laatste zin van de vorige alinea geeft reden tot enige bespiegeling. De staatsgreep heeft zich beperkt tot een beweging in Brazzaville. Voor zover we weten zijn gelijksoortige bewegingen elders niet voorgevallen. In hoeverre de volksbeweging in Brazzaville spontaan is ontstaan of van het begin stelselmatig is voorbereid is evenmin bekend geworden. Zo belangrijk is deze vraag ook niet, daar het wel duidelijk is, dat de vakverenigingen de demonstraties ten hunne nutte hebben kunnen gebruiken. Bovendien bewijst het feit van de demonstraties, dat de vakverenigingsleiders Pongault (van de christelijke CFTC) en Boukambou (van de CGAT, aanvankelijk verbonden met de Franse socialistische CGT), in hoog aanzien bij de massa van werkenden en werklozen stonden. Verwonderlijk is dit niet. De onttroonde regering heeft geen kans gezien de sociale en economische toestand van de stedelijke arbeiders te verbeteren. Met ongeveer een vierde van zijn mannelijke bevolking zonder werk blijft b.v. Brazzaville een sociaal probleem op zich. Al ten aanzien van de regeringspolitiek in 1960 uit Wagret het verwijt van zorgeloosheid over de ontwikkeling van het land. Met name het Kwiloe-project voor een grote waterkrachtinstallatie heeft de geesten gebiologeerd en de aandacht afgeleid van alledaagse sociale problemen.²

Tijdens de drie dagen van demonstraties zijn de woningen van verscheidene ministers in brand gestoken. Dit feit demonstreert de algemeen heersende verontwaardiging over de hoge salarissen van functionarissen, die in geen verhouding staan tot de lonen van de gewone man. Voeg bij deze exorbitante salarissen een zwierige levensstijl en het contrast van een sociale

¹ Wagret, o.c. 193 e.v. Zie ook R. Devauges, *Le Chômage a Brazzaville*, Parijs 1959, 245.

² Wagret, o.c. 173.

politiek, die niets gebracht heeft dan schone beloften, dan is het motief voor de omwenteling gegeven.

Misschien is met het kenmerk van pragmatisch geformuleerde sociale eisen het voornaamste aspect van de staatsgreep gegeven. Onder de namen van de nieuwe regering treft men er slechts twee aan van politici, die hun reputatie gevestigd hadden onder het oude bewind: president Masmaba-Debat en premier Lissouba. Maar deze reputatie is op zich kenmerkend voor het nieuwe regime: beide golden meer als experts dan als politici. Politiek betekende de omwenteling een breuk met het verleden. Het is b.v. zeer kenmerkend, dat toen Youlou in de loop van de gebeurtenissen Opangault als minister wilde behouden, de menigte zijn ontslag eiste. Zoals boven vermeld was Opangault te voren zijn voornaamste politieke tegenstander. Door zijn samenwerking met Youlou was hij kennelijk gecompromitteerd. Een feit als dit geeft aanleiding te vermoeden, dat onder het bewind-Youlou de oppositie verschoven was naar de vakverenigingen. Wat dit in politieke termen wil zeggen, kan men nog moeilijk vaststellen aan de hand van de politieke beslissingen van de jongste regering. Men moet zich er echter voor wachten dit een verschuiving naar links te noemen. Er is door verscheidene auteurs al op gewezen, dat de politieke machtsstrijd in voormalig Frans-West-Afrika niet bepaald werd door ideologische factoren. Het zijn personen en groepen, die partijgroeperingen en partijallianties bepalen. Sociale programma's zijn min of meer pragmatisch afgesteld op een algehele sociale, culturele en economische ontwikkeling. Dit pragmatisme is het overheersende kenmerk van de nieuwe orde. Misschien zal de komende tijd toch nog een factor te zien geven, die aanspraak kan maken op een ideologisch moment. Het is mogelijk, dat de huidige regering of groepen achter de huidige regering een meer onafhankelijke politiek tegenover Frankrijk zal gaan voeren.¹ In dat geval zal de regering mogelijk een aansluiting zoeken bij de Ghanese en Guinese buitenlandse politiek.

Na het tot stand komen van het nieuwe regime is het niet wezenlijk bedreigd geweest, maar onlusten in Brazzaville onder de Lari² hebben wel aangetoond, dat voor deze stamgroep Youlou nog steeds hun leider is. Onder de Lari is Youlou zijn politieke activiteiten begonnen. Mede doordat hij het geluk had, dat de Matsouanisten hem zagen als de erfgenaam van Matsoua³ klom zijn ster als een meteor aan het politieke firmament. De Lari

¹ *Le Monde*, 18-3-1964. De nationale vergadering nam 17 maart een motie aan, waarin aangedrongen wordt op een herziening van de betrekkingen met Frankrijk, en op het zoeken van een aansluiting bij alle staten, die de vrede en de vrijheid wensen. De lichtelijk anti-Franse toon, die uit deze motie spreekt, heeft nog geen gevolg in de politieke praktijk.

² *Jeune Afrique*, 24-2-1964.

³ Matsoua was leider van een politiek-religieuze beweging. Hij overleed in 1942 in Franse gevangenschap.

zijn voorts de voorstanders van een tribaal nationalisme, dat alle Bakongo in één staat samen zal moeten brengen. De vraag is dus of ze voor de vrijlating van Youlou gedemonstreerd hebben of voor hun eigen politieke aspiraties. Maar afgezien van de Lari heeft de regering treffend weinig last gehad van verzet voortkomend uit lokale groeperingen.

Waar is Brazzaville getuige van geweest? Van een revolutie of een staatsgreep? Een staatsgreep lijkt de beste aanduiding. De omwenteling ging niet gepaard met veranderingen in de sociale structuur. Het betrof een wisseling van personen, niet van ideeën. Het enige 'revolutionaire' tintje van deze machtswisseling is, dat een volksbeweging Youlou's ontslag geforceerd heeft. Op dat punt wijken de gebeurtenissen in Brazzaville af van de omwentelingen elders.

Dahomey

De omwenteling in Dahomey¹ is begonnen met een schijnbaar onbetekende gebeurtenis. Op 19 oktober 1963 werden in Porto-Novo betogingen gehouden tegen het besluit van de Nationale Vergadering om een van haar leden, die van moord was beschuldigd, voorlopig op vrije voeten te stellen. De autoriteiten arresteerden enige vakbondsleiders en studenten, die voor deze betogingen vermoedelijk ten onrechte verantwoordelijk werden gesteld. Vier dagen later kwam de Nationale Vergadering op haar eerder genomen besluit terug. Het succes van deze spontaan ontstane betogingen bracht de vakbeweging ertoe om aan haar eisen kracht bij te zetten. Onder de arbeiders in Cotonou brak 26 oktober een staking uit. Zij eisten 10 % loonsverhoging en de vrijlating van de een week tevoren gevangen genomen vakbondsleiders en studenten. De volgende dag ontbond president Hubert Maga, die juist was teruggekeerd van een lange buitenlandse reis, de regering en vormde hij samen met Apithy en Ahomadegbé een voorlopige regering. De vakcentrale, de Union Générale des Travailleurs Dahoméens (UGTD) eiste het heengaan van Maga. Er werd een revolutionair comité ingesteld en een arbeiderspartij opgericht. De stafchef van het leger, kolonel Soglo, verklaarde dat het leger de voorlopige regering steunt. Een dag later nam echter het leger de macht over. De dood van twee militairen, slachtoffers van een opstootje, vormde de aanleiding hiertoe. De regering en de Nationale Vergadering werden ontbonden; de grondwet werd buiten werking gesteld. Volgens een bekendmaking van het revolutionaire comité waren de redenen van de val van de regering Maga: het slechte financiële beheer; het niet voldoen aan de sociale eisen en de stijging van de kosten van het levensonderhoud. Op 29 oktober vormde Soglo onder zijn leiding een nieuwe voorlopige rege-

¹ *Chronologie Politique Africaine* IV 5 (septembre-octobre 1963), I e.v.

ring met Maga als minister van buitenlandse zaken. In afwachting van het resultaat van een regeringsonderzoek naar de sociale eisen, hief de UGTD de staking op. Midden november besloot de regering alle politieke partijen te ontbinden. Tegelijkertijd kondigde een minister het plan aan om een grote nationale partij op te richten. Na een op 27 november ontdekt komplot, dat tegen de regering was gericht, werd Maga tot aftreden gedwongen en onder bewaking gesteld. De Franse zaakgelastigde werd teruggeroepen omdat hij door de UGTD ervan beschuldigd was het komplot te hebben gefinancierd.

Een door Soglo in het leven geroepen commissie, die tot taak had een ontwerp-grondwet te maken, sprak zich uit voor een presidentieel regiem. De vakverenigingen aangesloten bij de UGTD protesteerden hiertegen en stelde voor het land een parlementair stelsel te geven. De voorzitter van de UGTD verklaarde echter enige dagen later dat hij het door de commissie samengestelde grondwetsontwerp aanvaardde. Een groot deel der vakverenigingen, dat het standpunt van de voorzitter van de UGTD niet deelde, vroeg Soglo toestemming een nieuwe vakcentrale op te richten. De regering keurde nog diezelfde dag het ontwerp, zij het enigszins gewijzigd, goed. Dit ontwerp werd op 5 januari door 99 % van de kiezers aanvaard. Twee weken later volgde parlaments- en presidentsverkiezingen. De in december opgerichte grote nationale partij, de Parti Démocratique Dahoméen (PDD), was de enige die hiervoor een kandidatenlijst had ingediend. Apithy en Ahomadegbé werden gekozen tot respectievelijk president en vice-president.

Uit bovenstaand overzicht blijkt duidelijk de rol die de vakbeweging in de omwenteling heeft gespeeld. Zij is min of meer opgetreden als de motor van de gebeurtenissen. Toch zijn de resultaten die zij bereikt heeft bijzonder mager: weliswaar is Maga afgetreden en zijn verschillende van zijn ministers wegens wanbeheer gearresteerd, maar de looneisen zijn niet ingewilligd en het verlangde parlementaire regiem is niet tot stand gekomen. Door de deplorabele financiële toestand, waarin het land verkeert, kon de regering tot nog toe niet voldoen aan de looneisen. Dat de vakbeweging in de grondwetskwesitie haar zin niet kreeg, toont aan dat er andere belangrijke krachten in het spel waren. De actie van de vakbeweging maakte de weg vrij voor politici, zoals Justin Ahomodegbé en Sourou Migan Apithy, die ondanks hun lidmaatschap van de door Maga geleide eenheidspartij, de Parti Dahoméen de l'Unité (PDU), toch geheel of gedeeltelijk waren uitgerangeerd. De PDU werd in 1960 gevormd uit de drie in Dahomey bestaande partijen, waarvan Maga, Apithy en Ahomadegbé de leiders waren. Deze drie partijen hebben als gevolg van hun ethnische en regionale grondslag hun identiteit in de PDU nooit geheel verloren. De partij van Maga steunde voornamelijk op de Bariba in het noorden, die van Apithy op de Yoruba

in het zuidoosten en die van Ahomadegbé op de Fon in het zuidwesten. Deze regionale en ethnische politieke verdeeldheid, die dus ook in de PDU bleef voortbestaan, is een der oorzaken dat het bewind van de noorderling Maga in het zuiden, waar tenslotte de meeste ontwikkelde Dahomeyers wonen, nooit erg populair geweest is. De omwenteling, die een einde aan dat bewind maakte, betekende tevens het einde van het politieke overwicht van het noorden; de herkomst van de huidige president en vice-president is het duidelijkste bewijs hiervoor. De onlusten in maart onder de Bariba, de ethnische groep waartoe Maga behoort, moeten vermoedelijk dan ook tegen de achtergrond van deze politieke verschuiving worden gezien.

Een enkele opmerking nog over de rol van het leger. Kolonel Soglo heeft zich kennelijk zonder persoonlijke ambities in de politiek begeven. Aanvankelijk steunde hij de voorlopige regering van Maga, Apithy en Ahomadegbé, maar onder druk van de vakbeweging, die het heengaan van Maga eiste en onder de dreiging van voortzetting van de staking, die het toch al zo wankele economische bestel van het land nog verder zou ontwrichten, heeft hij besloten de leiding op zich te nemen van een nieuwe voorlopige regering. Zodra echter de toestand het toeliet — na de verkiezingen in januari van dit jaar — heeft hij zich uit de politiek teruggetrokken.

Gaboen¹

In de nacht van 17 februari 1964 is de regering van president Léon Mba omvergeworpen door een groep van jonge officieren. Zij dwongen de president een vernederende verklaring voor de radio uit te spreken, waarin hij toegaf, dat zijn onrechtvaardig regiem over de schreef was gegaan en waarin hij zijn ontslag aankondigde. In de middag van de volgende dag landden Franse parachutisten vanuit Dakar ongehinderd op het vliegveld bij Libreville (de hoofdstad van Gaboen) en daarmee was het lot van de staatsgreep bezegeld. Niet echter zonder dat aan beide zijden enkele doden en gewonden te betreuren waren.

De staatsgreep zou waarschijnlijk als een onbetekenend incident zijn afgedaan — tenslotte is de beschouwer van de Afrikaanse politiek langzamerhand wel aan staatsgrepen gewend — als de Fransen niet hadden ingegrepen en Mba in ere hadden hersteld. De Fransen baseerden hun interventie op het

¹ Zie overzicht in Chronologie, *Kroniek IV* 2, 77 e.v. Gegevens zijn ontleend aan *Le Monde* 7-2-1964; 19-2-1964; 20-2-1964; 21-2-1964; 22-2-1964; 25-2-1964; 27-2-1964; 28-2-1964; 29-2-1964; 3-3-1964; 7-3-1964; 2-4-1964; 14-4-1964; 16-4-1964; 21-4-1964; 22-4-1964; 28-4-1964; 30-4-1964; *Jeune Afrique* 24-2-1964; 2-3-1964; 28-3-1964. *Marchés Tropicaux et Méditerranéens* 7-3-1964; 2-5-1964.

verdrag van november 1960, waarin zij de regering bijstand beloofden in het geval van een onwettige greep naar de macht. De wettige regering had bij monde van de vice-president (die toevallig op dienstreis in het binnenland was en dus buiten bereik van de opstandige militairen bleef) om Franse interventie verzocht en de Franse regering kon dus niet anders doen dan aan deze bede gehoor geven. Zo was de eerste uitleg van Franse zijde. Laten we aannemen, dat deze voorstelling van de gang van zaken tot in de details klopt en de interventie dus juridisch te verantwoorden was, maar dan kunnen we ons wel afvragen, waarom de Franse regering niet eerder tot interventie heeft besloten, b.v. in het geval van Youlou, de voormalige president van Congo-Brazzaville. Had deze in een dramatisch telefoongesprek de Gaulle niet om bescherming van Franse troepen gevraagd, die n.b. in Brazzaville gestationeerd waren? Toen had de Gaulle geweigerd in te grijpen ten gunste van Youlou.¹

Met dit juridisch argument kunnen we de Franse interventie niet verklaren. Men zou twee motieven kunnen bedenken, die wèl relevant zijn geweest. Allereerst kan het feit, dat Gaboen de enige voormalige kolonie in ex-A.E.F. is met een gunstige handelsbalans van belang zijn geweest. De kracht van de Gaboense economie wordt bepaald door de uitvoer van het okoumé-hout en mineralen als mangaan en uranium, en Franse belangen spelen in deze uitvoer een rol van betekenis. Het zou ons echter verbazen — gezien de fysionomie van de Gaulle's buitenlandse politiek — als het economisch motief van de Franse belangen in het besluit tot interventie een hoofdrol zou hebben gespeeld. Bovendien heeft de Franse regering zich niet de tijd gegund uit te maken of die Franse belangen wel ernstig gevaar zouden lopen onder het nieuwe regiem. Het tweede motief lijkt ons belangrijker. De Gaulle heeft een halt willen toeroepen aan de golf van staatsgrepen en subversieve acties, die West-Afrika al gedurende een jaar teisteren. De Franse berekening zou dan geweest zijn, dat, daar de staatsgreep in Gaboen een zaak van enkele ontevreden militairen leek zonder aanhang onder het volk, Gaboen een ideale gelegenheid bood voor een demonstratie. En de eerste Franse verklaring, die zich in bovengenoemde zin uitsprak, wijst in deze richting. Maar in dat geval hebben de Fransen zich misrekend. Want door de Franse interventie is het aanzien van president Mba danig getaand. Het anders politiek zo indifferente

¹ Zie *Le Monde* 28-2-1964; de Franse minister van voorlichting verklaarde in een nadere precisering, dat er precedenteren voor de interventie in Gaboen zijn geweest. O.a. in Brazzaville. De reden, dat de Fransen toen niet verder zijn opgetreden ten gunste van Youlou, was, dat hij zijn ontslagbrief al getekend had. *Le Monde* noemt dit argument terecht merkwaardig. Had Mba niet voor de radio zijn ontslag voorgelezen? De zwakke stee van de juridische kant van de Franse interventie is de vraag hoe, en op welk moment de vice-president Yembit om Franse troepen hulp heeft gevraagd. Deze is notoir vaag gebleven over zijn aandeel in deze bede om hulp.

Gaboense publiek heeft sinds februari voortdurend tegen een voortzetting van het regiem-Mba geprotesteerd. En zelfs wanneer het oorspronkelijk inderdaad alleen de rebellie van enkele ontevreden militairen betrof dan heeft de houding van het Gaboense volk de staatsgreep achteraf a.h.w. gelegitimeerd.

Voor de mislukte staatsgreep was het bekend, dat er politieke moeilijkheden in Gaboen waren, maar niets deed vermoeden dat het vage gevoel van onbehagen tot een rebellie zou leiden. In januari had Mba de wetgevende vergadering ontbonden, toen deze met naar zijn zin te weinig animo een wetsontwerp aannam, waarin het presidentschap van het Opperste Gerechtshof onverenigbaar wordt verklaard met het lidmaatschap van de nationale vergadering. Deze wet was rechtstreeks gericht tegen oppositie-leider Aubame, die beide functies in zich verenigde. Voor het alternatief gesteld koos deze tot verdriet van Mba het lidmaatschap van het parlement.

De rivaliteit tussen Aubame en Mba stamt uit 1946, toen Mba als nieuwe politieke figuur de man met een gevestigde politieke reputatie, Aubame, die jarenlang afgevaardigde voor Gaboen in het Franse parlement was, voorbij streefde. Volgens de verkiezingsuitslag van 1957 hadden de partij van Mba, het BDG (Bloc Démocratique Gabonais), en die van Aubame, de UDSG (Union Démocratique et Sociale Gabonaise), beide eenzelfde aantal zetels in het parlement, maar Mba slaagde erin een aantal onafhankelijken binnen zijn partij te trekken.¹ Hierna ging Aubame, die tevoren de regering had geleid, in de oppositie. Nog in 1962 zijn beide partijen samengegaan in een coalitie-regering, waarbij Aubame onder het presidentschap van Mba minister van buitenlandse zaken was. In 1963 ontsloeg Mba Aubame, en benoemde hem tot president van het Opperste Gerechtshof. Maar zoals in januari van dit jaar bleek konden zij ook in deze meer neutrale verhouding niet met elkaar samenwerken.

De reden van het conflict tussen Mba en Aubame schijnt het feit geweest te zijn, dat Mba, evenals Youlou in Brazzaville, in Gaboen de eenheidspartij probeerde in te voeren. Op een partijcongres vorig jaar augustus werden deze plannen voor het eerst openbaar en het was de bedoeling dat na de ontbinding van het parlement, in de daarop volgende verkiezingen de kiezers slechts één lijst zou worden voorgelegd. De oppositie had al aangekondigd de verkiezingen te zullen boycotten. Vlak voor de verkiezingen grepen de militairen in om — naar hun zeggen — een ernstiger crisis, die het gevolg zou zijn van het autoritaire bewind van Mba, te voorkomen.

De verkiezingen, die na de staatsgreep eerst waren uitgesteld, zijn in-

¹ Zie Thompson & Adolff, *The Emerging States of French Equatorial Africa*, Oxford University Press 1960, 355. Van de zes onafhankelijken wist hij er onmiddellijk twee te winnen.

tussen in april gehouden. In plaats van gebonden te zijn aan slechts één lijst konden de kiezers een keuze doen uit maar liefst dertig lijsten. Op papier heeft de regeringspartij door 31 van de 47 zetels te winnen een ruime meerderheid in het parlement. Maar de verkiezingen hebben een krachtiger oppositie onthuld dan in de zetel-verdeling tot uitdrukking komt¹. En dit ondanks het feit, dat de voornaamste oppositionele figuren nog steeds gevangen zitten, en dus geen invloed op dit resultaat hebben kunnen uitoefenen.

Gezien deze ontwikkeling in Gaboen zijn de reacties van andere West-afrikaanse staatslieden op de Franse interventie bijzonder interessant.² Landen als Boven-Volta, Tsjaad en Niger vonden het Franse ingrijpen volkomen gewettigd. De minister van buitenlandse zaken van Ivoorkust ging zelfs zover te zeggen, dat de tovenaarsleerlingen hun les geleerd hadden. Andere landen verkozen te zwijgen of beperkten zich tot een weinig doorzichtig commentaar, zoals de nieuwe revolutionaire regeringen in Congo-Brazzaville en Dahomey, die met opluchting konden constateren, dat zij aan een dergelijke interventie ontsnapt waren. Sprekend was ook de houding van de vertegenwoordigers op de conferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid te Lagos, die weigerden de protesten aan te horen van Germain Mba — een neef van president Mba — die om reden van de Franse interventie zijn ontslag had genomen als adjunct-secretaris-generaal van de UAM, en die sindsdien buiten de grenzen van Gaboen ageert tegen het regiem van zijn oom. Onlangs kwamen de vier staatshoofden van Ivoorkust, Guinee, Mali en Boven-Volta in Bouaké (een stad in Ivoorkust) bijeen. Wat hebben ze besproken, zo vraagt het weekblad *Jeune Afrique* zich af, de vorming van een politieke eenheid of van een Heilige Alliantie tegen de endemische subversiviteit? Men zou uit de reacties op de staatsgreep in Gaboen geneigd zijn het laatste te veronderstellen. In ieder geval maken de boven geciteerde reacties duidelijk hoe zorgelijk de thans in het zadel zittende staatslieden iedere actie tegen een wettig regiem beschouwen.

Nog steeds bevindt zich de politieke situatie in Gaboen in een impasse. Weliswaar heeft Mba intussen kans gezien om een regering te vormen. Maar deze regering is er getuige van, dat de oppositie en de regering nog geen vrede gesloten hebben. De beide oppositie-partijen zijn niet in het nieuwe kabinet vertegenwoordigd. Naast de oude oppositie-partij de UDSG van Aubame, is ten tijde van de verkiezingen een nieuwe oppositie-partij ontstaan, de Défense de la Démocratie geleid door de militante vakverenigingsleider Otandault. Deze partij zou willen afrekenen met de oppositie naar oude stijl van Aubame. Naast deze beide partijen zijn er

¹ *Marchés Tropicaux et Méditerranéens*, 2-5-1964; *Kroniek van Afrika* IV 2, 78.

² Voor deze reacties zie: *Le Monde* 22-2-1964; *Jeune Afrique* 2-3-1964.

groepen van jongeren — aldus Decraene in een uitvoerig verslag in *Le Monde*, — die een kabinet naar de stijl van Massemba-Debat wensen, een kabinet van deskundigen.¹ Uit het verslag van Decraene en uit eerdere berichten over protesten van scholieren binnen en buiten Libreville valt af te leiden, dat de Franse interventie heeft geleid tot een politieke bewustwording onder de jeugd. Het zou wel eens kunnen zijn, dat dit het belangrijkste gevolg is van de Franse ingreep.²

SLOTBESCHOUWING

Wat kan ons een vergelijking van deze zes gelukte of mislukte staatsgrepen leren? Allereerst dit — en het is een belangrijk punt — het zijn alle ‘nationale’ omwentelingen geweest. Het voorbeeld van een voorganger in de reeks kan een inspiratie zijn geweest voor groepen en figuren. Maar daar houdt de invloed op, geen der buurstaten heeft, zover wij weten althans, de hand gehad in één der geslaagde revoluties. Ghana is een mogelijke uitzondering. Het is bekend, dat Nkrumah een warme sympathie had voor de rebelse vakverenigingsleiders van Dahomey, en het is mogelijk, dat enkele onder hen van Ghana gastvrijheid genoten en geld ontvangen hebben. Gastvrijheid is de vorm van bedekte steun, die oppositionele figuren ook in andere buurstaten wel hebben genoten. Zo Grunitzky in Dahomey (een ander voorbeeld is Congo-Brazzaville, waar oppositionele figuren uit Léopoldville stoken tegen de regering van hun land). Belangrijker echter zijn de interne ontwikkelingen in de landen, waar de omwentelingen plaats vonden.

Als we Senegal even buiten beschouwing laten, dan biedt de revolutiesituatie in de vijf overblijvende landen enkele punten van vergelijk. Het verzet tegen de bestaande regiems gold hun autoritair karakter, hun gebrek aan belangstelling voor economische vraagstukken en de noden van de bevolking. In Gaboen vond dit verzet zijn vorm in een oppositie tegen het streven van Mba om een eenheidspartij te stichten. Hier als in de overige landen, waar al eenheidspartijen bestonden, richtten de bezwaren zich niet zozeer tegen de idee, de instelling zelf, als wel het gebruik er van. Het persoonlijk gebruik vooral, dat de staatslieden er als machtsinstrument van maakten of trachtten te maken.

In deze laatste zin zit een paradox, illustratief voor de politieke ontwikkeling in West-Afrika. Als instelling verhindert de ‘eenheidspartij’ de vorming van een legale oppositie-partij, verhindert of bemoeilijkt zij

¹ Zie *Le Monde* 16-4-1964.

² Overigens, studenten in Libreville zijn al eerder politiek actief geweest ten gunste van Aubame in 1958. Zie Thompson & Adloff, o.c., 355.

een democratische controle op de regering en bevordert zij de machtslust en persoonlijke willekeur van de regerende politici. Toch blijft voor veel van de 'revolutionairen' de eenheidspartij het politieke ideaal. Gaan hier het revolutionaire idealisme van een nieuwe 'nationale eenheid' en de begeerte nu zelf (met uitsluiting van anderen) te genieten van de nieuw verworven macht hand in hand? Het gevolg lijkt in ieder geval te zijn, dat de staatsgreep tot de terugkerende verschijnselen op het Westafrikaanse politieke toneel zal gaan behoren.

Een laatste opmerking voor we speciaal aandacht zullen wijden aan personen, groepen en factoren, die een rol in deze omwenteling gespeeld hebben. De term 'eenheidspartij' behoeft nadere precisering. Bij Ivoorkust kunnen we spreken van een *unitaire eenheidspartij*, bij Congo-Brazzaville, Dahomey, Togo, en Gaboen van een *federatieve eenheidspartij* of pogingen daartoe, terwijl in Senegal nog steeds twee legale partijen bestaan. Het verschil tussen Ivoorkust en de vier eerder genoemde is, dat de partij aldaar is ontstaan uit een krachtige nationale beweging aangevoerd door een alles overheersende en dus nationale leider. De federatieve eenheidspartij is in de vier gevallen nooit meer geweest dan een coalitie binnen het kader van een partij. De Senegalese toestand is te vergelijken met die van Ivoorkust. Weliswaar bestaat hier een legale oppositiepartij, maar deze wordt volledig overschaduwed door de regerende meerderheidspartij onder leiding van Senghor. De crisis betrof hier een crisis van het leiderschap *binnen* de regeringspartij, evenals dus in Ivoorkust.

De politieke oppositie

De bovengegeven scheiding heeft een beslissende rol gespeeld voor de vorm, die de oppositie in de onderscheiden gebieden aannam. Zoals al boven aangeduid was de crisis in Ivoorkust en Senegal een interne partij-aangelegenheid. In Senegal was het een conflict tussen twee leiders van de partij, dat resulteerde in de eliminatie van één ervan, in Ivoorkust van enkele oppositionele figuren vooral uit de jongere garde, die onder het strikte gezag van Boigny uit wilden. In beide landen was het gevolg van de crisis een versterking van de leiding. In Ivoorkust stuitte de oppositie af op het hecht georganiseerde staatsgezag. Hier kunnen we eigenlijk nauwelijks van een georganiseerde politieke oppositie spreken. Er zijn geen ethnische groepen, of sociale klassen, krachtig genoeg om als fundament voor een dergelijke oppositie te dienen. Staat en unitaire eenheidspartij zijn zozeer met elkaar verweven, dat elke activiteit gericht tegen de partij als hoogverraad wordt beschouwd.

Bij de federatieve eenheidspartij is het beeld enigszins anders. Deze is het resultaat van een politiek evenwicht, en ontstaat meestal op initiatief

van de leider van de regeringspartij of -coalitie, die tevens altijd staatshoofd is. Met de samenvoeging van alle partijen hoopt het staatshoofd de basis, waarop zijn macht berust, te verbreden. De leiders van de oppositiepartijen zal hij als tegenprestatie voor hun bereidheid tot samenwerken regeringsfuncties of staatsambten moeten geven. Een dergelijke eenheid ligt voor de hand, indien men alleen af zou gaan op de onderlinge vrijwel gelijke partijprogramma's. De weerstanden ertegen hebben dan ook geen ideologische gronden, maar worden veroorzaakt door de vrees overheerst te worden of door de ambitie om zelf te willen heersen. Komt de eenheidspartij dan toch tot stand, dan houdt ze een federatief karakter. De tribale, sociale of regionale belangen blijven volgens hun oorspronkelijk verband georganiseerd. Men ziet dan ook, dat de federatie een staatsgreep niet overleeft, zoals in Dahomey of Togo. In Congo-Brazzaville en Gaboen werd de poging tot een eenheidspartij door de omwenteling in de kiem gesmoord. Toch is het merkwaardig, dat de nieuwe regimens weer de draad opnemen en pogingen ondernemen om te komen tot een nieuwe federatie van politieke groeperingen. Dit hebben we kunnen zien in Togo, Dahomey en Congo-Brazzaville.

De vakbeweging

In Congo en Dahomey hebben de vakverenigingen het initiatief gehad bij de omwentelingen. De formulering van sociale eisen — opruiming van de werkloosheid in het geval Congo en verhoging van het loonpeil in het geval van Dahomey — gaven kracht aan hun verzet, en bepaalden mede het succes van de machtswisseling. Maar het nieuwe regiem heeft de sociale eisen tot nog toe niet ingewilligd en zover we weten is wat de vakverenigingen betreft alles bij het oude gebleven. De vakverenigingen wekken een indruk van zwakheid. Hiervoor zou men twee redenen kunnen aanvoeren. Het militante gedeelte van een vakvereniging — de industrie-arbeiders — zijn in de vakvereniging zwak vertegenwoordigd om reden van hun geringe aantal. Stakingen, die niet kunnen steunen op een politieke emotie, hebben dan ook vaak weinig succes. Dan is de bevolking van de Westafrikaanse steden weinig stabiel en vooral de nieuwgekomenen hebben niet veel begrip voor een 'steedse' instelling als de vakvereniging. Dit is misschien de meest fundamentele zwakte van de vakvereniging: zij kan niet steunen op een tribale of regionale groep, zoals de meeste politieke partijen.

Tribale en regionale groeperingen als politieke eenheden

De staatsgedachte is in alle Westafrikaanse landen nog maar zwak ontwikkeld. Het dagelijkse leven speelt zich af in de culturele en sociale sfeer

van de stam. Hoewel de Westerse invloed in de (rurale) stamsamenleving op tal van punten aan te wijzen is, blijft dit leven psychologisch ver staan van de door de koloniale mogendheid geschapen nieuwe eenheid: de staat. Dit beeld slaat vooral op het boerenland. De stam heeft daar een politieke functie, omdat de stamgenoten solidair zijn in het uitbrengen van hun stem. Het is een passieve functie dus: de boeren op het platteland zijn alleen politiek te organiseren binnen het kader van hun stam. In de gevallen, die wij beschreven hebben, zijn we twee gevallen tegen gekomen van stammen, die eigen politieke aspiraties hebben: de Lari in Congo en de Sanwi in Ivoorkust. Dit is wat men gemeenlijk tribalisme noemt.

Aan de kust is de situatie minder overzichtelijk. De invloed van de Westerse beschaving was hier het sterkst. Deze uit zich economisch en sociaal. Het gevolg is, dat de kust meer tekenen te zien geeft van een modern politiek leven. De stamgroepen zijn nog van belang, maar ze zijn gemakkelijker beïnvloedbaar en meer vatbaar voor politieke verandering.

Men zou kunnen spreken van een fase-verschil van Westerse invloed. De kust kwam door de handel al voor de koloniale overheersing in aanraking met de Westerse beschaving, het achterland werd eerst onder het koloniale bestuur binnen de sfeer van de Westerse beschaving getrokken. Dit fase-verschil kan politieke gevolgen hebben, zoals in het geval van Togo en Dahomey. In Togo heeft het noorden, dat zich ten tijde van Olympio van de politieke medezeggenschap uitgesloten voelde, weer een gezaghebbende politieke stem. In Dahomey is het politieke zwaartepunt van het noorden naar het zuiden verschoven.

In de andere gevallen hebben stam- of regionale tegenstellingen geen duidelijke politieke vorm aangenomen ten tijde van de crisis in deze landen. Ten aanzien van Congo-Brazzaville mag men misschien zelfs een stap verder gaan. De regering van Massemba-Debat is een poging om een einde te maken aan de politieke aspiraties der verschillende stammen. Maar zoals gezegd, die gaan voor verschillende stammen dan ook verder dan in andere landen. Dat we deze factor niettemin uitvoeriger beklemtonen dan zijn relevantie in deze vergelijking zou verdienen is omdat deze onder de oppervlakte van de gebeurtenissen deel is van de politieke structuur van al de behandelde landen.

De rol van het leger

Uit de beschreven omwentelingen blijkt, dat de militairen verrassend weinig ambitie vertonen om de macht in de staat te accapareren. Toch was de rol van het leger tijdens de politieke crisis vaak van strategisch belang. In Gaboen hebben zelfs enkele jonge officieren het initiatief tot de staatsgreep genomen. Niets duidt er echter op, dat zij het plan hadden de macht

voor het leger te reserveren. De aanwijzing van Aubame, de oppositieleider, tot hoofd van de voorlopige regering wijst eerder op het tegendeel. In Dahomey heeft de stafchef van het leger met duidelijke tegenzin de macht op zich genomen om de politieke impasse te doorbreken. Onmiddellijk na de verkiezingen trad hij echter terug. Evenzo gaf in Togo het militaire comité de macht terug aan de nieuwe politieke leiders, en beheersten zij alleen in het interregnum, dat ontstaan was na de moord 'bij vergissing' van Olympio, het politieke veld. Het Senegalese leger gehoorzaamde zonder, de gendarmerie met enige aarzeling aan het staatshoofd.

Uit deze voorbeelden blijkt, dat de militaire leiders niet bereid zijn om zelf de macht uit te oefenen. Het is mogelijk, dat zij hiertoe de politieke ervaring en de contacten met het volk missen. De koloniale legers zijn door de koloniale bestuurders altijd met succes vrij van politieke agitatie gehouden. Maar een andere reden is mogelijk belangrijker. Zij willen wel arbitrerende, maar niet het risico lopen, dat hun kleine militaire apparaat door politieke agitatie aan efficiëntie en discipline inboet. Voor de militaire leiders zou dan dezelfde overweging gelden als vroeger voor de koloniale bestuurders: het leger dient zoveel mogelijk buiten de politiek te worden gehouden.

De rol van de jeugd

Over de rol van de jongere generatie bij de verschillende politieke crises is niet veel bekend. Alleen in Ivoorkust werd de jeugd speciaal door Boigny genoemd in verband met subversieve activiteiten. In Gaboen namen scholieren en studenten een actief aandeel in het protest tegen Mba en de Franse interventie. De radicale instelling van studenten is genoegzaam bekend. Vooral de studenten, die naar Frankrijk gaan, komen daar in aanraking met het marxisme als politieke ideologie. Zij zijn dan ook het revolutionaire materiaal, waarop leiders van een opstand kunnen steunen bij een complot tegen de staat. Bovendien kunnen zij de omwenteling een 'ideologisch kleed' geven. En uit hun formulering van een nieuwe politiek zou hun sympathie voor de onafhankelijke koers van Sékou Touré en Nkrumah kunnen blijken. Deze sympathie voor het 'revolutionaire Afrika' blijkt uit de enquête, die N'Diaye onder Afrikaanse studenten in Frankrijk uit de Frans-sprekende gebieden hield.¹ Een overweging, die vooral ten aanzien van de besproken landen van belang is, die over het algemeen een nauwe band met Frankrijk onderhouden.

Een andere bespiegeling over de achtergrond van de rol van de jeugd is de factor van het 'generatie-conflict'. Het politieke toneel wordt nog steeds beheerst door de politici, die West-Afrika de onafhankelijkheid hebben

¹ J. P. N'Diaye, *Enquête sur les Etudiants Noirs en France* z.j. (± 1962), 176.

in geleid. De 'jongeren' betekent dus in dit geval de generatie, die na de generatie van politici is gekomen, die nu nog steeds aan de macht is. De aan de macht zijnde generatie heeft een bliksemcarrière gemaakt, een carrière, waarop de volgende generatie hoopt, maar zonder veel kans. De 'jeugd' heeft hetzelfde, naar Westerse maatstaf, zeer hoge ambitie-niveau als de 'ouderen', maar niet langer de mogelijkheid deze ambitie te realiseren daar de 'ouderen' hen de weg blokkeren. Mogelijkerwijs zijn de uit Frankrijk teruggekeerde studenten in dit — in ieder geval latente — 'generatie-conflict' een kritische groep. Bij hun teleurstelling over het feit, dat ze geen plaats kunnen vinden in de hoogste regionen van de politieke hiërarchie voegt zich het onbehagen over het dilettantisme van de politieke leiders ten aanzien van de ontwikkelings-problematiek.

Dit blijven achtergrondbespiegelingen. Nergens komt dit 'generatie-conflict' duidelijk tot uiting in de politieke gebeurtenissen. In Congo-Brazzaville heeft de jongere generatie bij het tot stand komen van de nieuwe regering de meeste winst geboekt. Masmaba-Debat is hun man met zijn persoonlijke integriteit en zijn kennis van economische problemen. Alleen, hij maakt zelf deel uit van de oude garde. Dat de aansluiting tussen oude garde en de opkomende generatie niet altijd makkelijk is, bewijst de situatie in Ivoorkust. Boigny heeft bewust geprobeerd jongeren deel te laten nemen aan de regering. De jongeren, die hij uitkoos, werden later in staat van beschuldiging gesteld wegens een samenzwering tegen zijn regiem. Binnen het bestek van deze paragraaf is de belangrijkste conclusie, dat leden van de oude garde afgelost zijn door anderen van dezelfde generatie. De tekenen, zoals die te zien waren in Congo, Gaboen en Togo, dat de jongeren een deel van de politieke macht eisten, zijn geen werkelijkheid geworden.

Rest ons dit overzicht van groepen en factoren, die een rol in de omwentelingen en politieke crises gespeeld hebben, in hun onderlinge samenhang te laten zien. De belangrijkste constatering is, dat de geslaagde omwentelingen geen verandering in de politieke structuur hebben teweeg gebracht. Als fenomeen hebben ze slechts de oppervlakte van het politieke leven beïnvloed. Er zijn ondertonen van een ongeduld der jongeren met de resultaten, die de ouderen bereikt hebben. Maar dit blijven reacties op de achtergrond van het gebeuren en politiek is de houding der jongeren (nog) niet van betekenis.

Ook naar ideeën gerekend brachten de crises niets nieuws. Het perspectief is en blijft het land zo snel mogelijk economisch te ontwikkelen. Al de besproken landen zoeken voor deze 'noodsprong naar de welvaartstaat' de steun van Frankrijk, dat bereid is niet alleen de technici te leveren, maar ook jaar in jaar uit de begrotingstekorten opvangt. In deze verhouding

tot Frankrijk is tot nu toe geen verandering gekomen, maar het is mogelijk dat enkele van de nieuwe regeringen een onafhankelijker koers willen varen. Veel te betekenen voor de werkelijkheid van de Franse invloed heeft dit nog niet.

Het onbehagen, dat tot uitdrukking komt in sociale eisen, beschuldigingen van corruptie en critiek op de hoge ambtenarensalarissen geldt meer de praktijk van dit ontwikkelingsbeleid. Er is ons in geen der gevallen gebleken, dat revolutionaire figuren (dus zelfs zij, die geen plaats in de nieuwe regiems hebben gevonden) dit ontwikkelingsbeleid zelf willen omvormen. Deze ideeënarmoede maakt, dat de omwentelingen verschijnselen zijn geweest met een nauw omschreven machtspolitiek karakter. Bepaalde van de macht afgehouden groepen en personen hebben een gelukte greep naar de macht gedaan. Om die reden kunnen we ook al de besproken omwentelingen (een term, die we steeds in de meest neutrale zin gebruiken) het best met de term 'staatsgreep' omschrijven. En 'staat' is in deze term de aanduiding voor een beheersingsmechanisme. De staat *is* er in zijn structuur. De vraag blijft steeds: wie *bedient* dit mechanisme? Er is ten aanzien van de nieuwe Afrikaanse staten veel geschreven over het een-partijstelsel en uitholling van de democratische regeringsvorm. Veel van die beschouwingen vinden hun oorsprong in de typisch Westerse teleurstelling, dat de nieuwe staten, die n.b. op de meest autoritaire wijze bestuurd werden in de koloniale tijd, van de democratische regeringsvorm een farce maken. Maar de democratische regeringsvorm blijkt in de praktijk voor de Afrikaanse staten niet te voldoen. De voor een democratie essentiële voorwaarde van het machtssevenwicht, dat tot stand komt in een subtiel samenspel van belangengroepen en elkaar controlerende instellingen, ontbreekt. Als voorbeeld hoe een controlerende instelling in haar functie faalt, kunnen we nog eens wijzen op de verkiezingen. We schreven, dat het is alsof de kiezers alleen de *bestaande* macht met hun stem sanctioneren. Dit is een bespiegeling, waarvoor we de feiten missen. Maar duidelijk is in ieder geval, dat verkiezingen geen functie meer hebben in een legale wisseling van de macht.

Er is in West-Afrika onder het mom van de regeringsvorm naar Westers model iets aan het gebeuren. Als politieke beschouwers hebben we het weinig comfortabele gevoel, dat de wezenlijke veranderingen in de West-Afrikaanse politiek zich steeds meer aan ons oog onttrekken. In ieder geval is de les van de staatsgrepen voor ons, dat deze een essentieel politiek instrument worden om machtswisselingen te forceren. Ook dit is een bespiegeling. De toekomst zal leren of we op dit punt gelijk hebben.

J. van der Meulen en F. L. van Holthoon

TRENDS IN AFRICAN NATIONALISM IN SOUTHERN RHODESIA

INTRODUCTORY

Southern Rhodesia is a landlocked country in south-central Africa. The main routes to the seaboard are: to the south-east through the Portuguese ports of Beira and Lourenço Marques in Mozambique; to the south through Cape Town and other ports in the Republic of South Africa. To the north the great Zambezi River (with the famous Livingstone Falls and the Kariba Dam) forms the boundary with Northern Rhodesia.

After South Africa Southern Rhodesia is industrially the most developed country south of the Sahara. The country has a sizeable manufacturing industry whose exports in 1962 were valued at £ 40,000,000 or 37 % of the value of the total exports. The other two major exports were tobacco (31 %) and minerals (21 %). Of the half-dozen or so industrial and commercial centres Salisbury (in Mashonaland) and Bulawayo (in Matabeleland) are the largest. Salisbury is the capital city and has a population of about 300,000 of whom around two-thirds are African. Bulawayo numbers some 200,000 inhabitants of whom a roughly similar proportion are African. About 20 % of the total African population and some three-quarters of the non-African population live in urban areas. These figures indicate that, unlike many other countries in Africa, Southern Rhodesia has a significant urban population and industry.

Ethnically the population consists of some 2,750,000 Shona-speaking people; about 750,000 Ndebele; some 250,000 whites, variously referred to as Europeans or settlers; plus many thousands of African immigrants who have come to Southern Rhodesia to earn a living but maintain a permanent home in their countries of origin. For the sake of brevity I will refer to the Shona-speaking people simply as the Shona. (It is in fact only a linguistic classification; there are considerable cultural differences between some of these Shona-speaking groups). The Shona have been in occupation of what is now called Southern Rhodesia for several centuries although at present they occupy mainly the northern and eastern parts of the country. There are still considerable gaps in our historical knowledge of the famous Zimbabwe ruins, but two things are clear: the origins of this settlement go back to at least the tenth century and they are part of Shona (not Ndebele) history. It is this Zimbabwe which has given its name to many political, trade union and other organisations and is likely to become the name for this country under an African government. Salisbury lies in the heart of Shona country.

The other major group consists of the Ndebele (also called Matabele)

who live in the south-western parts around Bulawayo which is called after and built nearby the old royal capital of the Ndebele nation. The nuclear group had originally broken away from Zulu king Chaka and settled in their present habitat in the middle of the last century under their own king Mzilikazi. In 1893 war broke out between the Ndebele and the white settlers in Mashonaland. The Ndebele were defeated and their country was occupied. In 1896 the war was renewed by the Ndebele and this time the Shona, too fought against the whites who had occupied their country in 1890. It inevitably ended in defeat.

Thus the settlers were — and considered themselves to be — in Southern Rhodesia by right of conquest. Moreover, unlike the other colonies in East and Central Africa, Southern Rhodesia was colonised mainly from South Africa and not from Britain. The combined effect of conquest and occupation from the south was a much tighter political, economic and social control of the whites over the indigenous people. The result was a greater degree of subjection on the part of the latter which may explain why they began to voice and organize their protest so much later than the African in other colonies. (For instance, in Nyasaland, African pressure-groups date from before the First World War).

As a result of Southern Rhodesia's early links with South Africa, the country was for a long time almost exclusively oriented — socially, politically and economically — to South Africa. This applied to both the African and the white sections of the population. For instance, most of the impetus for African political and trade-union organisation came from the south. Particularly in the days before the expansion of road and air transport, the railway linking South Africa with the copper mines of Northern Rhodesia was an important carrier of people, goods and ideas. Whilst Bulawayo lies on this main rail-link and was then indeed the main port of entry from the south, Salisbury lies some 300 miles to the north-east on what was, at any rate in the early days, virtually a branch-line. Thus Bulawayo became the main industrial centre and it was also the focal point of African political and trade-union movements. It was not until after the Second World War that Salisbury seriously began to rival Bulawayo as an industrial town and to assert its status as the capital city. This shift in importance was further stimulated in the late 'forties' and early 'fifties' when a federation of the Rhodesias and Nyasaland began to be actively considered and was finally established in 1953. This meant that Southern Rhodesians, both black and white, began to pay more attention to the two northern territories and, conversely, became more susceptible to influences from the north. Through its geographical position and because of the then prevailing means of communication Salisbury became more exposed to these influences than Bulawayo. In addition to Salisbury's

increasing significance as an industrial and commercial centre, it became a double capital: of the Federation and of Southern Rhodesia. As a result of all this the centre of African political activity also moved from Bulawayo to Salisbury. There still is a clearly observable rivalry between the country's two principal towns. This rivalry is part of history and the social and economic structure of Southern Rhodesia and it affects both the black and the white sections of the population. Therefore, whenever two African rival movements are operating from Bulawayo and Salisbury respectively, this is not necessarily an indication of tribal rivalry (or 'tribalism'), i.e. Shona *versus* Ndebele.

EARLY PROTEST MOVEMENTS

Modern African organisations made their first appearance in Southern Rhodesia towards the end of the second decade of this century. They were welfare-societies which were largely concerned with the social problems associated with the movement of large numbers of people from an agricultural subsistence economy into industrial wage employment. These early societies tended to be run by and appeal to the new African élite who were greatly concerned to gain from the whites social recognition as 'advanced natives' in contrast to the 'uneducated masses'. The aims and attitudes of these early associations clearly implies that they were resigned to white rule and had committed themselves to many aspects of a new, European modelled, way of life. It is therefore not surprising that official white opinion at the time should refer to them as 'reputable' organisations.

In 1932 the Bantu Congress (later called Southern Rhodesian African National Congress) was formed. It, too, was essentially an association of and for the élite. Its founder and first president was Mr. Aaron Jacha, a farmer in Mashonaland. It was supported by Shona as well as Ndebele although it seems to have been largely directed from Bulawayo, for the reasons explained above. It was hardly a political protest-movement. Instead, its aim was (at least in the beginning) to form a bridge between black and white. It is significant that, unlike its successors, it had the support and, indeed, the active encouragement of several white missionaries.

Although this Congress may have been rather milder than those of other colonies, it otherwise followed the usual pattern. The history of African nationalism in the different countries generally starts with a movement which may be called 'reformist'. It voices the demand for a fair reward of educational attainments and aims at eliminating social and economic colour-bars. In other words, it implicitly accepts the existing structure but it wants a 'slice of the cake', so to say, but certainly not the whole cake. In many of these early movements there is often not even

any question of Africans wanting some participation in their government. To anticipate the Southern Rhodesian story for a moment, the general experience of Africans has been that such mild requests for a somewhat larger place under the sun had little or no effect so long as all political power was in the hands of the whites. The stubborn refusal of the rulers to concede to the demand for the removal of social and economic colour-bars has led African leaders to switch their attention from social and economic demands to political agitation. This is the significance of Nkrumah's famous dictum 'Seek ye first the political kingdom': only when the majority controls the government will the social and economic conditions of the majority be improved.

To return to Congress: although it retained its organisational coherence, it never had a mass appeal and did not make much impact. It was the trade union movement — the Industrial and Commercial Workers Union, generally known as the ICU — which came nearer to a mass movement. The ICU had entered Southern Rhodesia in the late 'twenties' from South Africa. Indeed, it was an off-shoot from the ICU which had been founded in 1921 in South Africa by Clements Kadalie. Although the Southern Rhodesian ICU never made the same impact as its parent-body in South Africa, it did become the first authentic and militant voice of discontent of the urban masses over low wages, other aspects of employment, taxation and poverty in general. It was also the ICU which made the first attempt to link up urban discontent (e.g. over compulsory destocking i.e. reducing the size of the herds of cattle). The ICU failed in this and remained essentially an urban movement. And for a long time it was to the ICU leaders that people would take their complaints and not to the Congress leaders.

The name most prominently associated with the trade-union movement was that of Mr. Charles Mzingeli. He first worked for the ICU in Bulawayo and later formed — and led — a branch in Salisbury. At this time and for a considerable period afterwards, Mzingeli had a reputation among Africans and whites of being a militant radical. He later lost the confidence of his following and his present reputation is that of a 'moderate' or 'stooge', i.e. someone who is prepared to compromise with the whites. He is now bitterly attacked by the present radicals — a fate he shares with several other erstwhile militants. I mention this fact because it illustrates the trend of African political consciousness which I indicated above: the trend towards demands for the 'political kingdom'. Thus it is not so much that Mzingeli and others have changed their ideas and political objectives and have become less 'radical' than they were at the time (some ten years or so ago) but rather their views have not kept pace with the increasingly uncompromising demands for full civil and political rights.

Success in the fulfilment of its aims is a necessary condition for an or-

ganisation's continued existence. And this was the very weakness of the ICU and, indeed, of Congress. In spite of the popular support for the ICU and despite the leaders' enthusiasm and genuine concern for the plight of the urban masses, the ICU failed as a trade-union. Its leaders lacked trade-union experience. Furthermore, leadership was piecemeal, unco-ordinated; there was no programme of action towards a long-term objective. But the greatest obstacle to success was undoubtedly that African trade-unions were not recognised by the law and were thus deprived of legal protection for the normal trade-union actions aimed at improving the workers' conditions. Thus, the ICU, too, became inactive in the late 'thirties'.

Like in many other countries in Europe, Africa and elsewhere, so in Southern Rhodesia the 1939—45 war acted as a catalyst for social and political movements. During the war Southern Rhodesia, in order to make her contribution to the Allied cause, had to make a more intensive use of its manpower, both black and white, for military and industrial purposes: and the war saw a significant growth of primary and secondary industry. This put the Africans in a somewhat stronger position to organize themselves against the difficulties which they had to face after the war.

GRIEVANCES OVER LAND

In the latter half of the 'forties' the Government began to make a more determined effort to implement the notorious Land Apportionment Act. This Act, passed in 1930, divided the country into African and European areas: Africans could only own land and reside as of right in the so-called African areas. The Africans are strongly opposed to this Act not only, because it is a piece of blatant apartheid-legislation, but also because the land is inequitably divided as between the two sections of the population. The position by the end of the 'forties' was (and by and large still is now) that the Africans' share of the country's total land area was just over forty percent whereas the European share was about fifty percent although the African population was about twenty times that of the white population. There was not only an inequitable distribution of the land as regards the quantity but also as regards the quality of the respective shares: the so-called European areas were (are) more valuable agriculturally and economically. They included a higher proportion of land in areas with good soils, adequate rain, better road and rail-communications, etc. and they also contained most of the urban areas.

The Act's division of the country into African and European areas did not reflect actual African and European habitation at the time. As a matter of fact, many areas which the Act had designated as European had actually been occupied by Africans from long before the arrival of the Europeans

in the country and were still so occupied at the time the Act was passed. In order to clear the European areas for exclusive white use many thousands of Africans were removed to their 'own' areas. Government interference with the Africans' right to land was carried one step further with the Land Husbandry Act of 1951.

This Act was based on an inadequate understanding of the tribal system of land-tenure: it was believed that individual rights to land were entirely foreign to this system. One of the main aims of the Land Husbandry Act therefore was to give Africans living in tribal areas individual land-rights in the expectation that this would put African farming on a more rational basis and make it economically more attractive. If the Act's aims were to be realised, it was essential that the economic boom of the early 'fifties' should continue in order to provide alternative employment opportunities in the industrial sector for those who would find themselves inevitably, as a result of the implementation of the Act, without a source of income from land.

Instead of a boom the second half of the 'fifties' saw the beginnings of a recession. The Act was still implemented and it thus added to the Africans' feeling of insecurity. The implementation of the Act's provisions was compulsory — those who were most vitally affected by the Act were not left any choice in the matter. In practice, the effect was that many Africans had their rights to land taken away altogether whilst others had their land-holdings reduced. From the African point of view there were very few aspects of the Act which in *fact* (in contrast to the Act's ideals) compensated for its grave disadvantages. Consequently, this Act became another focus for the Africans' increasingly bitter opposition to white minority-rule. To them it was a typical result of a Government representing the interests of a minority-section of the population and taking it upon itself to pass laws affecting a matter of such crucial importance to the majority without the latter having had any hand in the passing of these laws. Finally, the Land Husbandry Act added to the African feeling of injustice with regard to the distribution of land as between the African and the European areas which is totally out of proportion with the size of respectively the African and the European sections of the population.

The end of the war also saw an intensified Government drive to reduce by compulsion African herds of cattle. Needless to say, this Government interference with the peasants' two main sources of wealth — land and cattle — provoked bitter resentment.

Another source of resentment in the latter half of the 'forties' was among the African soldiers who had returned from the war. Whilst demobilised soldiers tend to create problems in most countries, here there was the complicating factor that African soldiers having fought for the same cause as

their white colleagues resented becoming second-class citizens on their return to civilian life.

It is perhaps not surprising, then, that we see an upsurge of organized African protest. In 1946 the old, dormant ICU was revived as the Reformed ICU. It would appear that the RICU was active mainly in Salisbury where it was again led by Mzingeli. At about the same time there emerged in Bulawayo two other workers' associations: one a general union — the African Workers Trade-Union — under the leadership of Mr. Jasper Savanhu (another erstwhile 'radical' who was later denounced as a 'stooge'); and the other an industrial union of railway workers. For a variety of reasons, including those mentioned earlier, the trade-union movement failed to transform its mass appeal into the organisation of effective trade-unions. The Rhodesia Railways Employees Association was a notable exception. Its relative success as a trade-unions was no doubt due to the fact that it is easier to organize people who work for the same employer. Although this union was not officially recognised either, it organised in 1945 a strike of the African railway workers. This was the first large-scale strike in the history of Southern Rhodesia. And although strikes of African workers were illegal, this strike had the effect of prodding the Government into recognition that there really was a problem. It appointed a commission to inquire into the causes of the strike. The commission's report recommended a rise in the Railways' basic wage to 30 shillings a month and it advocated a change in attitude of Government and employers towards the African wage earner: instead of being treated as primarily a peasant who works the odd period in town for some pocket-money, he should be considered as an industrial worker. Consequently, the report also recommended the setting up of some machinery to deal with industrial problems — including wage-disputes — affecting the Africans: the Government accepted and implemented this recommendation.

In addition to the legal obstacles to effective trade-union organisation there was also the fact that most of the problems facing Africans as urban workers were inextricably bound up with the legal and political disabilities which the Africans in Southern Rhodesia had to suffer *as* Africans, particularly in the towns. This arose (and still does) in a large measure from the Land Apportionment Act. I pointed out that one of the basic premises of this Act was that the urban areas were essentially European preserves, that is, part of the so-called European areas. For instance, not only were there legal provisions to limit the move of Africans from the rural areas to the towns, but African men in the urban areas were treated in law and/or in practice as if they were all bachelors. In other words, married men were not supposed to live in the towns with their families. Indeed, the kind of housing which was available in the African 'locations' (i.e. the African

sections of the towns) were barrack-type hostels for bachelors; married quarters were very scarce. Southern Rhodesia shared the experience of the many other colonies and South Africa with similar legislation: these measures of 'influx-control' are almost impossible to implement. A large number of men insisted on living in town with their families, defying the 'influx-control' measures. This often meant that they had to face many legal and social problems which increased their feeling of insecurity. And it were these problems, beside those arising from industrial employment as such, which formed a significant part of the urban discontent and which the trade-union leaders were called upon to remedy. The redress for such broadly based grievances clearly went beyond the improvement of employer-employee relationships, which is the prime concern of the trade-union movement. It needed an approach on a broader front. This may explain why trade-unions gradually made way for political organisations as the main channel for mass African discontent. (It was also another step towards the 'political kingdom'.)

POST-WAR MOVEMENTS

The first political movement with a mass-appeal after the war was the British African Voice Association which was founded in 1947 by Benjamin Burombo. The African Voice was originally an urban movement which started in Bulawayo where it had close links with the trade-union movement. Burombo's big chance came with the strikes of 1948 which started in Bulawayo and spread from there to other urban areas. It is not clear who organized the Bulawayo strike, which triggered off the others, or, indeed, whether they were organized or spontaneous. One version is that the situation had become so tense that the Congress leaders discussed the possibility of calling a strike. They decided against it but a few weeks later the workers in Bulawayo (except for the railway-men who, however, gave the strikers moral and financial support) went on strike. Whether or not Burombo had organized the strike, when it had started he immediately became the spokesman for the strikers' grievances. The strike was quickly suppressed and the leaders, including Burombo, charged in the courts. The strike had little success except for a minor increase in the statutory minimum wage after a considerable delay.

This episode had shown, again, the weakness of an action without a clear policy and tight organisation in the face of a Government determined to retain the privileges of its, white, electorate. Another weakness of these African protest movements was their localized character: they were largely unco-ordinated, spontaneous outbursts of popular anger. It was not until the late 'fifties' that the attempts at remedying African grievances began to be put on a national basis.

The strike had established Burombo's reputation as a popular leader and he now began to extend his activities into the rural areas with its discontent over destocking and the forced removals of Africans (the so-called 'squatters') from the European areas to African areas. This was the first successful attempt to link rural with urban discontent. Burombo's speeches encouraged the 'squatters' resistance: considerably fewer people were moved than the Government had planned. However, this was only a stay in the execution: the laws were tightened and the Government pursued its course with renewed determination. The African voice was banned around 1952 and Burombo died in 1957.

In the meanwhile another, political, matter of dispute between rulers and ruled, had cropped up: the federal issue, which gave another impetus to political organisation. And what was more, since it was an issue of national importance, it gave rise for the first time to political action on a nation-wide basis, bringing the African leaders together into one body. In the late 'forties' and early 'fifties' the question of a closer political union between the three central African territories was being debated again. This issue had been active in various forms since the 'twenties' and, in general, had the support of the whites as a means of strengthening their position in the three territories. In contrast, African public opinion in Nyasaland and Northern Rhodesia (both directly administered by the Colonial Office) had mainly been strongly opposed to any form of political union. They feared the influence of Southern Rhodesia's racial policies on their own territorial administration as well as a simultaneous weakening of Colonial Office-control from London which, although disliked, they preferred to Southern Rhodesia's policies. (Southern Rhodesia had been virtually independent since 1923). On the other hand, closer political ties with the northern territories would, at any rate in the short term, be of advantage to the Africans of Southern Rhodesia: the Colonial Office might, indirectly, have a moderating influence. It was for this very reason that the more conservative section of the Southern Rhodesian whites were opposed to any such union. However, although close union might well have been to their own immediate advantage, the Southern Rhodesian leaders decided, somewhat half-heartedly, for the sake of Pan-African solidarity to back the Nyasaland and Northern Rhodesia nationalists' opposition to any form of closer political union of the three Central African territories. This decision was taken at a conference, held in Fort Jameson in 1951, of African leaders of all three territories. The purpose of the conference was to explore the possibility of a common policy with regard to the proposals for a Central African Federation which were being actively considered by the three territorial and the British Governments. As far as I am aware this was the first occasion on which the African leaders of the three territories had come together for co-ordinated action.

Although there was now a co-ordination of African organisations at the inter-territorial level, within Southern Rhodesia there had been no co-ordination yet. Southern Rhodesian African opinion was represented at the Fort Jameson conference by a number of organisations, such as the African Voice, Congress and the RICU. However, as a result of the conference the Southern Rhodesian leaders wanted to put their co-operation on a more formal footing and they formed the All-African Convention in the same year. Its first President was Mzingeli who was succeeded in this position the following year by Mr. Joshua Nkomo. In spite of African protests the Federation was established in 1953, and the Convention was dissolved soon afterwards in the same year.

REVIVED CONGRESS

Whilst the early Congress had been conceived as a bridge between black and white, this anti-Federation protest was symptomatic of the increasing divergence of African and European political thinking: the All-African Convention represented general African opposition to what was essentially a European project. This divergence of opinion would increasingly become crystallised into two opposed, embattled camps, and the process of crystallisation begins with the revived Congress.

The heightened feeling of political opposition was embodied by James Chikerema and George Nyandoro, when they founded in 1955 the Youth League in Mashonaland. In common with Youth Leagues in many other African countries, this was not so much a league of youth (the founders were both about thirty at the time) but rather a league of the younger and more progressive nationalists who had become impatient of the gradualist approach of the old guard. The Youth League quickly gained wide support. In 1957 it teamed up with the remnants of the old Congress and incorporated similar radical opposition in Matabeleland. The result of this merger was the revived African National Congress of 1957. Chikerema became Vice-President and Nyandoro Secretary-General of Congress; both are Shona. The Presidency went to Joshua Nkomo. Nkomo, who was trained as a social welfare worker and later obtained a degree in Social Science in South Africa, had come to prominence not only through his part in the All-African Convention but also, before that, as Secretary-General of the railways union. Although Nkomo became President of the revived Congress and its successor parties, it is still widely remembered that Chikerema and Nyandoro provided the initial stimulus for this revival. This accounts for their high reputation as 'real radicals' among the rank and file.

This Congress, unlike its predecessor, was with very few exceptions no longer backed by whites. On the contrary, it was treated by the Go-

vernment and the majority of the whites with very great suspicion, particularly since it co-ordinated and represented the Africans' bitter opposition to the Land Apportionment and Land Husbandry Acts. Africans considered, with a great deal of justification, that both Acts deprived them of much of their land and security in the agricultural sector, without giving them as compensation adequate security in the urban areas and industrial sector. Thus Congress gained great and rapid support in the rural areas, as well as in the towns. Nyandoro used to say that the hated Land Husbandry Act had been Congress's most successful recruiter. Thus again, urban and rural discontent had been united in common protest. But unlike Burombo's African Voice, Congress was the first African mass political movement which was effectively national. It was said by Government and other whites at the time — it is still being said today — that this discontent had been created by a few reckless 'agitators'. This is a dangerously unrealistic view. There is overwhelming evidence — in Government Reports, newspapers, the writings of a variety of individuals — to show that there was much bitter resentment at the Land Apportionment Act; the Land Husbandry Act; the inequitable distribution of land between the African and the white sections of the population; low wages and an industrial colour-bar; general urban poverty; inadequate educational facilities and many other instances of open or disguised racial discrimination in legislative acts or Government actions. There was (and is) absolutely no need for African political leaders to *invent* any grievances. All they had to do was to bring isolated and thus powerless voices of protest together in order to create a more powerful roar.

Congress' rapid success as mass movement was watched with suspicion by Government. Political development and events elsewhere in Africa in the late 'fifties' helped to turn the suspicions of Government and the whites in general into fear and eventually panic. The opposition of the Northern Rhodesia and Nyasaland African Congresses to the Federation and their demands for self-rule were gathering momentum. On top of all this, African attempts at concerted action — not only within Central Africa but also with the nationalist movements in other African countries — began to show some success, particularly during and after the All-African Peoples' Conference of Accra (Ghana) in 1958, which was attended by several nationalist leaders from Central Africa.

The crisis came in February 1959, when trouble broke out in Nyasaland. The Federal and the three Territorial Governments concluded that this was the beginning of joint African nationalist action to overthrow the respective Governments.

The Federal Government moved troops into Nyasaland; all three territories declared a State of Emergency and mass arrests took place. In

Southern Rhodesia some 500 people (all African except for one white) were arrested, including the national and the branch officers of Congress, the trade unions and other organisations. Some were released after a few months and the rest were released in batches over a period of time; George Nyandoro and James Chikerema were among the last to be set free, in December 1962. Nkomo happened to be out of the country when the arrests took place and he continued the struggle from London by courting international support for the Southern Rhodesian African nationalist cause. In the meantime the Southern Rhodesian African National Congress was officially banned.

In the development of African nationalism, from the 'slice of cake' approach to that of 'Seek ye first the political kingdom', it was the revived Congress which first really confronted the Government and the white minority with African aspirations. No conclusive evidence has ever been produced that Congress then planned to oust, let alone to take over, the Government of the country.

The African nationalist leaders' main concern was then still only to bring the Africans' grievances to the attention of the Government and to demand remedies. The emphasis was still on economic injustices, especially those of the Land Apportionment and Land Husbandry Acts; Congress had barely begun to formulate its ideas for political transformation.

POLITICAL POLARISATION

This episode was not only the first serious confrontation of the white minority with the Africans' demands, but it also confronted the African 'moderates' with the challenge of radical nationalism.

Whilst the old Congress as a whole — and indeed the majority of the Africans — had been 'moderate' and had been thinking in terms of 'bridges' the time for bridge-building had gone, and the Congress of the 'fifties' and its rather forceful demise were the start of a process of polarisation. The choice had become: either gradual reform of the existing system from within, or a radical and speedy transformation of the existing system by attacking it from the outside. There has been a growing awareness among the African nationalist leaders in Southern Rhodesia from the mid-fifties (and nationalist thought in other African countries has shown a similar trend) that it is not sufficient simply to replace your white rulers by black ones whilst maintaining the old ('colonial') system. This new political and ideological militancy of African nationalism has made itself increasingly felt. That this means that there is no more room for 'bridges' is evidenced by the fact that there have been several attempts at forming 'multi-racial' parties trying to bridge the gap between the existing white parties and the

African nationalist movement; all of them have ineffectual and short-lived.

Confrontation has been the inevitable result of this polarisation. For most whites this has meant that they must embattle themselves within their own parties, fighting for gradual reform and for maximum retention of their present privileges. That is why Garfield Todd who as Prime Minister was a mild, paternalist liberal, was deposed by his own party for wanting to go too fast. Sir Edgar Whitehead, who early in 1958 succeeded Todd as Prime Minister, was deserted for similar reasons by many of his voters in the 1962 elections. This brought, significantly, the more reactionary Rhodesian Front party, led by Winston Field, to power. In this polarized situation the only alternative for 'moderate' whites is to join the African nationalists. For reasons which for lack of space I cannot explain here, the nationalists are, however, becoming more reluctant to accept white membership. For the Africans, confrontation has meant either to join the nationalist ranks (which most of them did) or, after all the 'bridge'-parties had disappeared, to join one of the existing white parties with the aim of working from within the present system. These latter are the 'moderates'; the nationalists refer to them as 'collaborators', 'stooges' or 'Tshombes'. These 'moderates' share with the African majority their social, economic and political disabilities, but for a variety of reasons they prefer to create or maintain ties with the existing system and to work for a gradual change from within.

I have argued that the policy of confrontation is a result of the polarisation of white and black political interests. This trend first became apparent with the 1957 revival of Congress and particularly with its ruthless suppression in 1959. With its successor-party this trend became even more obvious.

In January 1960 the National Democratic Party (NDP) was founded. Its first President was Mr. Michael Mawema. Nkomo had not yet returned to the country since the mass arrests early in 1959 because he and his followers feared that he might be arrested if he did come back. Instead, he was appointed Director of External Affairs with his base in London. This appointment was in recognition of his services in the international field. It was largely through his efforts that the outside world began to take an interest in the Southern Rhodesian African nationalist struggle. The older political leaders here contrast this situation with the old days when very few people outside Southern Rhodesia either knew or cared what happened to the Africans within the country.

In the latter half of 1960 Mawema resigned as President of the NDP. A few weeks later Nkomo, after having been given to understand by the Government that he would not be arrested, returned and was appointed President. Chikerema and Nyandoro also became office bearers in the new party although their active participation was severely limited by the

fact that they were still officially 'restricted' and effectively detained. A comparative newcomer to party politics was the Rev. Ndabaningi Sithole, a Methodist minister, who had just returned from a period of study in the United States and had made his name with his book *African Nationalism*. He joined the NDP executive as Treasurer. He was born in Matabeleland of mixed Ndebele-Shona parentage.

With the NDP African nationalism in Southern Rhodesia had made one more determined step towards the 'political kingdom'. It concentrated all its efforts on the political struggle and was in fact rather opposed to any organised attempts at breaking social and economic colour-bars. In other words, its main concern was political confrontation which was summed up in the slogan 'one man one vote'.

The greater militancy in the African nationalist ranks also threatened to affect Nkomo's own position. There was a growing feeling that he was not sufficiently dynamic under the changed political circumstances. There was also the feeling that he spent too much time abroad and had too much confidence in the efficacy of external pressures, neglecting internal organisation and pressure. The main demand for a change of leadership came from branches in the Salisbury area. Consequently it looked as if this was a symptom of tribalism: Shona pressures to get rid of an Ndebele leader. There is little evidence to support the view that this was the main or even an important factor. In any case, Nkomo was not displaced even though the Shona are clearly in the majority. The arguments against his replacement, which evidently convinced the party congress where the matter came up, were of a more general political nature. In the first place, since Nkomo was by now a national figure, it was feared that if he were deposed there might ensue a struggle for leadership which might open the way for tribally sponsored candidates. This in turn might lead to tribal splinter parties. People here have seen this happen in Kenya, Northern Rhodesia and other countries. And this has made them acutely aware of the dangers of tribalism. The other argument — not unconnected with the first one — was that any split which might occur would be used by the white minority to play one nationalist party off against the other. In this context, too, the examples of Kenya and Northern Rhodesia are often quoted as lessons. However, these same arguments against Nkomo's leadership and for party-unity were to crop up again some two-and-a-half years later. But on this earlier occasion, once the decision had been taken, loyalty to the party leadership remained unquestioned for a considerable time.

In the latter half of 1961 widespread attacks on property broke out. It is not unlikely that this violence was politically inspired and was part of an intensified policy of confrontation. On the other hand, it is equally

likely that this was basically an expression of the intense frustration of the large number of unemployed and landless: a socio-economic protest with a political gloss. As a result the NDP was banned. However, the gap was soon filled again by the Zimbabwe African People's Union which was in fact the NDP under a different name: the same leading personalities and the same policy. In any case, nationalism having arrived at this stage only knows one policy which may be summarised as: majority rule through 'one man one vote' as quickly as possible. All other grievances and their rectification are subordinated to this one political objective. Inevitably, violence (mostly in the rural areas, directed at property rather than persons) was widespread again and this became the immediate and stated reason for the proscription of ZAPU in September 1962. A more fundamental reason would seem to be that whites and their government are no longer in the mood to face up to organised confrontation.

I used the word 'inevitably' advisedly when I mentioned the occurrence of violence. It is bound to occur when there is so much unemployment, so much poverty and so many other deeply felt social and economic grievances which contrast very sharply with the comparatively very comfortable conditions of the ruling white minority. Under these circumstances the violent expression of frustration is inevitable irrespective of the nature of the nationalist parties or, indeed, of whether there is any nationalist organisation at all or, again, irrespective of whether any party chooses to mobilise this frustration for its own political ends. Africa is not a restful place but there is a tendency to treat all this restlessness (including violence) as if it were mostly of political origin. It should be remembered, however, that Africa is not only a region of militant, battling nationalism, but that it is also a region with a great deal of appalling poverty, unemployment and many other non-political frustrations.

The end of ZAPU also marked the end of African political solidarity, when tribal, social, economic and any other differences had been subordinated, in the political field, to one all-embracing nationalist movement. (I am not counting the few still-born parties.) This has always seemed to me one of the most remarkable achievements of many nationalist parties: to unify a variety (sometimes a great variety) of social, economic, vocational, regional etc. interests. This is particularly so in countries like Southern Rhodesia where industrial and commercial development has created a certain amount of differentiation also among the Africans even though the laws and the social and economic policies of the country tend to ignore this. There is a small African middle-class and large labouring and peasant classes. There are men who run a car but many others who cannot afford shoes. The handling of such a heterogeneous group requires a great deal of organisational ability, tact and political sophistication. In this the leaders

are helped, of course, by the fact that the main objective of the organisation is political emancipation — the desire for which is shared by most, irrespective of their social or economic status — whilst social and economic problems are left untouched for the time being. (It is when the latter are taken up, after political independence, that the treat to political solidarity becomes more pronounced.) I mentioned earlier on that some Africans, mostly middle-class, had joined a white party. However, the majority of them joined the peasants, labourers and semi-literates in the nationalist ranks.

After ZAPU was banned Nkomo lost his grip both on his followers and on the political situation. He had announced that he would not start another party because the Government seemed no longer prepared to countenance organised African opposition. He intimated that he had prepared measures which would enable the party to operate outside the country and to continue to function under cover within Southern Rhodesia. However, neither at the time nor later was there much evidence that there was any organisation operating to hold the masses together; they felt lost. As a result, the old — and some fresh — doubt about his leadership were voiced again; dissatisfaction among the rank-and-file and in the party executive itself grew. Things did not get any better when Nkomo and his lieutenants disappeared to Tanganyika early in 1963. Nkomo did not set up a 'government in exile' as some had hoped. The party leaders in Tanganyika were in danger of getting out of touch with their people at home. There clearly was an impasse.

SPLIT IN NATIONALIST RANKS

In the middle of 1963, whilst still in Tanganyika, some members of the party executive openly renounced Nkomo's leadership and soon afterwards announced their intention of the formation of a new party, which was later to be called Zimbabwe African National Union (ZANU) led by the Rev. Sithole. This initiative was followed up by some leading figures in the African community at home, especially in Salisbury. They were, however, seriously hampered by the fact that Sithole himself and some of the other well-known personalities, who were now ZANU leaders, delayed their return to Southern Rhodesia. Nkomo was bitterly accused of political and irrelevant personal failings by the new ZANU leaders, many of whom were middle-class, professional men. Overnight Nkomo had been degraded from 'the Lion of Zimbabwe' to a useless, wicked mortal. It may be that the ZANU leaders were, as professional men, out of touch with the masses. Or the ex-NDP-ZAPU leaders may have been 'at the top' for too long and thus lost touch with the mood of the rank-and-file. Or it may just have been over-confidence that the 'masses' would automatically rally to the call from the 'élite'. Whatever the reasons, the fact is that the leaders of

ZANU misjudged the mood of the 'masses' who were still very chary of rival nationalist parties and who were in any case not prepared to accept Nkomo's opponents' allegations at face value and recast their hero into the role of villain. The 'man in the street' wanted to know what Nkomo's lieutenants, now in ZANU, were doing when Nkomo was committing all those alleged blunders: either the allegations were false or these men were equally guilty.

Nkomo himself fought back hard, with great resourcefulness. Indeed, in this fight for his political life he showed a skill which he might well have used, with benefit, on earlier occasions in his political struggle with his other, white, opponents. Nkomo started off with the great advantage of his prestige as leader of the previous nationalist parties. There was also a strong feeling in the nationalist ranks that the first imperative was to maintain unity and if any dirty linen had to be washed this should be done in private. And if there had to be a change of leader, this, too, should be effected *within* the party.

After cautiously watching, for a few weeks, the struggle between the rival leaders, mass support swung back behind Nkomo despite earlier — and perhaps still existing — doubts about Nkomo's leadership qualities. The desire for unity was the overriding factor. The choice was made easier by the fact that ZANU had nothing new to offer either in the way of objectives or tactics. It should be added, however, that ZANU did have some effect as a ginger group; its challenge to Nkomo's leadership would seem to have given the latter a bit more vigour. For one thing, he is spending more time in the country than he used to in NDP and ZAPU days when he seemed more concerned to organize external support for his cause. Following his undertaking that the banned ZAPU would not be replaced by another party, his present organisation is not constituted as a party but as a council for the conduct of the struggle for freedom: the People's Caretaker Council (PCC). It has no office nor fee-paying members.

As for ZANU, there is little doubt that it has so far not managed to attract anything like mass support. This is evident from attendance at meetings. Whilst the attendance at PCC meetings (when allowed by Government) can often be counted by the thousands, ZANU's are counted by the hundreds. There are a few areas where ZANU has fairly solid support but this is often more a matter of personal loyalty to a ZANU leader whose home is there. A factor which may have worked against ZANU's popularity (it certainly cannot have helped it) is its image of being a party of the intelligentsia. I do not know how it got this label. It may have been Sithole himself who looks and is an intellectual. Moreover, among Sithole's immediate and ardent supporters were a well-known newspaper editor, some school teachers and the like. On the other hand, this type of

person is just as much a minority amongst ZANU's members as it is amongst the PCC members. This label may have worked against the interests of ZANU because whilst the middle-class professional man may have the prestige of the 'élite' among the rank-and-file, he is at the same time suspect. Because of this ambivalent attitude towards the 'élite', the latter's position in a mass-movement is not always an easy one. Just because it is realised or at any rate assumed by the rank-and-file that some of his non-political interests lie much closer to those of counterparts in the white community with whom he shares similar professional, economic, intellectual and other interests and aspirations, therefore he tends to be suspected of being liable to fall for the blandishments of the white minority. (A position rather similar to that of the trade-union leader, especially in the large general unions, who is suspected by the rank-and-file of not being quite so tough with the employers as he ought to be.) Although ZANU leaders have tried to get rid of this label, it has stuck.

Despite the fact that ZANU may have had an invigorating effect on Nkomo's leadership, the existence of two rival political parties (I refer to the PCC as a party although strictly legally speaking, it is not) has had a very disrupting effect on many other organisations; trade-unions, women's, teachers', businessmen's, cultural and many other organisations have each split into two rival factions because members have carried their political loyalty to the two rival parties into these non-political organisations. This division is not entirely unwelcome to the Government. It is only to be hoped that the disruption and the bloodshed of the Congo, Northern Rhodesia and other, similar examples have taught that 'divide and rule', too, is subject to the law of diminishing returns. It may be all right as long as one can control it. Some people have seen in the PCC — ZANU rivalry the ugly spectre of tribalism. There is little or no evidence to support this view. For one thing, neither party has tried to appeal to tribal allegiance in order to gain support. This may be understandable in Nkomo's case (the Ndebele number only one-fifth of the Shona) but then neither has Sithole. Both are too well aware that that would be calling forth a Frankenstein monster. Moreover, although Nkomo is Ndebele, many of his lieutenants are Shona, including the most influential and well-known Chikerema and Nyandoro; indeed, many people waited to see which of the two parties these two would support before they made their own choice. Furthermore, not only are many of the Shona leaders behind Nkomo, but he also has mass support among the Shona. Similarly, Sithole has such well-known Ndebele as Enos Nkala on his side. Sithole himself, as I have pointed out, is of mixed Shona-Ndebele origin. Finally, both parties use the name Zimbabwe, although historically it is a Shona name.

The gang fights and other acts of violence which occur in the towns

are, therefore, not fights between tribal groups. And as I have suggested before, they may not even be primarily political. Their causes are more likely to lie in the often appalling housing conditions where privacy is an unknown luxury; in unemployment; in the fact that there are many hundreds of teen-agers who have finished primary school and want to continue their education but do not have the cash for schoolfees or, even more frustrating, many do have the cash but just cannot find a place in a school. These and other conditions are bound to create an inflammatory situation, which lends itself to political exploitation. But it is a fact that many political leaders themselves are greatly troubled by these lost youths and become their victims either by having their windows smashed if they are political opponents, or by becoming subject to their pressures 'to do something' which will solve unemployment etc. Thus these fights, often resulting in deaths, which so easily find their way into the headlines of the papers, are the expression of frustration which has often acquired party political overtones. This violence is not by itself a sign of political immaturity, as so often argued. Rather it is a sign of social and economic desperation which finds its way into political battles because people have accepted the view that only African political control can begin to alleviate these social and economic problems.

Political control (self-rule) is not a panacea, but ever since the 'one man, one vote' campaign was launched Africans have been convinced that this is the only way to relieve the present social misery. Once this primary political goal has been reached, the rulers who can be blamed for continuing misery will no longer be whites — they will be the Africans' own leaders. But if they, too, fail to find a solution then the new rulers will have the same violent frustration coming to them, until finally the worst excesses of poverty and other similar frustrations have been removed.

J. van Velsen

SELECT BIBLIOGRAPHY

- Brown, Ken, *Land in Southern Rhodesia*, Africa Bureau, London 1959.
Davidson, Basil, *Report on Southern Africa*, Jonathan Cape, London 1952.
Dunn, Cyril, *Central African Witness*, Victor Gollancz, London 1959.
Gray, Richard, *The Two Nations*, Oxford University Press, London 1960.
Leys, Colin, *European Politics in Southern Rhodesia*, Clarendon Press, Oxford 1959.
Ranger, Terence, *Crisis in Southern Rhodesia*, Fabian Commonwealth Bureau, London 1960.
Report of the Urban Affairs Commission (Plewman Report), Government Printer, Salisbury 1958.
Second Report of the Select Committee on Resettlement of Natives (Quinton Report), Government Printer, Salisbury 1960.
Report of the Commission of Enquiry into alleged Discontent in the Mangwende Reserve (Mangwende Report), Government Printer, Salisbury 1961.

De Bijdragen in dit nummer zijn van de hand van:

Dr. D. Hobart Houghton, hoogleraar in de economie aan Rhodes University, Zuid-Afrika;

Dr. J. van Velsen, senior lecturer in sociale anthropologie, University College of Rhodesia, Salisbury, Zuid-Rhodesië;

Mr. H. W. J. Sonius, medewerker van het Afrika-Studiecentrum;

J. van der Meulen, soc. drs., medewerker van het Afrika-Studiecentrum, en
F. L. van Holthoon, hist. drs., medewerker van het Afrika-Studiecentrum.